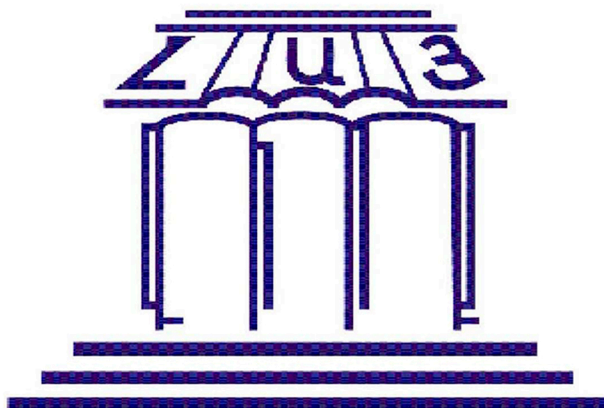

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2252

**ԸՆԿ. Գ. ԶԻՆՈՎՅԵՎԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ
ՌՈՒՍ. Կ. Կ. XIII ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ**

3K72
9-64

3K72

9-64

3772
2-64

300
1958-21

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

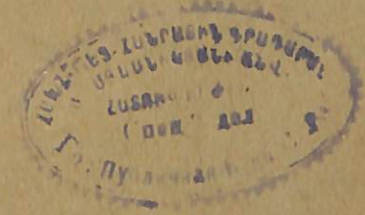
ԸՆԿ. Գ. ԶԻՆՈՎՅԵՎԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ
ՌՈՒՍ. Կ. Կ. XIII ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

1924 Թ. ՄԱՅԻՍԻ 24-ԻՆ

100
11693

52

3813
650

ԿԵՆՏՐ. ԿՈՄԻՏԵՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՌԱՆՅ ԼԵՆԻՆԻ, ԲԱՅՅ ԸՍՏ ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ

Ցավում ե

Պատաս. Կոմմունիստ. Կուսակցության Անդրկովկ. Ֆեդերայից

Կոմիտեի պաշվերով

— Ընկերներ, այսօրվա «Պրավդա»-յի մեջ մեր հարազատ քանվորական բանաստեղծներից մեկը գեղեցիկ կերպով պատկերացրել է կուսակցության տրամադրությունը, վոր վերաբերում է համագումարի հենց ներկա մոմենտին: Ընկ. Բեզլմենսկիյ, վորին դուք ամենքդ ճանաչում եք, այսօր զետեղել է «Կոմսոմոլցի» հիշողություններից» խորագրով գեղեցիկ տողերը, վորոնց մեջ նա տվել է կուսակցության լավագույն ղեմքերի իր ճշտորեն գիտած տրամադրությունը: Մենք յեկել ենք համագումար կորովով լի և համոզված, վոր մեր գործն առաջ է գնում (գործերը, հիւրավի, վատ չեն). հանդիպում են լավագույն ընկերները, յեռում է ընկերական կայծկլտուն զրույցը: Բայց հենց վոր մտաբերում ենք այն մոմենտը, յերբ կուսակցության Կենտրոնական Կոմ. հաշիվ է տալու կուսակցության առջև, մի սուր ասեղ կսկիծով խայթում է մեր ամենքի սրտերը: Յեւ ահա ընկ. Բեզլմենսկիյ այսպես է ասում.

Դանդաղ, ծանր ու ահավոր

Մեկը խզեց ազմուկը...

— Համագումարի ծանուցագրում...

Յեղրայրներ... փլվածք.

Զառանցում է խոսքը, տարուբերվելով.

Յերևում է պարզ, դողդողացել են

Մտքերի ծնկները.

Աչքի խոռոչում

Նստել է թախիծ:

1570-88
80183-սև

Քաղհաշվետվութիւն ցեկայի

Կարգում ե... կարգում...

Վոչ Լենինը...

Այստեղ իսկապես ճիշտ է ըմբռնված այն, ինչ ապրում է համագումարը, իսկ նրա հետ մեկտեղ և՛ մեր ամբողջ կուսակցութիւնն այս մոմենտին: Առանց Լենինի, առանց լուսատւի, առանց յերկրի ամենահանճարեղ գլխի՝ մենք պիտի վճռենք այն խոշոր կարևորութիւն ունեցող հարցերը, վորոնցից կախված է մեր կուսակցութիւնն իսկապես, և վոչ միայն մեր կուսակցութիւնը: Դեռ նախընթաց համագումարին մենք ունենք Վլադիմիր Իլիչի մի շարք անմիջական հրահանգները: Դուք հիշում եք, վոր այն ժամանակ արդեն ծանր հիվանդ Իլիչի մի շարք հոգովածներն ու նամակները ետպես ուրվագծում էին մեր համագումարի գրեթե ամբողջ ծրագիրը: Մինչև այժմ մենք կարողացանք գործել ուղղակի ու բառացի՝ «ըստ Լենինի»: Վերջերս, մասնագործելով ներկա համագումարին, մենք պետք է գործենք արդեն «ըստ լենինիզմի»: Մենք չունենք անմիջական, ճիշտ ցուցմունքներ, անմիջական հրահանգներ, ուստի հենված լով այն դպրոցին, վորն անցել է մեր կուսակցութիւնը Վլադիմիր Իլիչի ձեռքի տակ, հենված լենինիզմի մեր կոլլեկտիվ ըմբռնմանը, պետք է վճռենք մեր առաջին գրված խնդիրները:

ԸՆԹԱՑԻԿ ՏԱՐՎԱ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՇՎԵՀԱՐԴԱՐԸ ՄԵՆՔ ՏԱԼԻՍ ԵՆՔ ՊԼՅՈՒՍՈՎ

Մենք չենք ունեցել խոշոր սխալներ

Ընկերներ, յես կարծում եմ, վոր մեր գործած սխալները համեմատաբար շատ քիչ են յեղել յերկու պատճառով, նախ՝ վոր Կ. Կ. արտահայտելով ամբողջ կուսակցութիւնն ցանկութիւնը, ջանում եր՝ ուժերն ու ըմբռնումը ներածին չափ բարեխղճորեն տանել գործը Վլադիմիր Իլիչի վրով, և՛ յերկրորդ՝ վոր ընդհանուր առմամբ ու ամբողջապես այդ տարիները, թեև դանդաղ, սակայն վերելքի տարիներ էին: Դրանք համեմատաբար թեթև տարիներ էին: Ահա թե ինչու կուսակցութիւնն Կ. Կ-ին հաջողվեց, ինչ թվում է, խուսափել՝ այլ հանգամանքներում հնարավոր՝ խոշոր սխալներից: Սույն տարվա հաշվահարդարը, անկասկած, մենք տալիս ենք պլուսով: Թե վորքան մեծ է այդ պլուսը,

այդ մասին կարող են տարբեր կարծիքներ լինել, բայց, վոր գործն առաջ է ընթանում՝ անվիճելի յե: Հասկանալի յե, հաշվետվութիւնն այս տարին կը մտնի մեր կուսակցութիւնն և միջադպային հեղափոխութիւնն պատմութիւնն մեջ սուգի սև շրջանակով, վորովհետև այս տարի մենք կորցրինք Վլադիմիր Իլիչին: Բայց նրա գործը, հետևաբար և մեր գործը, մեր ամբողջ կուսակցութիւնն գործը, այս տարի ունեցել են շանակալից հաջողութիւններ:

Անցքերով հարուստ տարի

Այս տարին անցքերով հարուստ էր մեր գործունեութիւնն բոլոր ճյուղերում: Նա սկսեց Քերզոնի վերջնագրով (ուլտիմատում): Այժմ մեզ թվում է, թե այդ պատմութիւնը յեղել է 2—3 տարի առաջ, մինչդեռ նա տեղի ունեցավ կուսակցութիւնն XII համագումարից հետո:

Քերզոնի վերջնագիրը շատ լայն կերպով էր մտածված: Պետք է յենթագրել, վոր Քերզոնը չեր բացասում նաև ուղղակի զինական միջամտութիւնը մեր դեմ: Ռուսական եմիգրացիայի ականավոր պարագլուխներն այդպես էին գնահատում վերջնագիրը «Русская Мысль» բելովարդիական հռչակավոր պարբերականի մեջ: Հայտնի կազմու Ուլենբուրգն ուղղակի գրում էր, թե «անգլիական վերջնագրի մեր մեջ ծնած հույսերը չարգարացան»: Ուրեմն, նրանք իսկապես մեծ հույսեր են ունեցել: Տարին սկսվեց Քերզոնի վերջնագրով և վերջանում է բուրժուական ամենախոշոր պետութիւնների կեսողութիւննոց ճանաչումով:

Այդ ժամանակաշրջանում մեզ հրապուրեց գերմանական հեղափոխութիւնն մերձավորութիւնը: Մի ժամանակ թվում էր, թե մենք կանգնած ենք գերմանական հեղափոխութիւնն նախորդալին, բայց միայն հետադայում հայտնվեցին այն ահուկի դժվարութիւնները, վոր ընկած էին գերմանական պրոլետարիատի ճամբին և վորոնք հարկադրեցին նրան առժամանակ նահանջել: Մենք այնուհետև տեսանք ապստամբութիւնները Համբուրգում, Կրակովում, Սոֆիայում և Բուգարիայի այլ կենտրոններում, ապստամբութիւնները, վոր չի կարելի գնահատել ուրիշ կերպ, քան յեթե իբրև սկիզբ հասունացող համաշխարհային հեղափոխութիւնն:

Մենք անցյալ տարվա ամառը տեսանք նույնպես այն ահուկի դժվարութիւնները, վոր կապված էին վաճառքի հռչակավոր ձգնաժամի հետ: Ընկերներ, կուսակցական ներքին կյանքում մենք

ապրելինք ձեզ ամենքիդ հայտնի ցնցումները: Յես խոսում եմ այն դիսկուսիայի մասին, վորի ընթացքում կուսակցությունը հանգավ վորոշ յեզրակացությունների. վերջապես, մենք ունենք Լենինյան կոչը, վորի նշանակությունը չի կարելի չգնահատել: Մենք այդ մասին արդեն խոսել ենք մամուլի մեջ: Նրա խոշոր նշանակությունը պարզ է, բայց, ընկերներ, ինձ թվում է, թե մենք տակավին չենք սպառում այդ փաստի գնահատությունը: Մենք մինչև այդ ժամանակ, ընդհանուր առմամբ, ապրում էինք այն լիցքով (заряд), վորն ստացել էինք բանվոր դասակարգից հոկտեմբերի նախորդակին ու հոկտեմբերին,—այսինքն՝ մինչևեզափոխական բանվոր դասակարգից: Ճիշտ է, 1919 թվականի կուսակցական շաբաթը մեզ տվավ նոր պրոլետարական լիցք, բայց միայն այժմ է հաջողվում մեզ՝ անխզելի և որդանական կապ ստեղծել հետհեղափոխյան պրոլետարիատի հետ: Դրանում է, ըստ իս, Լենինյան կոչի ամենամեծ եռությունը: Այսպես ուրեմն, կարող ենք ասել, թե այս տարին, առանց բացառության, բոլոր բնագավառներում հարուստ էր անցքերով:

Հիշենք՝ ինչից սկսեցինք մենք

Մեզ հեղափոխականներիս համար բնական է, թեկուզ ընդհանուր գծերով, ընդհանրապես հեղափոխության հեռանկարների հարցերի վրա կանգ առնելու փորձը:

Վոր ժամանակի վազը,—ինչպես արտահայտվել է Վլադիմիր Իլիչը.—տեղի յե ունենում վոչ այնպես արագ, ինչպես կամենում ենք մենք, անվիճելի յե: Սակայն ըստ իս, նույնչափ և անվիճելի յե հանդիսանում այն, վոր հիմնականում զարգացման ուղին, համաշխարհային հեղափոխության զարգացման տենդենցը մենք անկասկած ճիշտ ենք նիշել: Յերբ այժմ յերբեմն մեզնից ամենից շատ անհամբերները,—իսկ դրանք մեր վատ ընկերները չեն, մատնանշում են այս կամ այն ձեղքվածքը, ճանապարհի գանդաղությունը, զայրանում են, վոր գործը՝ ձեպնթաց շոգեշարժի արագությունը ընթանալու փոխարեն՝ դանդաղ է առաջ գնում, յես խորհուրդ եմ տալիս նրանց մտաբերել, թե մենք ինչից սկսեցինք.—պրոլետարական հեղափոխության բոլշևիկյան գծի վորոշումից: Ընկերներ, յես հանձնարարում եմ ձեզ յերբեմն նորից կարդալ 17 թվականի ապրիլի կոնֆերենցիայի բանաձևը, վոր գրել է Վլադիմիր Իլիչը: Այստեղ ասում է.—

«Ռուսաստանի պրոլետարիատը, վորը գործում է Յեվրոպայի ամենահեռաձայն յերկրներից մեկում, մանր գյուղացիական բնակչության զանգվածի մեջ, չի կարող սոցիալիստական վերակազմությունն անհապաղ գործելու նպատակին նվիրվել:

Բայց ամենամեծ սխալը կը լիներ, (իսկ գործնականում՝ լիակատար անցումն բուրժուազիայի կողմը) այստեղից հանել այն յեզրակացությունը, թե անհրաժեշտ է բանվոր դասակարգի պաշտպանությունը բուրժուազիային, կամ թե՝ անհրաժեշտ է գործունեությունը սահմանափակել մանր-բուրժուազիային ընդունելի շրջանակներով, կամ հրաժարվել պրոլետարիատի ղեկավարող դերից՝ պարզելու ժողովրդին դեպի սոցիալիզմ տանող մի շարք գործնականապես հասունացած քայլերի անհետաձգելի լինելը»:

Այն ժամանակ դեռ նիշված էր մի ծրագիր, վորը հանգում էր հողի ազգայնացմանը, պետական վերահսկողությունը բանկերի, ապահովագրական հիմնարկությունների և ամենախոշոր սինդիկատների վրա, ստացվածքի պրոգրեսսիվ յեկամտային տուրքին, ընդհանուր պարտադիր աշխատանքին և տնտեսությունը կանոնավորելուն մասնակցելուն: Այն ժամանակ խոսք անգամ չկար արտաքին առևտրի մենաշնորհի մասին: Այդպես էր բոլշևիկների առաջին ծրագիրը հեղափոխության մեջ:

Ձեզ այստեղ բաժանված է Վլադիմիր Իլիչի «Սպառնացող կատաստրոֆա» վերառույթությունը կրող գրքույկի գեղեցիկ հրատարակությունը: Այդ գրքույկը գրված է սեպտեմբերին, յերբ Վլադիմիր Իլիչն արդեն զգում էր հոկտեմբերյան հեղափոխության չնչառությունը: Ի՞նչ ծրագիր էր նիշել նա այն ժամանակ: Բանկերի, սինդիկատների ազգայնացումն, առևտրական գաղտնիքի վերացումն, արդյունաբերության հարկադրական սինդիկատացումն ու կանոնավորումն,—ե այսքան: Ախորժակը բացվում է ու տեղու ժամանակ: Յեվ բնական է, վոր, տապալելով բուրժուազիային, պրոլետարական կուսակցությունը պետք է արմատականացներ յուր ծրագիրը: Հրապարակ յեղած ժողովրդական ամենամեծ շարժման ալիքների վրա, նա պետք է ձևակերպեր բանվոր դասակարգի և գյուղացիության ամենավարի խավերում շրջող անկալություններն ու իրձերը: Յեվ մենք աստիճանաբար բարձրացնում էինք մեր պահանջները: Յես այդ ասում եմ նրա համար, վոր յերբ մեզ բաժին են ընկնում այս կամ այն անհաջողությունները, վոր մենք տեսել ենք, որինակ՝ անցած տարվա ամբան, և

յերբ մեզ մոտ այս կամ այն ճյուղում, ասենք ներքին առևտրի բնագավառում, գործը բավական վատ է գնում, յերբ պետք է ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ, ապա մենք պետք է ունենանք աչքի չափ և համապատասխան հեռանկարները: Յերբ այս կամ այն ճյուղի մեջ պետք է լինում գործել հաստատապես կամ ժամանակավոր կերպով դիմել թեքումների (поворот), պետք է միշտ ել պինդ մնալ: Ախորժակը բացվում է ուսելու ժամանակ: Դա անհրաժեշտ է, բայց այն որչեղտիվ դժվարությունները, վոր նկատելի էյին 7 տարի առաջ, պետք է հաշվի առնվեն մեր կուսակցության կողմից այժմ ևս:

Զարգացման միտումները միշտ են վորոշված

Ընդհանուր առմամբ և ամբողջովին մենք, անկասկած, ճիշտ ենք գնահատել զարգացման որիեկտիվ միտումները, բայց գործոնը—ժամանակը—գնահատել ենք վո՛չ բոլորովին ճիշտ: Դա ներկայումս միանգամայն պարզ է մեզ համար: Բրեստի մոմենտին անգամ Վ. Ի. գտնում եր, թե Յեվրոպայի մի շարք առաջավոր յերկրներում պրոլետարական հեղափոխություն հաղթության հարցը յերկու—յերեք ամսվա հարց է: Կար ժամանակ, յերբ մեր կուսակցության Կ. Կոմիտեյում ամենքը ժամերով էյին հաշվում դեպքերի զարգացումը գերմանիայում և Ավստրիայում: Այդ կողմից մենք, ի հարկե, սխալվեցինք: Բայց, ընկերներ, ձեր և մեր բախտից այդ գործոնը մենք վո՛չ բոլորովին ճիշտ էյինք հաշվի առել նաև նահանջի հնարավորության իմաստով: Մենք գտնում էյինք, թե հենց վոր վերցնենք իշխանությունը, ապա դրանով կարձակենք հեղափոխության ձեռները մյուս յերկրներում, իսկ յեթե, հակառակ մեր սպասածի, այդ տեղի չունենա, ապա մենք, իբրև կղզիացած, ինքն իր բախտին թողնված հեղափոխական յերկիր, դիմանալ չենք կարողանա, և պետք է կործանվենք: Այստեղ ևս մենք սխալվեցինք:

Մենք նման էյինք բոլորովին անփորձ, հրաձգության չենթարկված, ասես միանգամայն նոր բանակի,—միայն նորակոչներից կազմված, վո՛չ մի կովի բովով չանցած բանակի, վորն այդ պատճառով ել դեռ ևս չգիտե՝ վո՛չ հարձակման, վո՛չ ել նահանջի որենքները, վորն իրեն պարզ հաշիվ չի տալիս տարածության ու ժամանակի որենքների մասին:

Այժմ մենք արդեն հարստացած ենք վորոշ փորձով: Այն,

գործն այնպես գնաց, վոր համաշխարհային հեղափոխություն հարցը դարձավ չե թե յերեք ամսվա, այլ ավելի յերկար ժամանակաշրջանի հարց, սակայն միևնույն ժամանակ գործն այնպես գնաց, վոր առաջին իբրև թե կղզիացած հեղափոխությունը դիմանալ կարող է մեն-մենակ նույնպես շատ ավելի յերկար, քան յերևակայում էյինք:

Ահա թե ինչու ժամանակամիջոցի վերաբերմամբ մենք ներկայումս ավելի շատ ընալիզմ ենք ձեռք բերել քան մինչև այժմ: Յես ասացի իբրեկ թե կղզիացած հեղափոխություն: Մենք իրապես կղզիացած չենք յեղել բառի բուն մտքով: Այն, մենք առաջմ միակ հաղթական հեղափոխություն ենք, սակայն մեր ուժերը հասունանում են բուրժուական յերկրներից ամեն մեկում: Քերզոնի վերջնագրի ժամանակ մենք միթե կղզիացած էյինք: Յերկրագնդի ամենաշափավոր բանվորները—անգլիական բանվոր դասակարգը—Քերզոնի մոմենտում չխաղացին արդյոք աչքի զարնող դեր նրանով, վոր ցույց տվին Քերզոնին ու Քերզոնի ձեռերին, թե անգլիական բանվորները պատերազմ չեն ցանկանում և չեն թույլ տա այդ: Դա միթե կղզիացումն է: Մենք կղզիացած էյինք այն իմաստով, վոր հաղթական հեղափոխություններից վո՛չ մեկն անմիջական ոգնություն չհասավ, բայց բուրժուական պետություններից յուրաքանչյուրում մենք ունեյինք և ունենք հզոր դաշնակիցներ, վորոք հետգհետե աճում են:

Դառնալով հեռանկարների հարցին մենք, վոր Վլադիմիր Իլիչից հետո առաջին համազումարն ենք տանում, յերբ բնականորեն ցանկություն կա իմանալու, թե այսուհետև ինչպես են զարգանալու դեպքերը,— պետք է նկատի ունենանք, վոր ներկայումս ժամանակի գործոնը սովորել ենք գնահատել ավելի զգաստ ու ռեալ, և վո՛չ միայն մենք, այլև մյուս յերկրների կոմունիստները: Կար ժամանակ, յերբ մեր գերմանական ընկերները գտնում էյին, թե ռուսական հեղափոխության գոյությունը ամիսների խնդիր է վոր՝ յեթե նրանք չարագացնեն դեպքերը և ոգնության չգան, կը կործանվի Խորհրդային Միությունը: Այժմ պարզ է, վոր մենք արդեն շահել ենք մի շարք տարիներ, վոր մի շարք տարիներ ել առաջներս ունենք՝ նույնիսկ այն դեպքում, յեթե անցքերի թափը չարագանա, նույնիսկ յեթե մենք առաջվան պես մնանք «կղզիացած» Խորհրդային պետություն:

Մեր Կենտր. Կոմ. հավատարիմ ե իլիչի ավանդներին

Ընկերներ, յես արդեն սասցի, վոր՝ միջազգային քաղաքականության բնագավառում մեր հաշվետվության տարին սկսվեց Գերզոնի հռչակավոր վերջնագրով: Մեր խորհրդային ականավոր դիվանագետներից ու ձաքսիստներից մեկը, մոտերքս խոսելով ինձ հետ ընթացիկ ժամանակաշրջանի Արտ. Գործ. Ժող. Կոմ. աշխատանքի նկատառումների մասին՝ հայտնեց, թե «հենց այն հանգամանքը, վոր մենք այնպես ճկուն վերաբերմունք ցույց տվինք Գերզոնի վերջնագրին, հենց մենակ մեր տաքտիկան նրա հանդեպ՝ կարող եր անմահացնել ամեն մի բուրժուական դիվանագետի»:

Ինձ թվում ե, թե դա չափազանցություն ե: Յես հուսով եմ, վոր կուսակցությունն ու նրա ղեկավար մարմիններն իրենց կանախացնեն ավելի կարևոր գործերով, վորովհետև դրանում կա ճշմարտության հատիկ: Գերզոնի վերջնագրի նկատմամբ, մենք հերավի վատ ճկունություն ցույց չտվինք: Մենք պատվելի լորդին դրինք արգելքների առջև: Մենք սպասում եյինք նոր սխտուացիայի. անցավ մի քանի ամիս, մի շարք պետությունների կողմից մեր իրավական ճանաչումն ասես թափում եր առատության յեղջուրից. անցավ մի քանի ամիս, և մենք տեսանք միջազգային բանվորական շարժման ու մեր ուժերի աճումն: Մենք տարանք՝ չնորհիվ մեր ճկունության:

Բայց ճիշտ ե այն, վոր կուսակցության Կենտր. Կոմիտեն, հավատարիմ Վլադիմիր Իլիչի ավանդներին, միջազգային քաղաքականության բնագավառում ևս կարողացավ՝ իսկապես այդ ծանր ըրպելին՝ գտնել այնպիսի ճանապարհներ, վորոնց համար թերևս պետք չլինի բարձրագույն գովասանք, բայց և այնպես կուսակցությունը և իր ղեկավար որդանները արժանի յեն վորոշ գովասանքի:

Ընկերներ, ինձ թվում ե, թե այդ բնագավառում մեր հաջողությունների մասին բառացի կերպով վկայում ե այն ամենը, ինչ տեղի յե ունենում խոշոր յերկրներից ամեն մեկում: Յեթե դուք դիմելու լինեք, ասենք, մեր ներքին քաղաքականության հարցերին, Յեթե վերցնենք այնպիսի հարցեր, ինչպես գյուղատնտեսական, ազգային հարցերն են, — այն հարցերը, վոր ստորջրյա ավելի վտանգավոր խութեր են յեղել մեզ համար, — ինձ թվում ե

մենք ամենքս իսկույն կը զգանք, վոր այդ բնագավառում ավելի գորեղ ենք դարձել:

Հիշեցեք 1921 թվականը, յերբ կիրառեցինք նեպոլ: Ի՞նչ եր ասում Վլադիմիր Իլիչը X համագումարում գյուղացիական հարցերի վերաբերմամբ: Անցկացնելով բնատուրքի որենքը, նա ասում եր. պետք ե «հենց այսօր յերեկոյան բաղիոյով հայտնվի մեր արած զիջումը գյուղացիներին»: Մենք այն ժամանակ ժամերով եյինք հաշվում գյուղացիության հետ ունեցած մեր փոխհարաբերությունների բարելավումն: Այժմ մենք այստեղ ել վորոշ բան սովորել ենք թափին վերաբերող հարցի խնդրում: Մենք մեր XIII համագումարում ևս պետք ե քննության առնենք գյուղացիական հարցը: Դա բավական հիմնադրերն, բարդ ու դժվարին հարցե և՛ ներկայումս: Սակայն հիմա ժամերով չի հաշվի առնվում գործը: Մենք թեկուխեկ ենք այնպիսի շրջան, յերբ փոխհարաբերություններն առավել կայուն են, յերբ ժամանակ կա շտկելու այն, ինչ պետք ե շտկել:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

Վերցնենք մի ուրիշ հարց, վորը կուսակցության նախորդ համագումարում, կարելի յե ասել, միակ քաղաքական ամպիկն եր (յեթե միայն իրոք կային քաղաքական ամպեր). դա ազգային հարցն ե: Պետք եր վճռել ամենախոշոր կարևորություն ունեցող մի խնդիր, առանց մեր հետևում գործնական փորձ ունենալու:

Համեմատեցեք, ընկերներ, թե ի՞նչ դրություն մեջ ե ներկայումս այդ հարցը: Միթե այս տարի կուսակցության Կենտր. Կոմ. ամբողջ կուսակցության հետ մեկտեղ չլուծեց այդ հարցը հիմնականում: Այո, այդ հարցը լուծված ե, մնացել ե ավարտել միայն մանրամասնությունները: Յերբեմն մենք լսում ենք, թե այս կամ այն առանձին հանրապետության մեջ ազգային փորձամասնություններն այդ կողմից բավականաչափ ապահովված չեն: Սակայն դա վերաբերում ե մանրամասնությունների բնագավառին, վորի համար ելի վորոշ բան պետք ե անենք: Պետք ե ապահովել ազգային փորձամասնություններին այնպես, վոր, ասենք, գերմանացու կամ լեհի համար Ուկրաինայում ապահովված լինեն այն իրավունքները, վոր յերաշխավորված են նրանց մեր XII համագումարի վորոշումներով: Յես վերցրի Ուկրաինան, իբրև որինակ: Այստեղ պետք ե ավարտել արդեն միայն մանրամաս-

նությունները, իսկ հիմնականում այդ հարցը վճռված է: Սակայն չէ՞ վոր դա սերտ առնչութիւն ունի թե՛ գյուղացիական հարցի հետ, թե՛ մեր քաղաքական ուժի մամուլային, ընդհանրապես Խորհրդային իշխանութիւն ամրութիւն հարցի հետ:

Ընկերներ, մի փոքրիկ միջադեպ գրեթե՝ անդրասահմանյան աշխարհից: Յետ խոսում եմ մեր ճերմակ եմիգրացիայի մասին: Մոտ ժամանակներս Պրագայում ազգային հարցի շուրջը տեղի յի ունեցել պրոֆեսոր Միլյուկովի զեկուցումը: Լավ մտածեք, նրանք բոլորն ել գտնվում են եմիգրացիայի մեջ,—թե՛ Միլյուկովը, թե՛ Ուկրայնայի, թե՛ Վրաստանի ճերմակ գվարդիականների ներկայացուցիչները,—նրանք բոլորը հեծում են այսպես կոչված պրոլետարիատի ղեկատուութիւն լծից: Յեւ ինչ եք կարծում, բանից դուրս ե գալիս, վոր նրանք ուրիշ վոչ մի գործ չունեն, բացի միմյանց դեմ ազգային տուր ու դմիոց սարքելուց (ծիծաղ): Միլյուկովը զեկուցումն է կարդացել ազգային հարցի մասին: Նրան ընդգրկմախոսել են՝ պրոֆ. Գրիգորեւը, Լոտոցկին—ուկրայնական խմբի կողմից, Սահակյանը՝ հայկական խմբի կողմից, Կաչուխաշվիլին ու մենշևիկ Այոլլուն—վրացական խմբի կողմից: Դա ազգային-բուրժուական դեմոկրատիան է եմիգրացիայում: Յեւ ինչ եք կարծում, նրանք բոլորն ամբոյն են դուրս յեկել՝ Միլյուկովին ջախջախելու, և ասելու, թե իրենք վոչ մի դեպքում չեն կարող համաձայնվել նրա հետ: Միլյուկովը վերցրել է այնպիսի վերլուծութիւն տոն, վորը գրգռել է այդ բոլոր պարոններին:

Վրացական գաղութի ներկայացուցիչ Կաչուխաշվիլին հայտարարել է, թե յերբ Պավել Նիկոլայեւիչը, հասնելով Կովկասի սահմանին, անցավ Եւրոպայի մյուս կողմը, նա կարեւոր գտավ դուրս գալ ու հայտարարել, թե «Ազգային հարցը Ռուսաստանում չի հետաքրքրում վրացիներին: Յեթե այնտեղ կա Վելիկորուսիա, Մալորուսիա, Բելորուսիա, մեզնում չկա վոչ մի «Ռուսիա, այլ պարզապես «Վրաստան»:

Միլյուկովին ընդգրկմախոսել են բացարձակապես ամենքը: Բանն այնտեղ է հասել, վոր Կուսկովան դիմել է,—ինչ եք կարծում, ո՞ւմ—ընկ. Ստալինին (ծիծաղ):

Ահա թե ինչ է գրում Կուսկովան «Դին» թերթում.

Ի հարկե, Ստալինն իրավացի յե: Վոչ մի գործոն, թերեւ, չի ունեցել այնքան խոշոր նշանակութիւն, ինչպես ազգային գործոնը, ինչպես այդ կենտրոնախույս ուժերը, վորոնցից ամեն

մեկը իր կողմն է քաշում: Ռուսաստանն անցյալում այնպես երզզվեցրել բոլոր ժողովուրդներին, վոր նրանք անմիջապես սկսեցին ձգտել վոչ թե նրա վերանորոգմանը, այլ նրանից անջատվելուն...

Այդպես ծնունդ առավ Սոց. Խորհրդ. Հանրապետութիւնների Միութիւնը և այդպես մեռավ հին Ռուսաստանը:

Նա նկարագրում է Միլյուկովի զեկուցումը և ընդգրկմախոսների հանդես գալը.

«Մեկը մյուսի հետեից ամբոյն ելին բարձրանում ազգութիւնների ներկայացուցիչները: Վորոշ ու խիստ կերպով յետ ելին մղում «ուսական» ձեռքը:

«Վողբալի հետեանք,—ասաց զեկուցանող Միլյուկովն իր յեզրափակման խոսքի մեջ:—Մենք՝ ուսաներս ասում յենք. յեկեք՝ համաձայնութիւն գտնեք: Յեւ կտրուկ մերժումի յենք հանգիպում: Ցավալի յե:

Այո, շատ ցավալի յեն նրանց գործերը: (ծիծաղ):

Միլյուկովի համահարգներից մեկը՝ Իզգոնը «Ռուլ» թերթի մեջ գրել է «Միլյուկովյան որեր» խորագրով մի հոդված.

«Համերաշխ ֆրոնտով հանդես յեկած բոլոր «Ժողովուրդներին ներկայացուցիչներին» գլուխն անցել ելին ուկրայնցիները: Հենց վոր հայտնի յեղավ, թե Պ. Ն. Միլյուկովի դասախոսութիւնից հետո վիճաբանութիւն է կազմակերպվում, ուկրայնցիք մեկեն ի մեկ դնեցին յերեք հարյուրից ավելի տոմսեր ու բերին իրենց մարզված կողորդան * (ծիծաղ): Նա ամեն քայլափոխին գործում եր, իբրեւ թայֆայական խմբակ: Ուկրայնցիները ծափահարում ելին իրենց ղեկավարների ազդանշանով և դժկամութիւն արտահայտում, յիբր նրանց անախորժ բաներ ելին ասում: Իոկ յերբ հիշվեց՝ պատերազմի ժամանակ՝ գերմանոսովատրիական ազդեցութիւնը ուկրայնցիներին վրա, և հասարակութիւն միջից մի ձայն գոչեց «ճիշտ ե», ուկրայնցիները վրձնեցին սկզբում սկանդալ անել, գոչում ելին «գանբա», պահանջում ելին հեռացնել հանցավորին, բայց փոքր առ փոքր հանգըստացան: Պ. Ն. Միլյուկովը վոչ առանց թույնի նկատեց, թե ինքը բոլորովին չի ըմբռնում այդ վրդովմունքի իմաստը, վորովհետեւ, յեթե ուկրայնցիները իրենց հարաբերութիւնները՝ Ռուսաստանի և այլ յերկրների վերաբերմամբ՝ դնում են միջազգային

*) Զորախումբը:

հիմքերի վրա, ապա, հավանորեն, ավատորկացիների ու զերմանացիների հետ նրանց ունեցած կապերը պատերազմի ժամանակ նույնպես թելադրվում էյին միջազգային նկատառումներով: Սկանդավի հեղինակները վրդովված կլինեին այդ պիլյուլը»:

Ընկերներ, ահա ձեզ ազգային տուր ու դմփոց դատարկ տարածություն մեջ: Աշտասահման շարժված այդ բոլոր գրականագետները նստած՝ սպասում են լավ որերի, դավեր նյութելով մեր դեմ: Այլ վրադուներինց ազատ ժամանակ նրանք պարտադրում են ազգային սոսկալի խածատումներով իրար հետ: Ընկերներ, ըստ յերևույթին լինում են հանգամանքներ, յերբ ազգային խածատումն էլ անփնաս է, նույնիսկ, յեթե կուզեք, վորոշ չափով ոգտակար է՝ ազգային հարցը ճիշտ լուծելու համար: Նրանք վորքան շատ կծոտեն իրար այդ հարցի շուրջը, ինչպես այդ ցուցադրեցի ձեզ, այնչափ ավելի ճիշտ ու աներեր լուծած կը լինենք ազգային հարցը Սոց. Խորհրդ. Միության մեջ: Յեվ ազգային հարցը մենք ճիշտ ենք լուծել: Յեթե նրանց մնում է միթարվել նրանով, վոր Միլլուկովն իր ուկրայնյան համախոհներին պիլյուլ մատուցեց, ինչպես նրանք են ասում, «վոչ առանց թույնի», մեզ մնում է միայն ցանկալ բարիախորժակ.— և էլ ավելի թույն, և էլ ավելի պիլյուլ մատուցեն իրար: (Ծիծաղ ու ծափահարություն): Այն ինչ՝ ավելի ամուր, ավելի լուրջ, և ավելի գործնական է դառնում ազգային հարցի լուծումն մեզ մոտ, վորը մի ժամանակ հանդիսանում էր ամենախոշոր պրորլեմը մեր հեղափոխության ճամբին: Ազգային հարցի ճիշտ լուծումը համազոր է հեղափոխության խնդիրների 50 տոկոսի հաջող լուծման:

Միթե ճիշտ չէ լուծված մեզանում ազգային հարցը: Միթե այդ լուծումն չի հանդիսանում իբրև որինակ ամբողջ աշխարհի և, մասնավորապես, Արևելքի համար: Յես կարծում եմ, վոր այդ որինակն ավելի, բան վորևե ուրիշը, ապացուցանում է, թե մենք ձեզ հետ վորքան ենք առաջ գնացել և թե վորքան են յետ քաշվել դեպ ավանդությունների բնագավառը այն մոմենտները, յերբ պետք էր լինում քննել Խորհրդային իշխանության կայունության հարցը: Այդ ամենը նվաճված է և ամրապնդված արդեն, մեր ունեցած փորձով:

ՓՈՒՍԱԴՐՎԵ՛Լ ԵՆՔ Ա՛ՐԴՅՈՒՔ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆԸ

Մեր առջև ծառացած են՝ մեր խորհրդային տնտեսությունը կազմակերպելու և ղեկավարելու նոր խնդիրները: Ահա թե ինչ էր ասում Վլադիմիր Իլիչը այդ առթիվ.—

«Մենք արդեն սկսել ենք մեր տնտեսական քաղաքականության անհրաժեշտ վերակազմությունը: Մենք այդ բնագավառում արդեն ունենք ճիշտ է, վոչ մեծ, մասնակի, բայց այնուամենայնիվ անկասկած հաջողություններ: Մենք նոր «գիտություն» այդ ասպարեզում արդեն ավարտում ենք նախապատրաստական դասարանը»:

Ընկերներ, յես կարծում եմ, վոր իմ հաշվետվության նպատակը՝ մեր ամենքի նպատակն է պարզել ներկա համագումարում այն է, թե տնտեսական բնագավառում ընթացիկ տարին մենք նախապատրաստականից փոխադրվել ենք արդյոք առաջին դասարանը յեվ առաջին դասարանից անցնո՞ւմ ենք յերկրորդը թե՞ վոչ: Ահա այն գլխավոր հարցը, վոր ծառացած է մեր առջև տնտեսական բնագավառում: Նույն Վլադիմիր Իլիչը մեզ ասում էր.

«Մենք, Ռուսաստանի պրոլետարիատը, առաջ ենք թե Անգլիայից, և թե Գերմանիայից՝ մեր քաղաքական կազմով, բանվորների քաղաքական իշխանության ուժով. բայց դրա հետ միասին յես ենք արևմտյան-յեվրոպական ամենայնատեսաց պետություններինց—որինավոր պետական կապիտալիզմի կազմակերպություններինց, կուլտուրայի բարձրությամբ, նյութական-արտադրական սոցիալիզմի «կիրառման» նախապատրաստական աստիճանով»...

«Ամբողջ հարցն այն է, թե ո՞վ ում առաջը կը կտրի: Արդյո՞ք կապիտալիստները կը հաջողեն ավելի առաջ կազմակերպել,— և այդ ժանանակ նրանք կոմունիստներին կը քշեն, և այստեղ արդեն վոչ մի կուսակցություն չի կարող լինել: Այդ բաների վրա պետք է նայել զգաստ. ո՞վ—ո՞ւմ: Թե՞ պրոլետարական պետական իշխանությունն ընդունակ դուրս կը գա՝ գյուղացիներին հենված՝ կապիտալիստ պարոններին ինչպես հարկն է, սանձահարված պահելու, վորպեսզի կապիտալիզմը տանի պետական հունով և ստեղծի՝ պետությունը հպատակվող ու նրան ծառայող կապիտալիզմ»:

Ընկերներ, յես կարծում եմ, մեր նպատակն է պարզել ներկա համագումարում հետևյալը. ընթացիկ տարում՝ նախապատրաստականից փոխադրվե՞լ ենք արդյոք առաջին դասարան

յեւ պատճառներն դասարանից փոխադրվում են արդյոք յերկրորդը՝ տնտեսական ընթացակառույթ:

«Ո՞Վ—Ո՞ՒՄ»

Դուք ամենքդ, հարկավ, ըմբռնում եք այդ խոսքերը, և մեր յերկրորդ նպատակն է պատասխանել «Ո՞Վ—Ո՞ՒՄ» յերկրորդ հարցին: Դեպի ուր ե գնում մեր զարգացումը, կենդանությունը տեղի յե ունենում հոգուտ կապիտալիստների, թե՞ նա հող ե պատրաստում մեզ համար: Յես կարծում եմ, վոր իսկապես այդ յերկու հարցերին կարող ե հանգել մեր կուսակցության կենտր. կոմ. ամբողջ զեկուցումը: Յեւ յես պիտի ասեմ ձեզ, վոր՝ ըստ կենտր. կոմ. տրամադրության՝ այդ յերկու հարցերին մենք պատասխանելու յենք դրականապես ու հաստատ կերպով: Մենք չենք կամենում ընկնել լավատեսության մեջ: Թեթեալաբաշ ու թեթեալ թե լավատեսությունը բնավ չի յեղել բոլշեիկների գիծը: Յեթե մենք ստիպված ենք յեղել յերբեմն ընդգծել մեր հաջողությունների դրական կողմերը, մեր կուսակցության հաջողությունները, այդ արեւ ենք՝ նրա համար, վոր առիթ չտանք դատարկ վհատության, վոր յերբեմն վնչ թե հոգեբանության, այլ և քաղաքականության հարց ե հանդիսանում: Չափազանց կարեւոր ե մեր դեկալար որդանների և ամբողջ կուսակցության տրամադրության հիմնական տոնը: Մենք հեղափոխական լավատեսներ ենք այն իմաստով, վոր միանգամայն համոզված ենք, թե մեր գործը շահում ե: Բայց հասկանալի յե, մենք բնավ անսահման լավատեսներ չենք այն իմաստով, վոր ընդունենք, թե ամեն ինչ ընթանում ե հարթ ու սահուն, թե պատճառ չկա ինքնաբերականության: Կան այդպիսի պատճառներ, սակայն, վհատության վնասի մասին հիշելը պետք ե: Մոտ անցյալում հրատարակվեց Վ. Իլիչի վերջին հոգեվածը, վորտեղ նա ուղղակի և վորոշ կերպով խոսում ե «վհատության վնասի մասին», ուղղելով այդ—մեր մեջ ասենք—միջանի նամակների հեղինակներին, վորոնք՝ վհատության տեսակետից՝ հանցավոր եյին, թե 1922 թ. և թե վորոշ չափով 23 թ.: Կենտր. կոմ. կարծում ե, վոր իսկապես վոչ մի առիթ չկա այդ վհատության:

ՅԵՎՐՈՂԱԿԱՆ ԿԱԴԵՏԱԼԻՍՏՆԵՐԸ ՄԵՋ ՀԻՄՆԱՎՈՐԱԴԵՍ Ս Տ Ո Ւ Գ Ե Ց Ի Ն

Մենք յեկել ենք կուսակցական համագումարին, մեր թեկուքում ունենալով յերեք լուրջ ստուգում: Առաջին ստուգումն կատարվեց արեւմտյան-յեւրոպական կապիտալիստական պետությունների, մեր թշնամիների կողմից: Դուք հիշում եք, թե ինչպես Վ. Ի. համագումարներից մեկում տնտեսավարներին ասում եր. այժմ ձեզ ստուգելու յե շուկան, և վոչ թե կենտր. վերաստ. կոմիտեին: Զանացեք գործել այնպես, վոր քննությունը բռնեք: Յեւ մեզ այդ բնագավառում այժմ ևս կենտր. վեր. կոմիտեին չստուգեց, գուցե, կենտր. վերաստ. կոմիտեին ավելի ներողամիտ լինեք. մեզ ստուգեցին Արեւմտյան-յեւրոպական կապիտալիստները: Ի՞նչ ե նրանց իրավական ճանաչումը:

Դա հետեւանք ե ուշադիր ստուգման, հետախուզման, մեզ ամեն կողմից շոշափելուն: Նրանք մեզ բավականաչափ շոշափեցին: Միայն Ամերիկյան «Արա»-ի միջոցով դուրս չպրտեց միջանի միլիոն՝ ամեն կողմից մեզ վերահսկելու համար. այնուհետեւ մեզ մոտ յեկան անգլիացիք, գերմանացիք և այլն, վորոնք մեզ քննեցին ամեն կողմից: Յեւ յեթե նրանք, հիմնավորապես շոշափելով, հետախուզելով, հանգեցին մեզ իրավականորեն ճանաչելու յեզրակացության, այդ նշանակում ե, թե նրանք համոզվեցին Նորհրդային Իշխանության կայունության և նրա անդրդվելիության մեջ:

Յերկրորդ ստուգումն դրամական ռեֆորմն ե. մի ստուգումն, վոր կապված ե տնտեսության, նեպի, մեղնում ծնունդ առնող նոր բուրժուազիայի թշնամական տրամադրության հետ: Դա նույնպես ստուգումն ե վոչ բարեցակամ կազմակերպության կողմից, վոչ կենտր. վերաստ. կոմիտեին, վոչ կոմիտեներնի գործադիր կոմիտեին: Դա շուկայի ստուգումն ե, մեր տնտեսական գործառնությանը զբաղվելու կարողության գծի ստուգումն ե, վորի ընթացքում թշնամի ուժերը կարող եյին զգալ տալ իրենց: Յես այնքան ել լավատես չեմ, վոր ասեմ, թե այդ ստուգումը վերջնական ե: Վոչ, ընկերներ, դժվարություններ դեռ ևս լինելու են այդ բնագավառում, սակայն իրական արդյունքը դրական ե:

Յեւ յերրորդ ստուգումն, այս անգամ իրոք բարեացակամ, հենց մասսայական լինելու պատճառով, դա լինիւյան կոչն ե:

Այստեղ մեզ ստուգեց բանվոր դասակարգը, այստեղ մեզ ստուգեցին միլիոնավոր մարդիկ: Դուք գիտեք, վոր բանվոր դասակարգը մեզ տվավ կուսակցութեան մոտ՝ 200 հազար ընտրովի անդամ: Բոլոր բանվորները մեկ տեղ մեզ ստուգեցին: Դա մասնաշաղկապների քաղաքական լավագույն ստուգումն էր հենց բանվոր դասակարգի խորքերում: Յեւ վայր յերրորդ ստուգումն նույնպէս պլյուս յեղավ մեզ համար:

Ահա թե ինչու մենք գտնուեալ ենք, վոր այդ բոլոր ստուգումները, վորոնց միջով այս տարի անցավ մեր կուսակցութեան ու կենտրոնը. կոմիտեյի քաղաքականութեանը, պատասխանում են մեզ դրականորեն, խոսում առ այն, թե իսկապէս կարեւոր է հիշել— վհատութեան միջոցով մասին:

Պետք է, հարկավ, նաև անսահման լավատեսութեանը: Մենք առավելապէս ընդգծելու ենք մեր պակասավոր կողմերը՝ նրանց ուղղելու, աշխատանքի խթան ունենալու համար: Բոլոր շէնքերը յերբեք նման չեն յիշել այն մարդկանց, վորոնք իրենց թանին թիւ չեն ասում, վորոնք գովում են իրենք իրենց: Բայց մեր ամբողջ կուսակցութեան, միջազգային ու ներքին մեր ամբողջ քաղաքականութեան հիմնական առնել ունի բոլոր հիմքերը լավատես և բավականաչափ վստահ լինելու, ու բնավ չենթարկվելու այն հիմնական գիտելիքներին, վորոնց զոհ դարձավ մեր ընկերների փոքրաթիւ մասն ընթացիկ տարում:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կանցնեմ մեր միջազգային դրութեանը: Ներկա մոմենտին մեր միջազգային դրութեան մոլայական շատ կողմերով միանգամայն նոր է: Ահա թե ինչու այս համագումարին նրա վրա պետք է կանգ առնել բավական հանգամանորեն: Հենց վերջին ամիսներին, իբրև պանորամա, նա փոփոխվում էր մեր աչքում, և դեռ այժմ էլ մեզ համար բոլորովին պարզ չէ ամբողջ հանգամանքը, նա դեռ այժմ էլ չի վերածվել վորեւէ կայուն ձևի:

Ամենից առաջ, ընկերներ, ինձ թվում է, պետք է նկատի ունենալ, — և այդ ներկայումս արդեն ըստ ամենայնի պարզ է, — վոր մեր միջազգային քաղաքականութեանն ավելի, քան յերբեք և ավելի սերտորեն, քան յերբեք, կապված է ներքին քաղաքակա-

նութեան հետ: Յեւ վայր լավ պիտի հիշենք: Յերբեմն կուսակցութեան մեջ նկատվում է այնպիսի տրամադրութիւն, թե միջազգային քաղաքականութեանը համադամ խորտիկ է, մի առանձին կերակուր, վոր մեզ չի վերաբերում: «Ինչ էլ լինի, այստեղ արդեն ամեն բան ճիշտ է» — այսպէս է ձևակերպում տրամադրութեանը անկուսակցական ժուրնալիստ Լեֆնելը: Մինչդեռ այժմ մենք պետք է հատկապէս նկատի ունենանք, վոր յերբեք մեր միջազգային քաղաքականութեանն այնպէս սերտորեն կապված չէ յիշել մեր ամբողջ ներքին քաղաքականութեան հետ, ինչպէս այժմ: Յեւ ահա թե ինչու: Մոտ ժամանակներս մենք պիտի վճռենք հետևյալ հարցերը. վճարելու չենք փոխառութեանները, թե վոչ, վճարելու չենք վորոշ տոկոս, թե վոչ, կոնցեսիաներ տալու ենք, թե վոչ, արտաքին առևտրի մենաշնորհի վերաբերմամբ անելու չենք վորոշ զիջումներ, թե վոչ, վոչ, քան ենք հաց արտահանելու, — դա ամենակարեւոր մասն է վոչ միայն մեր միջազգային, այլ և մեր ներքին քաղաքականութեան:

Այդ հարցերը չափազանց հետաքրքրում են ամեն մի գյուղացու, և հասել է ժամը, յերբ պետք է լուծենք այդ հարցերը: Ըստ իս՝ այժմ պետք է աշխատել ամեն կերպ, վոր մեզնում, խորհուրդների և վոչ մի նահանգային, թերեւ, խորհուրդների և վոչ մի գաղառային համագումար, չանցնի առանց մանրամասն զեկուցման՝ Արտաքին Գործերի Ժող. Կոմիտեի ատի աշխատանքի մասին:

Մենք թեակոխել ենք այնպիսի շրջան, յերբ Արտ. Գործ. Ժող. Կոմիտեի ատի պետք է դառնա ամենաժողովրդական կոմիտեի ատիներից մեկը գյուղում, վորովհետեւ գյուղացու մասնակցութեամբ պետք է վճռենք հետևյալ հարցերը. վճարելու չենք պարտքերը ոտարերկրյա կապիտալիստներին ու վոչքան ենք վճարելու և ինչ տոկոսներից ենք վճարելու փոխառութեան համար, վոչքան ենք հաց արտահանելու, ինչ ազդեցութեան է ունենալու այդ մեր միջազգային քաղաքականութեան վրա և այլն: Դրա վերաբերմամբ գյուղացու հետաքրքրութեանն անպայման մեծ է լինելու: Գալիս է ժամանակը, յերբ միջազգային հարցերին վերաբերող մեր բոլոր կարևորագույն վորոշումները պետք է անպայման հրապարակենք, վորպէսզի նրանք փակցվեն մեր բոլոր գաղառներում: Մենք պետք է դիմենք այն մեթոդներին, վորոնց դիմում է ֆրանսիական բուրժուազիան, յերբ նա իր միջոցներով ճառերը փակցնում է բոլոր գաղառներում, յերբ այդ

հարկավոր ե իր խաբերա քաղաքականության համար: Առանց գյուղացիների, առանց նրանց՝ միջազգային կրկեսում մեր կատարած շարժումների ամբողջ գումարի ըմբռնման, մենք այժմ հեռու չենք դնա: Մենք թևակոխել ենք այնպիսի շրջան, յերբ այդ դառնում ե վնչ թե պերճանքի առարկա, վնչ թե քաղցր տեսակը ճաշից հետո, այլ մեր ներքին քաղաքականության, և, մասնավորապես, մեր տնտեսական քաղաքականության արմատական հարցերից մեկը:

Մեր միջազգային դրությունը բաղկացած ե չորս մոմենտից. նախ միջազգային բանվորական շարժման աճումից, պրոլետարական կռիվից, վոր դեկավարում ե կոմիստերնը. յերկրորդ՝ մեր քաղաքականությունից՝ բառիս բուն իմաստով, յերրորդ՝ կոնցեսիաներին վերաբերող հարցերից և չորրորդ՝ հացի արտահանության հետ կապված արտաքին առևտրի մենաշնորհի հարցից:

Այդ չորս բնագավառներումն ել՝ մենք այժմ գտնվում ենք մի այնպիսի դրության մեջ, յերբ ունենք բավականաչափ շատ՝ միանգամայն նոր գործոններ. այսինքն՝ միջազգային բանվորական շարժման զարգացումը, սերտ կապը խորհրդային Հանրապետության ու Կոմիստերնի միջև մի կողմից, և II ինտերնացիոնալի ու բուրժուական Յեվրոպայի միջև՝ մյուս կողմից: Շարժումը մտել ե բոլորովին նոր փուլի մեջ: Մեզ հաճախ կշտամբում եյին, թե Կոմիստերնը՝ դա Մոսկվան ե: Բայց միթե II ինտերնացիոնալը՝ ներկայումս Լոնդոնը չե: Ո՞վ չի տեսնում այդ: Ո՞վ չի տեսնում իսկապես, վոր բանվորական կառավարությունն իշխանության գլուխ անցնելով Անգլիայում, ստեղծեց այն, վոր Յեվրոպայում կարևորագույն պետություններից մեկի արտաքին քաղաքականությունն այժմ հյուսվում ե II ինտերնացիոնալի քաղաքականությանը:

Սոցիալ-դեմոկրատներն այժմ իշխանության գլուխ են անցնում մի շարք յերկրներում: II ինտերնացիոնալն իշխանությունը իր ձեռքն ե առել Անգլիայում, ամենախոշոր բուրժուական յերկրում: Դա Լեհաստանը չի, Եստոնիան չի և վոչ ել Նույնիսկ Գերմանիան, դա Անգլիան ե: II ինտերնացիոնալը՝ այսպես թե այնպես՝ իշխանությունն իր ձեռքն ե առնելու Ֆրանսիայում: Լնտրությունների հետևանքն այնտեղ պարզ ե: Յեթե մինչև իսկ պարոնայք Ֆրանսիական սոցիալիստները, վախենալով կոմունիստներից, մեկն ի մեկ չմտնեն կառավարության մեջ, միևնույնն ե, նրանք արդեն դարձել են կառավարական գործոն:

Վանդեբելդեն դիմում ե դեպի իշխանությունը Բելգիայում, Ստաոնենգը՝ Դանիայում: Մի ամբողջ շարք յերկրներում մենշևիկները դառնում են կառավարական գործոն: Ընկերներ, դուք կասեք, թե դա նոր բան չի: Վնչ, ընկերներ, դա նոր ե ու նոր, ահա թե ինչ իմաստով: Մենշևիկները Յեվրոպայում իշխանության են հասնում յերկրորդ անգամ: Առաջին անգամ մենշևիկները իշխանության հասան պատերազմի ժամանակ: Եւ այն միջոցին դա հասկանալի յի: Բուրժուական պետությունները նրանց իրենց ձեռքն առան պատերազմի մոմենտին՝ կոպիտ կերպով ոգտագործելու նրանց՝ մեկը մյուսի դեմ, այն մոմենտին, յերբ ամեն ինչ մաղից եր կախված: Այնուհետև նրանց դուրս նետեցին բուրժուական միսիստրություններից: Նրանց այժմ իրենց ձեռքն են առնում յերկրորդ անգամ, խաղաղ պայմաններում, յերբ չկա վնչ մի պատերազմ: Դա նոր մոմենտ ե, վորը պետք ե հաշվի առնել:

Ինչո՞ւ միանգամայն լցաղաղ, անամպ, անդորր պայմաններում պարոն մենշևիկներին թույլ են տալիս հասնել իշխանության: Ինչո՞ւ նրանց արհամարհող, յերկու տարի առաջ նրանց դուրս նետող բուրժուազիան կրկին հրավիրում ե դրանց մասնակցել իշխանութան: Վնչ լավ կյանքի պատճառով: Ներկայումս դրա պատճառը բացառապես ներքին ե, այսինքն՝ միջազգային բանվորական շարժման աճումը: Այժմ նրանց վերցնում են բացառապես իբրեւ գործոն բուրժուազիայի ձեռքում՝ զարգացող բանվորական հեղափոխության դեմ շարժելու համար: Դա պարզ ե: Ընթացիկ ընտրությունները մի շարք յերկրներում ապացուցեցին այդ:

Ձեզ հայտնի յեն թվական տվյալները, ուստի և չեմ բերի այստեղ: Վերջին ժամանակվա համաշխարհային պատմության ամենակարևոր դեպքը յիս համարում եմ յեվրոպական յերկու մայրաքաղաքներում՝ Բերլինում ու Պարիզում տեղի ունեցած ընտրությունների հետևանքները: Մենք Բերլինի շրջանում ստացել ենք կես միլիոնից ավելի ձայն, իսկ Պարիզի բանվորական արվարձաններում՝ 300000-ից ավելի: Մենք այդ յերկու մայրաքաղաքներում ունենք լուրջ մեկ միլիոն կոմունիստ: Ընկերներ, սա միթե համաշխարհային պատմության կարևոր փաստերիցը չե: Մեր յերկրում իշխանությունը վերցնելուց հետո, հիմնադիր ժողովի ընտրությունների ժամանակ, Մոսկվայում և Լենինգրադում միասին վերցրած, մենք ստացանք 800 հազար ձայն, իսկ այժմ Պարիզում, համաշխարհային ռեակցիայի այդ դժոխքում, և Բերլինում մենք

են տալիս, վոր բուրժուազիան արդեն չի կարողանում կառավարել հին միջոցներով:

Առաջ բուրժուազիան համարձակութիւն ունեւր բացահայտ և ուղղակի կառավարել, վորպես բուրժուական իշխանութիւն: Մենք մեր հանդեպ ունենք զուտ-բուրժուական և, յետեւ կուգեք, կեղտոտ բուրժուական քաղաքականութիւն, բայց առավել կամ նվազ չափով բացահայտ. ներկայումս եականն այն է, վոր բուրժուազիան Անգլիայում հարկադրված է դիմել ինչ-ինչ «սեթեկեթանքների» նա արդեն չի կարողանում կառավարել, իբրև «մաքուր» կամ «կեղտոտ» բուրժուական իշխանութիւն, և դիմում է այնպիսի միջոցների վորպիսին Ֆաշիզմն է, նա դիմում է այն տեսակ միջոցների, ինչպես պարոն մենշևիկներին դեպի իշխանութիւնը հրապուրելն է, վորովհետեւ նա արդեն չի կարողանում կառավարել իր ամբողջ բուրժուական պարզորոշութեամբ, նա ստիպված է դիմել այս կամ այն սեթեկեթանքին: Յեւ նա դիմում է դրանց, իր ապարատի շրջանակի մեջ հրապուրելով Յերկրորդ Ինտերնացիոնալը: Ինչպես, ասենք, Ֆին. Ժողովրդ. կոմիսարիատը հանդիսանում է մեր խորհրդային ապարատի վոչ պակաս կարևորութիւն ունեցող մասնիկը, այնպես եւ Ի Ինտերնացիոնալն այժմ հանդիսանում է ներկայիս յեւրոպական բուրժուազիայի պետական ապարատի վոչ նվազ կարևորութիւն ունեցող բաղկացուցիչ մասը, բուրժուազիայի, վորը նշանակալից չափով ապրում է ի հաշիվ նրա և ոգտվում՝ բանվոր դասակարգի վրա նրա ունեցած ազդեցութեան վերջին մնացորդից այն դիտումով, վոր բանվորութեանը զրափէ իր կողմը: Ահա միջազգային այն նոր հանգամանքը, վոր ունենք մենք:

Ահա թե ինչու խոշոր պետութիւնների այս կամ այն Ինտերնացիոնալին հյուսվելուն վերաբերող հարցը մտել ենուր փուլի մեջ: Մեզ մեղադրում են, թե մեր պետութիւնը հուսված է Ի Ինտերնացիոնալի հետ: Բայց չէ՞ վոր պարզ է, վոր մի շարք բուրժուական պետութիւններ հյուսված են Ի Ինտերնացիոնալի հետ, և թվում է ինձ, թե այդ հանգամանքը կստեղծի այնպիսի պարագա, վորը կստիպել մեզ փոխել մեր տաքտիկան:

Նորութիւնը քաղաքականութեան մեջ—դա անգլիական բանվորական կառավարութեան իշխանութեան գլուխ անցնելն է: Ներկայումս տեղի յ ունենում անգլո-խորհրդային կոնֆերենցիան: Դուք հետաքրքրվում եք, ամենից առաջ, թե մի բան դուրս կըլտ

կոնֆերենցիայի աշխատանքից: Բայց պիտի հետաքրքրվել և նրանով, թե մենք այնտեղ ունենք, այդ ի՞նչ մարդիկ են, և ի՞նչ կուսակցութիւն է:

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Մենք պետք է ըստ ամենայնի հանգամանորեն թափանցենք դրա խորքը: Մեզ համար պարզ է, վոր Մակդոնալդը ներքին քաղաքականութեան մեջ վարում է անգլիական ազատամիտների քաղաքականութիւնը: Ակցիոններիական ընկերութիւններին հարկերից ազատող Մոուդենի բյուջեն՝ ազատամիտների բյուջեն է: Իսկ արտաքին քաղաքականութեան բնագավառում պատվելի Մակդոնալդը ջանում է վարել պահպանողականների քաղաքականութիւնը: Յեւ բանից դուրս է գալիս, վոր Ի Ինտերնացիոնալի քաղաքականութիւնն Անգլիայում բուրժուական կուսակցութիւնների քաղաքականութիւնից տարբերվում է միայն նրանով, վոր նա փորձում է ազատամիտներին ու պահպանողականներին հաշտեցնել հանձին միեւնոյն դեմքի, տալ մի ինչ վոր համադրութիւն: Իշխանութեան անցելուց վոչ շատ առաջ Մակդոնալդը լույս ընծայեց «Մեր քաղաքականութիւնը» վերտառութեամբ մի գիրք, վորտեղ անա թե նա ի՞նչ է գրում.

«Բանվորական կառավարութիւնը հոգ կը տանի, վոր դրամական հասը (բենտան) ծառայի մեծացնելու ընդհանուր բարորութիւնը, և վոչ թե պահպանելու միայն մեկ դասակարգի»:

Այլ խոսքով՝ բանվորական կուսակցութիւնը, յերբ անցնի իշխանութեան, հոգ կը տանի, վոր հողահասը (земельная рента) ծառայի բանվոր դասակարգի դրութիւնը թեթեացնելուն:

Ուրիշ խոսքով՝ Մակդոնալդն ասես փոքր ինչ մատը թափ է տալիս կալվածատերերի վրա: Անցնելով իշխանութեան՝ նա, հասկանալի յե, մտքովն անգամ չանցկացրեց անցկանել այդ գիծը:

«Հետո,—ասում է նա, չի կարող շարունակվել այնպես, վոր մենք բավականանայինք պարլամենտներով, վորոնք չեն հանդիսանում իսկական ժողովրդական ներկայացուցչութիւն, և հույս դնելիք ընդհանուր ընտրութիւնների վրա, վորոնց միջոցին ավելի արմատական հարցերը նույնիսկ չեն հարուցվում»...

Չ'ը, պարոն Մակդոնալդ: Ո՞ւր մնացին ձեր բոլոր խոստումները, ուր ե Յեզիպտոսի անկախութիւնը, ուր է Հնդկաստա-

ցանկություն ունենք իրական հարաբերության մեջ մտնել Անգլիայի հետ: Դուք գիտեք մեր պատգամավորության հայտարարութիւնը. այնտեղ մենք այնքան հեռու գնացինք, վոր սկզբունքային համաձայնութիւն հայտնեցինք բավարարութիւն տալ ավելի մանր սեփականատերերին, հասկանալի յե, յեթե մեզ տնտեսական հնարավորութիւններ տան, այսինքն, յեթե մեզ տրվի այս կամ այն փոխառութիւնը: Անգլո-խորհրդային կոնֆերենցիայի առաջին շաբաթներն անցան պայմանականութեամբ, սիրալիրութեամբ և այլն. միայն ներկայումս ե գործը լուրջ հողի վրա դըրվում: Ծանրության կենտրոնը կազմում ե փոխառության հարցը: Ահա մեր առջին և մի շարք կառավարութիւնների կնքած վերջին փոխառութիւնների ցանկը: Զանազան յերկրների վերջին փոխառութիւնների տոկոսներն են—.

2Եկտ-Սլովակիա—8 տոկոս, Բրազիլիա (սուբձի փոխառ.)
 $7^{1/2}$ տոկոս, Նիդերլանդական հնդկաստանի—6,24 տոկոս, Ֆինլան-
դիա—6,89 տոկոս, Ճապոնիա—7,1 տոկոս, Լեհաստան— $10^{1/2}$ —
 $14^{1/2}$ տոկոս:

Ճապոնիան արդեն փոխառություն է կնքել Ս.մերիկայում
իր աղետից հետո՝ 7-ից ավելի առկոսով։ Դա ավելի ձեռնառու
փոխառություններից մեկն է, վոր մեզ հայտնի չէ վերջին տարի-
ների ընթացքում։

Համեմատաբար ավելի վոչ ձեռնառու փոխառություն են կնքել լեհերը. նրանք շատ հպարտ են, սակայն համաձայնել են գլուխ խոնարհել արևմտա-յեվրոպական կապիտալին, և այն ել մեծ, ինչ եք կարծում: Իտալացիներին: Նրանք մի շարք ակցիդ-ներին գրավականով կնքել են 11—14 տոկոսով փոխառություն: Հասկանալի չե, այդ տեսակ փոխառություն մեզ պետք չե, իսկ լավ փոխառությանը դեմ չենք լինի: Ճապոնիան ստացել է կես միլիարդ ուրլի: Ինչ վերաբերում է գումարին, դա մոտավորապես նույնն է, ինչ վոր մենք կը ցանկայինք: Իսկ ինչ վերաբե-րում է տոկոսին, ի հարկե, դա մեր ցանկացածից ավելի չե, բայց յեթե մեզ զեղջեն ևս մի տոկոս, դա մոտավորապես կը լինեի մեր ցանկացածը (ծիծաղ), վորովհետև, համաձայնեցեք, մեր խորհրդային պետությունն ավելի ամուր է, քան մի ուրիշը (ծափա-հարություն): Մենք, ի հարկե, չենք վճարի հին ցարական պարտ-քերը, բայց մեր պարտքերի վերաբերմամբ մեր տված խոստումը կը կատարենք լիովին: Ճշգրտորեն ասել՝ բան դուրս գալու չե անգլո-խորհրդային կոնֆերենցիայից, թե վոչ, այժմ դեռևս չի

կարելի: Մենք, հասկանալի չե, չենք հրաժարվի հակաճառության մեջ մտնել այն մարդկանց հետ, վրոհք պրոլետարիատի դիկտատուրան համարում են անհեթեթություն: Մենք չենք հրաժարվի պարոն Մակդոնալդին հիշեցնելու՝ Հնդկաստանի, Իրլանդիայի և այլոց վերաբերմամբ արած իր խոստումները: Սակայն նրանց հետ գործ անելուն, Ճապոնիայի բաղդատմամբ փոքր ինչ ավելի ձեռնառու պայմաններով փոխառություն կնքելուն մենք դեմ չենք: Մենք կանհնք մի քանի զոհողություններ՝ մեր լերկրի տնտեսությունը բարձրացնելու համար:

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԺԱՆԱՉՈՒՄՆԵՐԸ ՀՂԻ ՅԵՆ ՆՈՐ ՀԵՏԵՎԱՆԲ-
ՆԵՐՈՎ

Բոլորովին նոր դրություն ե զարգանում Ֆրանսիայում։ Դա մեզ ավելի յե բերում այն հարցին, թե ինչ հետևանքներ ենք ու-
նենալու մեզ իրավականորեն ճանաչելուց։ Նրանք մեզ կշռադա-
տեցին ամեն կողմից, հետախուզեցին և հանգեցին մեզ ճանաչե-
լու անհրաժեշտությանը։ Այժմ մենք պետք ե հարց տանք․ ի՞նչ
ե բլխում այդ ճանաչումից։ Չպետք ե հրապուրվել իրավական
ճանաչումով։ Իրավական ճանաչումն ինքնին չի փոխել ուժերի
փոխհարաբերությունը։ Իրավական այդ ճանաչումը կարող ե
ստեղծել նոր դժվարություններ։ Իր վերջին դիտողությունների
մեջ Վլադիմիր Իլիչը մեկից ավելի անգամներ ասում եր, թե
ինքը մեր պետության համար նախատեսում ե նոր, մեծ դժվա-
րություններ միջազգային կրկեսում։ Խնքը չգիտի՝ ինչպես ե լի-
նելու այդ, բայց, հավանորեն, տեղի կունենա ճնշման մի նոր
ձև։ Այժմ կարծես այդ գուշակությունը չի արդարանում, սակայն
մենք գիտենք, թե քանի անգամ ե արդարացել Վլադիմիր Իլիչի
զգացածն ու նախատեսածը։ Յեվ հենց միայն դա պետք ե հար-
կադրել մեզ լուրջ կերպով խորհելու։ Համենայն դեպս այժմ պարզ
ե, փոր իրավական ճանաչումն ստեղծում ե նորանոր դժվարու-
թյուններով հզի դրություն։

Ճանաչումը՝ ճանաչում, իսկ հաշիվը՝ հաշիվ

Վերցնենք Թրանսիան: Պուանկարեն Հար եր, մեզ Հեր սի-
րում, գրգռում եր: Այժմ կը գա Երբիոն, վոբն ախպեա «Հրեշ»
Հե. նրա առաջին խոսքը լինելու յի, ըստ յերևույթին, մեր ճանա-

չումը, իսկ յերկրորդը, թե՛ յես լափը եմ, յես ձեզ ճանաչեցի, ուստի նեղութիւն կրեք վճարել (ծիծաղ): Նույնը տեղի յե ունեւալու և մի շարք այլ պետութիւնների կողմից: Երբին մեզ կը զրկի իրավական ճանաչման մի ծաղկեփունջ, իսկ ծաղկեփունջի մեջ դրված կը լինի հաշիվը և այն ել՝ մեծ գումարի: Ֆրանսիան մեզ վրա հաշվում է $5\frac{1}{4}$ միլիարդ պարտք առանց տոկոսների: Բելգիան՝ քառորդ միլիարդ. այնուհետև Հոլլանդիան, Ճապոնիան. բոլորը միասին կը կազմի 25 միլիարդից վոչ պակաս: Այս, մոտ ժամանակներս մենք կարող ենք ստանալ ճանաչման մի շարք ծաղկեփունջեր, սակայն նրանց մեջ 25 միլիարդի հաշիվներ:

Այդ ճանաչումներով չպետք է հրապուրվել, դժվարութիւնները ծառացած են մեր հանդեպ, և դա կրկին ու կրկին զննույն մեր առջև արդյունագործութիւնն ազգայնացնելու հարցը: Մակդոնալդն ամենից շատ հարցը սրում է այդ կողմից:

Մենք առաջ մտածում եյինք. միթե «բանվոր միւնիստը» թույլ կը տա իրեն հենվել հենց ազգայնացրած ձեռնարկութիւնների համար խոշոր կապիտալիստներին վճարելու հարցի վրա: Թվում է, թե դա այնքան ել ձեռնառու չէ նրա համար: Բայց այդպես է լակեյների քաղաքականութիւնը, լակեյների, վորոնք ծառայում են խոշոր գործատիրոջը: Մակդոնալդն սկսում է սրել հենց խոշոր արդյունագործութիւնն ազգայնացնելուն վերաբերող հարցը. նա այսպես է դատում. դէ լավ, դուք Ռուսաստանում հաղթեցիք, սեփականագուրկ արիւր ուսական կապիտալիստներին, դա առավել կամ նվազ չափով ըստ Մարքսի յես, այսինքն համաձայն է Մարքսի ուսմունքին. բայց անգլիական կապիտալիստներին դուք չեք հաղթել, և վոչ մի կերպ դուք նրանց չեք կարող սեփականագուրկ դարձնել—դա բոլորովին ըստ Մարքսի չէ: (Ծիծաղ): Մենք ի պատասխան դրա կարող ենք նրանց ասել, թե, համենայն դեպս, այդ ըստ Լենինի յես, սակայն, կարծում ենք, վոր Մարքսն ել զրա դեմ վոչինչ չէր առարկի ու չէր կամենա առարկել: (Ծափահարութիւն): Ընկերներ, մենք գլխում ենք, վոր հեղափոխական մարքսիզմի հիմքերն ահա թե ինչու են, զարնել թշնամուն այնտեղ, ուր նա քո ձեռքին է, այնտեղ, ուր նրան վերցրել ես:

Այդ, ընկերներ, շատ մեծ հարց է: Թույլ տվեք ներկայացնել ձեզ, չսպասելով, վոր մեր թշնամիները մեզ ներկայացնեն հաշիվները, թե վորքան ենք «պարտ» ազգայնացված ձեռնարկու-

թիւնների համար: Մենք ունենք տվյալներ առետրի ամերիկյան դեպարտամենտից: Մեր համապատասխան «դեպարտամենտը» տակավին այդ հարցով չէ հետաքրքրվել, իսկ ամերիկյանը հետաքրքրվել է, թե մենք վորքան ենք պարտ ազգայնացված ձեռնարկութիւնների համար: (Ծիծաղ): Յեթե դուրս հանենք այն յերկրամասերը, վոր հեռացել են մեզնից, ապա՝ ըստ առետրի ամերիկյան դեպարտամենտի հաշիւի, դուրս է գալիս յերկու միլիարդ յոթ միլիոն ութըլի վոսկով: Ֆրանսիային ընկնում է 648 միլիոն, Անգլիային՝ 500 միլիոն, Գերմանիային՝ 217 միլիոն, Բելգիային՝ 311 միլիոն ևայլն: Այսպես է միմիայն «վոչ ըստ Մարքսի» ազգայնացված ձեռնարկութիւնների հաշիվը: Մենք պետք է նկատի ունենանք, վոր մեր խորհրդային քաղաքականութեան ճանապարհը բնավ ծածկված չէ վարդերով: Ճանաչում՝ ճանաչում, իսկ հաշիվը՝ հաշիվ: Պուանկարեն պարզապես սրել ճանաչում, իսկ հաշիվը՝ հաշիվ: Դուրս կը բռնի Ռուսաստանից: Բայց այդ լեհերի միջոցով ձեզ դուրս կը բռնի Ռուսաստանից: Չ՛շանք արդեն անցած է, և մենք այդտեղ ևս նախապատրաստատականից փոխադրվում ենք առաջին դասարան: Ճանաչել կը ճանաչենք ձեզ, սակայն բարեհաճեք վճարել—այստեղ հարցը կտրուկ է դրվում, և դա կարող է մեզ համար ստեղծել նոր դժվարութիւններ, վորոնք կարող են մեկ միացյալ ճակատով մեր դեմ հանել թե Անգլիային, թե Ֆրանսիային: II ինտերնացիոնալի պարուններն, ի հարկե, հանձն կառնեն այդ մոցիբուլութիւնը մեր դեմ:

Թեթևութիւն կը լինի՞ մեզ համար միջազգային փոփոխվող դրութիւննից

Յերբեմն մեզ հարց են տալիս.—լավ, թեթևութիւն կը լինի՞ մեզ համար, վոր այժմ Անգլիայում Մակդոնալդի իշխանութիւնն է, Ֆրանսիայում Երրոյինը, Բելգիայում լինելու յես Վանդերվելեն, Ֆրանսիայում Երրոյինը, Բելգիայում լինելու յես Վանդերվելեն, Ճապոնիայում ավատականների (ֆեոդալ) տեղը բռնեցին առաջնութեց կապիտալիստները, իսկ Ամերիկայում նիշվում է տնտեսական ճգնաժամ և ծնունդ և առնում մանր բուրժուական տնտեսական ճգնաժամ և ծնունդ և առնում մանր բուրժուական տնտեսական ու դեմոկրատական կուսակցութիւններից կազմված կապիտալի իշխանութեան դեմ:

Թեթևութիւն կը լինի՞ մեզ դրանից: Գուցե վորոշ թեթևու-

թյուն լինի. որինակ՝ ֆրանսիական ներկա կառավարությունը, ինչպես ել տրամադրվի, չի կարող բացահայտ կերպով գնալ ու դրամ տալ ուսման ցուցանիշներին՝ մեր դեմ, նա չի կարող մեր դեմ զինել Լեհաստանին: Չուր չե, վոր Բենեշը, ուսման ցուցիք, լեհերը սուգի մեջ են Պուանկարեյի տապալման առթիվ: Մակդոնալդի համար դժվար է ուղղակի, բացահայտորեն մասսաներին հանել մեր դեմ, փող տալ, զիմել զինական միջամտության, կրկնել Բերդուի շարժ ու ձևը: Բայց մեզ համար ևս լինելու յեն դժվարություններ: Նախ՝ կասեն, քանի՝ վոր ճանաչեցինք, ուրեմն վճարեք: Յերկրորդ՝ դժվարություններ են լինելու նաև այն տեսակետից, վոր կառավարությունների բաղկացուցիչ մասը կազմելու յե յերկրորդ ինտերնացիոնալը, վորի մասին Մակդոնալդն ասել է՝ յեթե կա մեկը, վոր կարող է մեր դեմ գնալ և մասսաների վորոշ մասը խլել մեզնից, այդ II ինտերնացիոնալի պարոններն են:

Ահա թե ինչու մեր արտաքին քաղաքականությունն այժմ մտնում է նոր շրջանի մեջ. մենք կը ստանանք վորևէ բան, թե վոչ, այժմ դժվար է ասել. կռիվն ընթանում է միջազգային կըրկեսում. ճերմակ եմիգրանտները գործադրում են ամեն միջոց՝ մեզ խանգարելու համար:

Միլյուկովը «Խորհրդային Միության իրավական ընույթի մասին»

Ահա ձեզ, որինակ, մի փոքրիկ գիծ. Միլյուկովը հանդես է գեկել ոգնելու անգլիական կապիտալիստներին ու Մակդոնալդին իր «Ս. Խ. Հ. Միության իրավական ընույթը» վերաբերյալ: Կրող չափազանց սրամիտ հոգվածով: Հիմնվելով մեր սահմանադրության 4-րդ հոգվածի վրա, վորով իրավունք է վերապահվում Խորհրդ. Միության մեջ մտած ամեն մի Հանրապետության դուրս գալ Միությունից, Միլյուկովը ապացուցում է, թե, «Ս. Խ. Հ. Միությունը, վորպես իրավունակ իրավական դաշնադիր, (կոնտրադենտ), ընդհանրապես գոյություն չունի: Միության ամեն մի մասը կարող է դուրս գալ Միությունից:

Դուք տեսնում եք, թե նրանք ինչպիսի պետություն ունեն, ազդարարում է Միլյուկովը, — այսոր նրանք փոխառություն կը կնքեն, իսկ վաղը մի շարք հանրապետություններ դուրս կը գան Միության կողմից: Նրանց «իրավական ընույթն» այնպես է, վոր

նրանք պետություն ել չունեն»: (ծիծաղ): Իմ զեկուցման առաջաբանից դուք համոզվեցիք, վոր Միլյուկովը ազգային հարցի նկատմամբ մեծ մասնագետ է: Դուք տեսաք, թե նա ինչպես հաշտվեց ուղրաինքներին հետ, և բնական է, վոր նա ուսումնասիրում է այդ պրորբլեմը: Այնուհետև նա պնդում է, թե մեր կուսակցության, և սահմանադրության վորոշումների մեջ կա մի կետ, վորի համաձայն, Խորհրդային կալմ ունեցող ամեն մի հանրապետություն կարող է հարել մեր Միությանը: Այո՛ այդպիսի կետ կա: Միլյուկովը ասում է. «դուք լավ մտածեցեք, թե ինչ կը լինի մի պետություն, յեթե ուզի, կը հեռանա Միության կողմից, իսկ միւս կողմից ել, բավական է, վոր Բորնեյի, Մադագասկարի կամ Զուլուլանդի բնակիչները հաստատեն Խորհրդային կալմ և հայտարարեն կոմունիստական իրավակարգ, և լոկ իրենց հայտարարության գործությամբ կարող են մտնել Ս. Խ. Հ. Միության մեջ»: Մակայն այստեղ մենք Միլյուկովին կասենք. ինչու հենց Մադագասկարը, Զուլուլանդը և Բորնեյն. մենք ավելի լավ է համաձայնենք Գերմանիայի, Ֆրանսիայի վերաբերմամբ . . . (ծիծաղ, ծափահարություն):

Ընկերներ, ի հարկե, յես չեմ կարծում, թե Միլյուկովի այդորինակ հայտարարությունները լուրջ դեր խաղային փոխառությունների հարցում: Այդ հարցը լուծելու են մեր արտահանությունն ու մեր չեքվոնեցի դրությունն ուսումնասիրող զգաստ մարդիկ:

ՅԵՐԿՈՒ ԿԱՅՈՒՆ «2»:

Ճանաչման գործում մեծ դեր խաղացին՝ չեքվոնեցի կայությունները, վուշի, վառելանյութի և այլն, և այլն նյութերի արտահանությունը:

Չեքվոնեց. . . ահա թե ով վճռական դեր խաղաց: Ընկ. Զիչերինը նույնպես խոշոր դեր խաղաց: Այստեղ մենք ունենք յերկու «2» — Զիչերին և չեքվոնեց, — վորը մեծ դեր խաղաց: Ընդհանուր առմամբ, ի հարկե, յերկուսը միասին վերցրած: Յեվ Լոնդոնում ել դատելու են մեր մասին ըստ այնմ, թե վորքան անդրդվելի է Զիչերինը: Ի հարկե, նա անդրդվելի կը լինի այնպես, ինչպես և Զիչերինը: Ի հարկե, նա անդրդվելի կը լինի նաև Կենտր. կոմիտեն, բայց առավել ևս կարևոր է, վոր կայուն լինի չեքվոնեցը, ավելի կարևոր է, վոր կայուն լինի մեր տնտեսությունը և բարձրանա: Յեվ այն ժամանակ

անի: Այն ամենը, ինչ կարելի չե այդ բարդ դրուժյունից ստանալ
Սոց. Խորհրդ. Հանր. Միության աշխատավորության համար, մեր
յերկրի, մեր ու միջազգային հեղափոխության համար, կարող
ենք համարձակ կերպով յերաշխավորել ձեզ՝ կը ստացվի:

ՄԵՐ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ ԴԵՊԻ ԿՈՆՑԵՍ- ՍԻԱՆՆԵՐԸ

Ընկերներ, կանցնեմ կոնցեսսիաներին: Այդ հարցը՝ դառնում
և ամենակարևորը ներկայումս: Կար ժամանակ, յերբ մենք մեր
կուսակցության X համագումարում ընդունում էինք «Խորհրդա-
յին հանրապետությունը կապիտալիստական ողակի մեջ է» բա-
նաձևը: Այդտեղ ասված է . . . «Տվյալ պայմաններում ոտարե-
կրյա կապիտալի՝ Խորհրդային հանրապետության բնական հարս-
տությունների մշակմանը մասնակցելու գործնականորեն կիրառելի
ձևերից մեկը հանդիսանում են կոնցեսսիաները, վորպիսի դեպ-
քում կոնցեսսիոներն ստանում է իբրև հատուցումն արդյունքի վո-
րոշ բաժինը . . . »:

. . . «Կոնցեսսիայի որիեկտ կարող են հանդիսանալ ժողովր-
դական տնտեսության այն ճյուղերը, վորոնց զարգացումն ակն-
հայտորեն կը բարձրացնի արտադրական ուժերի զարգացման
մակարդակը Ռուսաստանում և վորոնք միևնույն ժամանակ ներ-
կա մոմենտին, մոտ ժամանակներում, չեն կարող ոգտագործվել
Խորհրդային հանրապետության սեփական ուժերով, դրանք են. —
անտառային, հանքային և նավթային (!) ձեռնարկները, Ռուսաս-
տանի յերեքտրոֆիկացիան և այլն: Մասնավորապես կոնցեսսիա-
ների որիեկտ կարող է հանդիսանալ Գրոգնիի և Բազվի նավթա-
հանքերի մի մասը այն չափով, վորչափ դրա համար կստացվի
Ադրբեջանի Խորհրդային իշխանության համաձայնությունը»:

Այժմ այդ ողակումը բավականաչափ շոշափելի կերպով հայտ-
նի յե մեզ: Այդ բանաձևի մեջ այն ժամանակ կոնցեսսիայի որի-
եկտները հետևյալներն էին. անտառային, հանքային գործը,
յերեքտրոֆիկացիան, մասնավորապես խոսք եր լինում Գրոգնիի
և Բազվի նավթահանքերի մասին: X համագումարում այդ մասին
խոսում էին Վլադիմիր Իլիչի նախաձեռնությամբ: Մտադրու-
թյուն կար կոնցեսսիա տալ Բազվի և Գրոգնիի նավթահանքերը,
վորին դեմ էր կովկասյան ընկերների մի մասը: Մենք դի-

մում և հենվում էինք համագումարին, վորպեսզի մեր ձեռներն
ազատ զգանք կապանքներից: Այժմ յես հիշեցնում եմ ձեզ այդ
նրա համար, վորպեսզի կարելի լինի համեմատել դրուժյունը:
Այժմ հում մտքով կանցնի Բազվի և Գրոգնիի նավթահանքերը
կոնցեսսիա տալ:

Կար ժամանակ յերբ Վլադիմիր Իլիչն ասում էր:

. . . « Բանի դեռ հեղափոխություն չկա ուրիշ յերկրներում,
մենք պետք է տասնյակ տարիներ կաշվից դուրս գանք, և այստեղ
չպետք է ափսոսալ հարյուրավոր միլիոնները, նույն իսկ միլիարդներ
կորցնել մեր անպարփակ հարստություններից, մեր հում նյութերի
հարուստ աղբյուրներից, միայն թե ոգնություն ստանանք առա-
ջավոր խոշոր կապիտալիզմից: Մենք հետո խոշոր տոկոսներով
այդ բոլորը կը վերադարձնենք»:

Խիստ նշանակալից խոսքեր են: Այժմ մեզ մոտ կոնցեսսիանե-
րի ծայրահեղ կողմնակիցները յերբեմն պարզապես անընադա-
տորեն կլինում են Վլադիմիր Իլիչից քաղած կտորներն ու ասում:
տեսեք, նա համաձայնում եր միլիարդներ ղոհաբերել, միայն թե
ողնություն ստացվեր ոտարյերկրյա կապիտալից: Ներկայումս այդ
հարցը դրվում է կտրուկ կերպով. ստանալու յինք արդյոք ոտար-
յերկրյա կապիտալից ոգնություն, ի՞նչ պետք է անել դրա համար,
յերկրյա կապիտալից ոգնություն, յինք և ասում. ինչու չեք
ներով հանդես են գալիս կենտր. կոմ. դեմ և ասում. յինչու չեք
զրավում ոտարյերկրյա կապիտալը: Նկատություն յեն անում,
թե մենք չենք ցանկանում: Իբրև թե հարցը դրված է այսպե-
սովի ղանդաղ զարգացում սեփական ուժերով կամ ավելի արագ՝
ոտարյերկրյա կապիտալի միջոցով: Իրապես հարցն այդպես չե
դրված, այլ ուրիշ կերպ: Դուք համոզված եք արդյոք, վոր
յեթե վաղը լինի կոլչակով-միլյուկովյան Ռուսաստան (իսկ այդ
յերբեք չի լինի), յեթե նրանք անցնեն իշխանության գլուխ, հա-
մոզված եք դուք, վոր նրանք ոտարյերկրյա կապիտալից ավելի
մոզված եք դուք, վոր նրանք ոտարյերկրյա կապիտալից չեն:
Յե՛ս մեծ չափով ոգնություն կստանային: Յե՛ս համոզված չեմ: Յե՛ս
կարծում եմ, վոր անգամ նրանք, հավանորեն հաղիվ թե հույս
դնելին ոտարյերկրյա կապիտալի ոգնության վրա: Յե՛ս այդ ասում
եմ, վորովհետե մենք ավելի և քիչ հույս կարող ենք դնել, թե
ոտարյերկրյա կապիտալը մի անգամից ոգնության կը գա մեզ:

Կար ժամանակ, յերբ Վլադիմիր Իլիչն ասում էր:

. . . « Բանի դեռ հեղափոխություն չկա ուրիշ յերկրներում,
մենք պետք է տասնյակ տարիներ կաշվից դուրս գանք, և այս-

տեղ-չպետք ե ավստոսալ հարյուրավոր միլիոնները, նույն իսկ մի-
լիարդներ կորցնել մեր անպարփակ հարստութիւններէց, մեր
հում նյութերի հարուստ աղբյուրներէց, միայն թե ոգնութիւն
ստանանք առաջավոր խոշոր կապիտալիզմից: Մենք հետո խոշոր
տոկոսներով այդ բոլորը կը վերադարձնենք»:

Այդ այն ժամանակն էր, յերբ մենք պատրաստ էյինք գնալ
Պրինցեվյան Կղզիները: Այն ժամանակ մեր գրութիւնը խախուտ
էր: Իսկ այժմ այլ ե պատկերը: Այժմ մենք կարիք չունենք Պրին-
ցեվյան Կղզիները գնալու: Ահա թե ինչու կոնցեսիաների մասին
չի կարելի դիմել միայն Վլադիմիր Իլիչի ցիտատներին:

Մենք ամենքս կոնցեսիայի կողմնակից ենք, իսկ յեթե դուք
կամենում եք կոնցեսիաների հարցում ունենալ Վլադիմիր Իլիչի
լրիվ կարծիքը, ապա պետք ե բացի այդ ցիտատներէց, վերցնել
այն փաստը, վոր, յերբ բանը հասավ Ուրկարտի իրական կոնցես-
իային, Վլադիմիր Իլիչն ասաց. «Ներեցեք, ցտեսութիւն, կը
ապասենք առժամանակ»: Յեթե դուք այդ հարցում կամենում եք
ունենալ Վլադիմիր Իլիչի, լրիվ կարծիքը վերցրեք ցիտատները
Ուրկարտին ցույց տված այդ մերժման հետ մեկտեղ: Դա վկայում
է խնդրի ամբողջ դժվարութիւնը, ե այն, թե մենք ամեն մի
կոնցեսիայի պետք ե մոտենանք կոնկրետ կերպով: Կոնցեսիա-
ներին վերաբերող հարցին սկզբունքային պատասխան տալ շատ
դժվար ե Իլիչից հետո, իսկ կոնկրետ կերպով պատասխանել այն
հարցին, թե կարելի չե այժմ կոնցեսիա տալ Ուրկարտին, կարե-
ւի՞ չե այժմ կոնցեսիա տալ Լենդուտին—դա կարելիորագոյն
հարցերից մեկն ե:

Ընդհանուր առմամբ հարցն այսպես չի դրվում.—ավելի
շուտ ոտարյերկրյա կապիտալի ոգնութեամբ կամ դանդաղ՝ մեր
միջոցներով,—այլ ավելի ճիշտ այսպես ե դրվում. յեթե շուկան
բոլոր անհրաժեշտը թեկուզ դանդաղ, քայց մեր ուժերով գլուխ
բերելու գործը, ապա յերեք չենք տեսնի ոտարյերկրյա կա-
պիտալի ոգնութիւնը, այլ կը տեսնենք վոտնագութիւն, նեն-
գութիւն յեվ խաբեութիւն: Այդ պատճառով ել հիմնականն այն
է, վոր դործն այնպես դնենք՝ վոր վատ դեպքում մեր գոյութիւնը
մեր միջոցներով պահպանել կարողանանք: Սկզբում մենք ունեյինք
այսպիսի ուտոպիաներ.— գուցե հաջողվի կապիտալիստների
այս կամ այն խմբակին գրավել մեծ ոգուտով՝ ընդդէմ միացած-
ների: Այժմ պարզ ե, վոր հաղիվ թե այնպես շուտ հաջողվի այդ:
Միանգամայն պարզ ե, վոր յեթե վերցնենք միջազգային վողջ

դրութիւնը, ապա դա կարելի չե ձեռնարկել այսպես. վո՛չ անմի-
ջական վտանգ, վո՛չ անմիջական ոգնութիւն: Այդ արդեն մեծ
պլյուս ե: Կար ժամանակ, յերբ վտանգները խիստ անմիջական
էյին, յերբ նրանք բացահայտ պատերազմով դուրս էյին գալիս՝
մեր դեմ:

Իսկ այժմ պարզ ե, վոր կոնցեսիաների հարցը նեպի
սահմաններին վերաբերող հարց ե: Կոնցեսիաներին թող-
նել մեզ մոտ՝ կը նշանակէ մեր յերկրում ավելացնել նոր բուր-
ժուազիայի տեսակարար կշիռը: Ահա այսպիսի առաջաբանով
ենք մոտենում կոնցեսիաների հարցին:

Յեւ Արտաքին Գործոց Ժողկոմի ոգնութեամբ հավաքել
եմ ամենախոշոր կոնցեսիոն թեկնածուներին, մեր կոնցեսիոն
քաղաքականութեան հարցի կոնցեսիոն փեսացուների կարծիքների
մի ամբողջ տետրակ:

Ահա դրանցից միքանիսը.

...«Այնքան ժամանակ, վորքան Ռուսաստան կառավարող-
ները կը հրաժարվեն ճանաչել իրենց յերկրի որինական պարտ-
քերը ե չեն ցանկանա՝ վո՛չ բրիտանական սեփականատերերի
իրավունքը վերականգնել, վո՛չ ել բռնի սեփականադրման հա-
մար նրանց կրած վնասների հատուցումն տալ, Ռուսաստանը չի
կարող ակնկալութիւն ունենալ՝ վո՛չ քաղաքական ճանաչման, վո՛չ
ել ոտարյերկրյա կապիտալի»:

(Ուրկարտ. «Թայգիմ» 26 մայիսի, 1923 թ.):

...«Մենք հուսով ենք, վոր մոտ ժամանակներս Ռուսաստանի
տնտեսական դրութիւնը կը փոխվի ե նրա ղեկավարները կերա-
բունեն, վոր յերկրի արդյունաբերութիւնն ու առևտուրը վերա-
կանգնելու համար անհրաժեշտ ե նախկին վստահութիւնը: Մին-
չե վոր նախկին սեփականատերերը չը հաստատվեն իրենց իրա-
վունքների մեջ, չի կարելի մտածել անգամ պետք յեղած կապի-
տալի ներս հոսելու մասին: Զպիտի մոռանալ, վոր նախկին նավ-
թահանքերի բոլոր տերերը Ռուսաստանում միացել են իրենց
շահերը պաշտպանելու համար ե իրենց կառավարութիւնների
լիակատար պաշտպանութիւնն ստացել: «Ինչպիսի կառավարու-
թիւն ել չլինի Ռուսաստանում. այդ յերկրի գործակցութիւնը
Յեվրոպայի հետ անհրաժեշտ ե հանդիսանում: Ռուսաստանը կա-
րիք ունի կապիտալի ե փորձված ղեկավարութեան: Նա կարող ե
ինքը կազմակերպել իր քաղաքական, բայց վո՛չ տնտեսական

կյանքը, վորովհետև Ռուսաստանում արդյունաբերությունը կատարելապես վերականգնելու համար վոչ մի շրջաններ կան, վոչ մասնագետներ» («Գործընդունավթի ընկերություն», ադմինիստրատիվ վարչություն հաշիվ «Էնֆորմասիոն», 1923 թ. հոկտեմբեր)։

Ոտարյերկրյա կապիտալը Ռուսաստանում հարցի մասին «Թայմզը» գրում է.

...«Ռուսաստանի ֆինանսների, տնտեսության և արդյունաբերության մասին գաղափար կազմելու համար, կարելի չէ ղեկավար մեծաքանակ թվական տվյալներին Գոյություն ունի հրաշալի բարոմետր. դա ոտարյերկրյա կապիտալիստների և նախկին գործարանատերերի վերաբերմունքն է, վորոնք՝ խորհրդային կառավարության առաջարկությունների հիման վրա՝ չափազանց մեծ պատրաստակամությամբ կը վերցնեյին կոնցեսսիաներ և կը վերականգնեյին իրենց նախկին գործարանները, յեթե զրա համար լինեի զեթ մի աղոտ հույս։ Վոչ մեկը զեռ չի արել այդ։ (Լսեցեք, լսեցեք)։ «Կարմիր Ռուսաստանում չկա ոտարյերկրյա կապիտալ։ Դա չափազանց նշանակալից է, վորովհետև կապիտալը նույնպես միջազգային է, ինչպես և բոլորիցմը։ Նրան չեյին կարող կանգնեցնել վոչ հայրենասիրական, վոչ կրոնական, վոչ ել սենտիմենտալ նախապաշարմունքները։ Նա աներեր է, մատերիալիստ ու գործնական։ Նա շատ լավ իրազեկ է, ավելի լավ, քան գիպլոմատիան, և չի յենթարկվում լուրերի կամ պրոպագանդաների ազդեցությանը։

Ոտարյերկրյա գործարանատերերը Ռուսաստանում կիսով չափ ուռաներ են և Ռուսաստանում ավելի, քան վորեւ ալ տեղ, զգում են իրանց տանը։ Նրանք գտնվում են վողբալի գրություն մեջ. նրանք գործի վրա չեն, չնայած աշխատելու իրենց ցանկությունը և ընդունակությունը։ Նրանցից շատերը—Ֆրանսիացիք, բելգիացիք, զվիցերացիք, անգլիացիք—վերջին յերկու տարիներն այցելեցին Ռուսաստան, տեսան իրենց գործարանները, ուսումնասիրեցին ընդհանուր պայմանները, բանակցություններ վարեցին Խորհրդային կառավարության հետ և ի վերջո վորոշեցին չվերադառնալ Ռուսաստան (Ահա թե ինչ)։ Կոնցեսսիաների տեսչացող և միմյանց խանդոտ վերաբերմունք ցույց տվող կապիտալիստները հարձակվեցին Կրասնի կարթի վրա, բայց չբռնեցին։ Բռնեցին միայն փողագուրկ «ֆինանսիստները»։

«Կարելի չէ կոնցեսսիա ստանալ փայտեղենի նկատմամբ և զենել կաշի, վորովհետև փայտն ու կաշին հեշտ է քաշ տալ յերկ-

րից, բայց վոչ վոք չի հիմնում թանգ նստող գործարաններ, վոչ վոք չի ցանկանում պեղել նոր հանքեր, կամ ընդհանրապես զբաղվել անմիջապես շահ չտվող գործով։ Կարճ ասած՝ նկատվում է Ռուսաստանը պրկելու, բայց վոչ նրա հարստությունները դարգացնելու միտումն»։

(«Թայմզ», 15 հունիսի, 1923 թ.)։

Կոնցեսսիոն փեսացուների ցանկությունները հանգում են. 1) պարտքերը վճարելուն, 2) ոտարյերկրյա կապիտալիստների սեփականությունը վերականգնելուն, 3) ընդհանրապես բուրժուական դատարաններ և բուրժուական «ազատություններ» մտցնելուն և այլն։ Պարզ կերպով յերևում է, թե նրանք ինչպիսի կոնցեսսիաներ կը ցանկային, և վորպիսի կը լինեինք մենք, յեթե համաձայնեյինք դրան։ Ինքնին հասկանալի չի, ընկերներ, վոր յերբեք չենք համաձայնի դրան։

Կոնցեսսիաների հարցն այնուամենայնիվ, նրանցից շատերը գնում են միանգամայն ունալ։ Կը բերեմ ձեզ մի քաղվածք ևս։ 1923 թ. մայիսին մեղ մոտ Մոսկվա յեկած մի բարձրաստիճան հյուր՝ Լյուդվիգ Հապը, Բերլինի Ռալիստագի պատգամավորը «Բերլիներ Տագբլատտ»-ի մեջ գրում եր հետևյալ խոսքերը. «Յեթե տեղի ունենա համաշխարհային հեղափոխություն, վորի համար հող և պատրաստվում չէ թե խորհրդային իշխողների համար հող և պատրաստվում չէ թե խորհրդային իշխողների ազադականությամբ, այլ Անտանտի մի քանի բաղադրականների հանդակացողությամբ, ապա սեփականությունը վոչ մի տեղ ապահովված չի լինի։ Յեթե տեղի չունենա համաշխարհային հեղափոխությունը, ապա գերմանական սեփականությունն ապահովված կը լինի Ռուսաստանում, վորովհետև Խորհրդային իշխանությունը, փնտռելով ոտարյերկրյա կապիտալ, չի խեղդի այն, նա կը պահպանե պայմանագրերը»։

Այս գրում է ոտարյերկրյա կապիտալի ամենաբանիմաց, ամենապործոնյա ներկայացուցիչը։ Թվում է, թե նրանք իսկապես իրենց պետք է տային նաև այս հարցը. — զե ինչ, կապիտալը կը դնես, բայց չի վոր դա համաշխարհային կապիտալի այդ թյան յերկիր է։ Ինձ թվում է, թե գերմանական կապիտալի այդ պատվելի ներկայացուցիչը, Լյուդվիգ Հապը շատ լավ է հասկանում, վոր յեթե տեղի ունենա համաշխարհային հեղափոխություն, այդ դեպքում բուրժուական ընդհանրապես շատ քան կը փորցնի, ի թիվս վորոց և մի քանի փոխառություններ։ Իսկ յե-

Ժե տեղի չունենա, ապա ուրեմն,—ասում է նա,—Սոց. Խորհ. Հանր. Միությունը շահագրգռված է գրավելու ոտարյերկրյա կապիտալը և նա ինքը պետք է մեզ հատուցանե:

Համենայն դեպս, ընկերներ, պարզ է, վոր մենք կոնցեսսիաների հարցում այսուհետև ել պետք է պահպանենք այն զուսպվածությունը և այն զգուշությունը, վոր ցուցադրել ենք մինչև որս:

Մի քանի կոնցեսսիաների վերաբերյալ թվերը յես, այնու-
մեհայնիվ, կը բերեմ.

ХП համագումարի մոտերքը արտադրության մեջ էր 460
գործ, այժմ—1,072 (կան շատ խոշորները):

XII համադրումների մոտերքը կնքված էր 26 պայմանագիր, ավժմ—55.

Գերմանիան	ունի	287	գործ.
Անգլիան	»	102	»
Ֆրանսիան	»	62	»
Ամերիկան	»	57	»
Ռուսական	»	52	»

Անցյալ տարի մենք կոնցեսսիա տվինք գլխավորապես իսառն ընկերությունների 61% միլիոն դեմյատին անտառ:

1924 թ. մայիսին իբրև անտառային կոնցեսիա տրվեցին հետևյալ հողամասերը.

№№	Կոնցեսսիան. ամուրը	Նահանգ	Տարածություն
1.	Ռուսաստանում	Կոմի շրջան Ար- խանգելսկ.	1.184.567
2.	Ռուսոլլանդանտ.	Կոմի շրջ. Հյու- սիս. Դվինսկ.	1.534.229
3.	Նորվեգանտառ	Արև. նահ. և Վոլ.	2.898.222
4.	Կոնցեսսիա Մզա- Րբբինսկյերկաթ. (Կերմանսկան)	Չերեպ. Նովգ. Տվերսկ.	943.859
			6.560.859

Արդեն կոնցեսիայով շահագործման տրված անտառների
ժողովրդական յեկամուտը կազմում յե մոտ 2 և կես միլիոն ուղւրլի:

Դա նշանակալից կոնցեսսիա չէ: Բայց, ընկերներ, պիտի
ասեմ, վոր այդ խառն ընկերությունների մեջ մեզ լավ խաբե-
ցին և խաբում են: Դուք հիշում եք, թե ինչպես Վլադիմիր Ի-
լիչը համազումարներից մեկում խառն ընկերությունների մասին
ասում էր.—Մենք մոտերքս կենտր. Վերահսկիչ կոմ. միջոցով
քննության յենթարկեցինք այդ խառն ընկերությունները և հա-
մովկեցինք, վոր նրանք մեզ լավ են խաբում: Յետթ խառն ընկե-
րություններ, վորոնք պայմանագրերի համաձայն պարտավոր
էյին մոտ 19 միլիոն վարկ տալ, փաստորեն տվին միայն
1.800,000 ռուբլի: Նրանց մի մասը գրվում էր, ինչպես որինակ
գրվեց հայտնի Ուտոռ Վոլֆը, գրվեց ու փախավ,—և հետո
միայն, յերբ մենք զիմեցինք լուրջ տնտեսական խիստ միջոցնե-
րի, այժմ սկսում ե նահանջել ու զիջումներ անել: Բայց չպետք
և ցնորքներով տարվել: Մեզ դեռ վոչ մեկ և վոչ էլ յերկու ան-
գամ պիտի սովորեցնեն ու խաբեն:

Ընդհանուր առմամբ կոնցեսսիաները կարելի չէ բաժանել
 յերեք տեսակի: Առաջինը՝ պարզապես կողոպտող տիպի, կիսա-
 ավատական իշխանությունների տիպի կոնցեսսիաներ, վոր մենք
 չենք տա: Յերկրորդը այն կոնցեսսիաներն են, վոր առավել կամ
 նվազ չափով ձեռնառու յեն ինչպես մեզ, այնպես ել նրանց հա-
 մար, ինչպես որինակ Սինկլերյան և ուրիշները, վորոնք, սա-
 կայն, պահանջում են մեծ կապիտալներ: Այդ կոնցեսսիաներին ել
 նրանք չեն ընդառաջում: Յեւ, վերջապես, յերրորդ տեսակի
 կոնցեսսիաները առավելապես գնում են հոգուտ նրանց: Դրանք
 խառն ակցիոներական ընկերություններն են: Յեւ դա յե, վոր
 առայժմ առավել կամ նվազ չափով մեզ հաջողվում ե:

ԿՈՆՑԵՍՍԻԱՆԵՐԻ «ԶԳԱՍՏԱՅՈՒՑԻՉ» ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ըստ իս՝ կոնցեսսիային բանակցություններն ունեն մի լավ
կողմ։ Յեա պոլիտրոլուրոյի աշխատանքները հիման վրա՝ դիտել եմ,
վոր մեր մի քանի կոնցեսսիային բանակցություններն ըստ ինքյան
զգաստացնում են մեր տնտեսական որգանքներին։ Կրեւեմ միայն,
մեկ որինակ։ Փորձ արվեց Վուլգայի շոգենավային ընկերությունը
տալ «Վոկալլոյդու»-ին կոնցեսսիայով՝ հակառակ կուսակցական
կազմակերպության հերկայացուցիչները, ընկ. Ուզլանովի, ապա
մի շարք տնտեսագետները կամքի, վորոք պնդում էին—կոնցես-
սիաներ չտալ։ Դիտելով այդ գործը, պոլիտրոլուրոն ասաց. «Դուք

տեսնում եք, ինչ են առաջարկում այդ պարոնները: Խաբեքայահան կոնցեսիա յի: Բայց մեզ առաջարկում են մեծ ոգուտ: Դուք մեծ փաստ եք տալիս: Թանկագին ընկերներ, դուք հանձն կառնեք այնքան ջանք թափել, վոր կարողանաք կատարել կոնցեսիոններ ի առաջարկած պայմանները: Յեթի այն, մենք առաջարկում ենք ձեզ փորձ անել»:

Ընկերները ժամանակ խնդրեցին, և մենք տվինք: Անցավ վորոշ ժամանակ, և մենք կարողացանք հաստատել, վոր կոնցեսիային բանակցությունների զգաստացուցիչ շանակությունն անկասկած ակներև է: Ընկերներն զգաստացան և ծրագրեր գլուխ բերին: Յես տեղեկություն ունեմ ընկերներ Մոստովենկոյից, Իշչենկոյից, Ուկլանովից և ուրիշներից, վորոնք ասում են, թե ընթացիկ տարին մենք հանեցինք առանց պարգևատրություն. աշխատանքի արտադրականությունը 1922 թ. համեմատությամբ, 1923 թ. աճել է 184 տոկոսով, 1924 թ. — 297 տոկոսով (յենթադրաբար): Յենթադրվում է նույնիսկ վոսկով 3 միլիոն ուրբլի շահ, յեթե վճարեն պետական որդանները:

Ինչ վերաբերում է ոգուտին, այդ կը թողնենք հեղինակների խղճին, վորովհետև մենք չենք պատրաստվում հարստանալու ի հաշիվ այդ ոգուտների, բայց լավ է և այն, վոր զգաստացան, վոր կրճատվեցին ավելորդ ձեռները, վոր բարձրացրին աշխատանքի արտադրականությունը:

Այդպես ուրեմն, ընկերներ, չկա չարիք առանց բարիքի: Յես կարող եյի բերել յերկու որինակ ևս:

1. «Ռուս հողանդանտառ» կոնցեսիան իր աշխատանքով «զգաստացրեց» «Հյուսիսանտառ» գործարանների աշխատանքը:

2. Բազվում նավթահորեր փորելու մեր աշխատանքներն սկսեցին արագորեն առաջ գնալ Բորնդեյսկի ընկերության ազդեցությամբ, վորը մի անգամից տվավ յերկու անգամ ավելի բարձր «արդյունք»:

Մենք կարծում ենք, վոր դա կոնցեսիային բանակցությունների դրական կողմն է: համենայն դեպս փաստ է նրանց զգաստացուցիչ շանակությունը: Ներկա մոմենտին կենտր. Կոմ. պլենումը քննել է նույնպես «Լենվոսկու» կոնցեսիա տալու հնարավորության հարցը: Դա հերթական հարց է: Կենտր. Կոմ. պլենումը և պոլիտբյուրոն այդ հարցին մոտենում են առանձին զգուշավորությամբ, յեվ յես կարծում եմ, ընկերներ, վոր իմ ուրվագծած հյուսվածքի դեպքում՝ կրկնակի զգուշությունը տեղին կը լինի ավելի, քան յերև է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՎՏՈՒՐԸ

Արտաքին առևտուրը ամբողջությամբ վերցրած նույնպես կազմում է մեր տնտեսության մի մասը: Ինձ թվում է, թե մեր գյուղացիք չեն կարող չհետաքրքրվել արտաքին առևտրով ճիշտ այնպես, ինչպես նրանք չեյին կարող չհետաքրքրվել մնացած բոլոր հիմնական հարցերով: Պետք է գյուղացիների ուշադրությունը գամել այդ հարցին: Մենք այդ ընտանավառում ևս անում ենք հառաջդիմություն:

1920 և 1921 թվականները բնորոշվում են լայն գործածություն ունեցող իրերի ներմուծությամբ:

1921—22-ը (սով)—սպառողական նյութերի մեծ ներմուծություն յեվ աննշան արտահանություն:

1922—23 թ. գործիքների ներմուծություն. արտահանություն ուժեղացում:

1923—24—արդյունաբերական հում նյութերի ներմուծություն. արտահանություն ըստ լավության. հացի արտահանություն:

Դուք գիտեք, ընկերներ, վոր մենք հացի արտահանության մեր ծրագիրը գլուխ կը բերենք, հավանորեն, լիակատար կերպով: Մենք արդեն ծախել ենք 159 միլիոն փութ և 200 միլիոն փութից արդեն առաքված է 156 միլիոն փութ: Անցյալ 1922—23 թվականին հացի արտահանությունը կազմում էր լոկ 40 միլիոն փութ: Առաջիկա տարին մենք ի նկատի ունենք 400 միլիոն փութ արտահանության ծրագիրը: Հացի արտահանությունը մեծ դեր է խաղում մեր արտահանության գործում ընդհանրապես: Մենք մինչև այժմ, 1924 թ. առաջին ամիսները, հասել ենք մինչև պատերազմյան առևտրական շրջանառության ամբողջ գույքի 20 տոկոսին, ընդ սմին ակտիվ հաշվհարդարով, հակառակ դիսկուսիայի ընթացքում մեզ խորհուրդ տվող շատ ընկերների դիտողություն: Դա մեր խոշորագույն պլյուսն է, այդ խոստովանում են մեր թշնամիները:

Արտաքին առևտրի մենաշնորհը հանդիսանում է մեր կառնորագույն կողերներից մեկը: Ֆրանսիան նոր-նոր է պատրաստվում ճանաչել մեզ, մինչդեռ մեզնից արդեն գնել է 13 միլիոն փութ հաց: Անգլիայի հետ մենք դեռ ևս սակարկում ենք, այն ինչ 9 միլիոն փութ հաց նա արդեն գնել է ու ստացել: Դա խոշոր

ՄԵՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՎԱՅՈՒՄՆԵՐԸ ՄԻ ՏԱՐՎԱ ԸՆԹԱՑՈՒՄ

Այժմ յես մի շարք թվական տվյալներ կը բերեմ, վորոնք վերցրած են մեր պաշտոնական վիճակագրության որգաններից՝ հենար. վիճակ. վարչությունից (ИЦУ), Ժողովրդ. Տնտես. Թորհրդից և Պետպլանից. նրանք թեև փոխադարձաբար ստուգված են, բայց այնուամենայնիվ կաղում են: Յես կարծում եմ, վոր արդարացի չե ընկ. Գրոմանը, վորը մոտերքս հրատարակած իր զրբույկի մեջ նախազգուշացնում է՝ մեզ հավատ ընծայելու մեր տնտեսական որգանների բոլոր վիճակագրական թվերին ամբողջությամբ: Յես ել այդ թվերի վրա նայում եմ, վորպես մոտավոր տվյալների: Ըստ ինքյան նրանք հուսալի չափանիշ չեն ներկայացնում: Յեթե մենք լրացուցիչ, կենդանի բնադատական ստուգություն չունենայինք, յես կասեյի, վոր այդ թվերը շատ քիչ բան են ասում. բայց մենք կենդանի ստուգություն ունենք: Հենց նույն կենիւյան կոչը, վորի մասին յես հիշատակեցի, ամենալուրջ քաղաքական ստուգությունն է: Գյուղացիության վերաբերմունքը դեպի մեզ նույնպես լրջագույն քաղաքական ստուգությունն է: Թեև մեր գյուղացիությունը լիակատար չափով գոհ չե, թեև գյուղը զանգամովում է չափազանց մեծ տուրքերից, թեև մենք մեծ անհարթություններ ունենք այս բնագավառում, այնուամենայնիվ լուրջ բարեկամում տեսնում ենք: Այս ստուգումը գյուղացիության կողմից, բազմամիլիոն մասսայի կողմից, դրան գումարած մեր տնտեսական որգանների թվական օտուգումները, գումարած նաև մեր դիտողությունները տեղերում—այս բոլորն ամբողջությամբ, միասին վերցրած, լիակատար իրավունք ե տալիս մեզ ասելու, վոր Նեպի առաջին յեռաժամկետի տնտեսությունը ընագավառում լուրջ պլյուս ենք գտնում:

Նախորդ համագումարում մեր հենարտական կոմիտեյի անունից յես հետևյալ թվերը մեջ բերի, վորոնցով այն ժամանակ ել մի քիչ պարծենում եյինք: Նախորդ համագումարում մենք մատնանշում եյինք, վոր գյուղական տնտեսության մեջ 22 թվականից ունեյինք $\frac{3}{4}$ -ը նախպատերազմյան ժամանակի բերքի, վոր արդյունաբերությունը տվել է 25 տոկոսը նախպատերազմյան ժամանակի նյութերի, արտաքին առևտուրը—14 տոկոսը, աշխատանքի արտադրողականությունը—մոտ 60 տոկոսը, աշխատավարձը—50 տոկոսը: Այսպես եր մեր հաշվեգումարը անցյալ տարի: Մեր ստացած համեմատական տվյալները այս տարվա համար տալիս են հետևյալ արդյունքը.

Դյուղատնտեսական մթերքներ—22—23 թ. թ.—78 տոկոսը մինչպատերազմյանի: 1924 թվին ցանած տարածությունը կազմում է—90 տոկոսը 1916 թվի տարածության կամ 80 տոկոսը 1913 թվի տարածության: Առաջիկա բերքի բոլոր տեսակները 5 թվանշանային սխտեմով ներկայացնում են $3\frac{1}{2}$ միլիարդ փութ հացի հաշվեկշիռ:

Արդյունաբերությունը 23—24 թվի առաջին կեսին Ժող. Տնտ. Բարձր. Խորհրդի (В. С. Н. X.) տվյալներով կազմում է 46—48 տոկոսը մինչպատերազմյան մակարդակի. (Պետպլանի տվյալների համաձայն—41 տոկոսը մինչպատերազմյան ժամանակի): Արտադրությունը 23—24 թվի առաջին կեսին գերակշռում է 22—23 թվի առաջին կեսի արտադրությանը, նախպատերազմյան գներով՝ 22 տոկոսով:

Արդյունաբերության նյութերի մակարդակը մինչպատերազմյանին համեմատած՝ հետևյալն է. ածուխը (կապալի հետ)—60 տոկոս: Նավթը (տնայնագործային հետ)—65 տոկոս, չուգունը, վորի գործը մինչև այժմ ել շատ վատ է—14 տոկոս: Մարտենը 22 տոկոս, բամբակի արդյունաբերություն—49 տոկոս, բրդի—50 տոկոս: Այսպիսով ընկերներ, մենք այնուամենայնիվ 25 տոկոսից 40 տոկոսի յենք հասել: Յեթե մենք վերցնենք ամենագույշ 41 տոկոսի թվերը, Պետպլանինը ապա՝ մենք հասել ենք մինչև 41 տոկոսի: Եթե վերցնենք Ժ. Տ. Բ. Խ-ինը մինչև 48 տոկոսի: Անհրաժեշտ յեթե վերցնենք Ժ. Տ. Բ. Խ-ինը մինչև 48 տոկոսի: Անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ, վոր դժվարը առաջին արդյունքներն են և հիմք կա ավելի մեծ առաջադիմություն հուսալու:

Կենսական հարցը, վոր դեռևս փոքր առաջ զբաղեցնում եր կուսակցության մտքերը և մեր դժվարությունների հիմքը կազմում, այդ, այսպես կոչված, «Մկրտան» ել Այստեղ վորոշ չափով անուշադրություն յեղել է, թեև յեղել են. նույնպես որիեկտիվ դժվարություններ: Մոտ ժամանակներս ստացա ընկ. վարգայի լուրջ աշխատությունը, նրա զեկուցումը, վոր անելու յե կոմիտեինի առաջիկա կոնգրեսին: Այս աշխատության մեջ նա մատնանշում է, վոր համաշխարհային ագրարային կրիզիսը հետզհետե շանշում է, վոր համաշխարհային ագրարային կրիզիսը հետզհետե ընդարձակ ծավալ է ստանում և «մկրտանները» ուղեկցում են նրան ամեն տեղ, վոր՝ նրանք արտահայտվում են, վոր շոշափել է նաև հում, վոր՝ այս միջազգային մի յերևույթ է, վոր շոշափել է նաև մեզ: Այս հարցում մեծ դժվարություններ կային, բայց չի կարելի չտեսնել, վոր մեր կուսակցությունն արդեն սովորել է շարժել մի քանի կարևորագույն տնտեսական լծակներ. այս մասին վկա-

յում և «Մկրատի» դեմ յեղած կռիվը: Հետևյալ աղյուսակները տալիս են մեր աջողությունների պատկերը այդ բնագավառում:

Պեսպալանի մեծաբանակ (ОПТОВЫЙ) ինդեկսը

	1/X-23	1/III-24	1/IV-24	1/V-24
Գյուղատնտ. ապրանքներ . . .	0,54	0,95	0,92	0,93
Արդյունաբեր. ապրանքներ . . .	1,72	1,30	1,31	1,31

Ֆինանսական մեծաբանակ ինդեկսը

Գյուղատնտ. ապրանքներ . . .	0,67	0,96	1,02	1,07
Արդյունաբեր. ապրանքներ . . .	1,35	1,03	0,96	0,92

Այսպիսով, մենք ունենք այնպիսի դրություն, վորտեղ մկրատը գտնվում է հարաբերական նորմալ վիճակի մեջ, վորն է հարկե, բոլորովին չի հաստատում այդպիսի դրության կայունությունը: Ապրիլին մի քանի տատանումներ են յեղել: Պետք է այժմ հետևել. կաթից այրվողը ջուրն էլ է փչում: Վատ միսիթա-րություն է, յեթե «մկրատի» փոխարեն մենք ունենանք ճշորդու-կամ յերեխայի ճոճի նման մի բան: Մենք՝ Կենտրոնական Կոմի-տեն և բոլոր տնտեսական մարմինները պետք է մանրակրկիտ կերպով հետևենք այդ յերևույթին, վորպեսզի թույլ չտանք նրան կրկնվելու, քանի վոր յերեբումները, վոր մի քանի ամսվա ընթացքում դրություն վորոշողն էյին և թվում էյին սպառնազին, սխալ թեքման դեպքում կարող են կրկնվել:

Աշխատանքի արտադրողականությունը անցյալ տարի կազմում էր մինչպատերազմյանի 60 տոկոսը, այս տարի՝ 70—75 տոկոսը:

Աշխատավարձը 1922—23 թվին կազմում էր մինչպատե-րազմյան ժամանակի 50 տոկոսը, այժմ՝ 65 տոկոսը: Միջին հաշ-վով բոլոր ճյուղերում ամսական աշխատավարձը աճել է այսպես.

	ապր. 1923	մայ. 1923	հուն. 1923	հուն. 1924
I կիս. 22—23 թ.	14,1	100	14,3	100
II կիս. 22—23 »	15,1	107	18,8	131
I կիս. 23—24 »	20,3	144	27,2	190

Հստ առանձին ճյուղերի 1923—24 թվի I-ին կիսամյակին աշխատավարձը, հաշվելով տոկոսները 1913 թվի համեմատ, լեռն-

արդյունագործության մեջ—38,20%, մետաղարդյունագործության մեջ—46,70%, մանվածային—80,50%, քիմիականի—750%, տպա-գրականի—82,40%, կաշվեղենի—91 տոկ., մանդի—109,2 տոկ.: Մոսկվա քաղաքում միջին թվով—92,5, Լենինգրադի նահան-գում—80,7 տոկ.: Արտաքին առևտուրը կազմում էր մինչպատե-րազմյանի 14 տոկոսը, իսկ ներկայումս—20 տոկոսը: Հացի ար-տահանումը, վոր կազմում էր 40 միլիոն փութ, մինչև այս տար-վա վերջը կը հասնի 225 միլիոնի: Պետք է հաշվել ավանդադրամները (ВКЛАДЫ) և ընթացիկ հաշիվները 37 միլիոնից հասել են 370 մի-լիոնի, այսինքն աճել են 10 անգամ:

Աճում է նաև ապրանքային շրջանառությունը: Մոսկվայի բիրժայում, ուր կենտրոնացած է յերկրի մեծաքանակ առևտրի 2/3-ը, ապրանքային շրջանառությունը մի տարվա մեջ մեծացել է 121 տոկոսով:

I կիս. 22/23 թվի—	335,0 միլ. չերվ. ուրբի	— 1000%
II » » » —	620,0 » » »	— 188 »
III » 22/24 » —	740,3 » » »	— 221 »

Ժ. Տ. Բ. Ս.-ի (ВСНХ) 95 առևտրական և արտադրողական միությունների մեջ վաճառքի շրջանառությունը մի տարվա մեջ ավելացել է 75 տոկոսով:

I կիսամ. 22/23 թվի—	260 միլ. չերվ. ո. —	1000%
II » » » —	425,4 » » »	— 163 »
I » 23/24 » —	455,9 » » »	— 1750%

Առևտրի բնագավառում (սա մի հարց է, վորի մասին յիս դեռևս խոսելու եմ առանձին) գիտեք, վոր դրությունը բարեհա-ջող չի: Ահա Կ. Վ. վարչության (П.С.У.) վավերացրած դրու-թյունը 1922 թվին.

	Պետական	Պետական և արտադրողական	Մանրաբանակ
Մեծաքանակ (ОПТОВАЯ)	770%	90%	140%
Մեծաքանակ-մանրաքանակ (ОПТО- ВО-РОЗН.)	38,9 »	10,7 »	50,4 »
Մանրաքանակ (РОЗНИЧНАЯ)	6 »	10 »	84 »

տրանսպորտը, այլ և ջանք են գործ դնում շուկան ընդարձակելու, վոր կարողանան արդյունաբերությունն ընդլայնման նախկին թափը պահպանել: Նավթը շուկաներ ե վորոնում. այս տարին գլուխ ե հանել առանց ոժանդակություն ստանալու (անցյալ տարի 22 միլիոն դոտացիա յե ունեցել) և շուտով կակսի ոգուտ (Прибыль) բերել: Այն ինչ, կար ժամանակ, վոր Վլադիմիր Իլիչն ուզում եր կոնցեսսիայով տալ այն:

Վառելիքի այս բարեհաջող դրության հետևանքով մենք վառելիքի բյուջեյի հանքացման ընթացքն ենք բռնել, մի ընթացք, վորը արագ և սխտեմատիկորեն իրականացվում է: Մենք զադարում ենք վառելավայտային թագավորություն լինելուց: Այս մասին վկայում են հետևյալ թվերը, վորոնք բնորոշում են յերկաթուղու վառելիքի հաշվեկշիռը.

	1909—1913	1921—22	1922—23	1923—24
Քարածուխ	57,5 տոկոս	30,5 տոկ.	40,5 տոկ.	54,0 տոկ.
Նավթ	26,5 »	29,0 »	24,0 »	25,0 »
Փայտ	16,0 »	40,5 »	35,5 »	21,0 »

Բեռնավորումը և համակենտրոնացումը քիչ և առաջ շարժվել: 74 տրեստների մեջ արտագրությունը 412 գործարաններից համակենտրոնացված է 357-ի մեջ, բայց դրա հետ միասին, բանվորների թիվը այդ գործարաններում բարձրացել է՝ 465 հազարից մինչև 477 հազարի:

Բանվորների միջին ցուցակային թիվը յուրաքանչյուր ձեռնարկի վրա այսպես է աճել.

Հոկտեմբեր 1922 թվին	.	.	.	408	մարդ
Սպրիլ 1923 »	.	.	.	456	»
Սեպտեմբեր 1923 »	.	.	.	546	»

Բեռնավորումը մինչև համակենտրոնացումն և նրանից հետո կազմում էր.

	մինչ. համակ.	համակ. հետո
Հարավի մետաղարդյունաբեր.	18 տոկոս	38 տոկոս
Կենտրոնի »	19 »	48 »
Բամբակեղ. արդյունագործութ.	21—77 »	24 — 93 »
Բրդեղենի »	43—80 »	56—100 »
Վուշեղենի »	58—76 »	72 — 84 »
Ցելեբտրո-տեխն. »	12—48 »	17 — 51 »
Անտառային արդյունագործ.	32—68 »	65 — 80 »
Մետաղահանքային արդյունագ.	25 »	50 »

Այս բնագավառում դեռ ևս անելիք շատ կա. այդ մասին վկայում ե կենդանի որինակ: Թող Նիժեգորոդի ընկերները չնեղանան, վոր յես Նիժեգորոդի որինակն եմ վերցնում—Սորմովոյի գործարանը: Այն տվյալների հիման վրա, վոր ես ստացել եմ ընկ. ընկ. Դեբեթինսկուց, Տոլոկոնցեկից և ուրիշ ընկերներից, մենք հետևյալ դրուժյունն ենք տեսնում. Սորմովոյի գործարանը արանից քիչ առաջ 3000 հոգով կրճատել և ոժանդակող (ПОДСОБ-НЫЙ) բանվորների թիվը: Այդ կատարվել և այն մոմենտին, յերբ փողի նեղությունն եր զգացվում: Յեւ լինչ դուրս յեկավ: Արտա-դրողի նեղությունն եր զգացվին չնկավ. նույնիսկ բարձրացավ, դրողականությունը բոլորովին չնկավ. նույնիսկ բարձրացավ, ճշմարիտ ե, չնչին չափով, այն ե՝ 1 տոկոսով: Աշխատավարձն աւելացավ 25 տոկոսով և դրա հետ կապված՝ քաղաքական դրու-թյունն ել, անկասկած, աւելի լավացավ: Ի՞նչ ե ասում որինա-կը: Այն, վոր լավագույն գործարաններում մենք լիովին չենք կիրառել այն վորոշումները, վոր գծել եր մեր կուսակցության XII համագումարը համակենտրոնացման վերաբերյալ:

ՅԵԼԵՔՏՐՈՖԻԿԱՑԻ ԱՅԻ ԱԶՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Տեսնում ենք, ընկերներ, վոր յեկեքտրոֆիկացիայի բնագավառում, վոր մեր ընդարձակ տնտեսական պլանի հիմքն է կազմում, մենք առաջադիմել ենք: Արդեն 1925 թվին,—վոչ՝ 1935-ին, այլ՝ 1925-ին,—մեզ մոտ կբացվի Վոլխովստրոյը (55000 ք.վ.), Շատուրին կայանը (32000 ք.վ.), Նիժնի-Նովոգորոդին 20.000 քվ. Շատուրին կայանը (20.000 քվ.), յենթադրվում է ընդարձակել Լենին-Շտերովսկայան (20.000 քվ.), յենթադրվում է մինչև 20.000 քվ. և Մոսկվա-Պրոխորի «Կարմիր Հիկոմեմբեր» կայանը մինչև 20.000 քվ.: Արդեն վայի «Յեկեքտրոպերեդաչան» 20.000-ից մինչև 36.000 քվ.: Արդեն աշխատող կայանների՝ Կաշիրի (12.000 քվ.) և Կիզելիյի (6000 քվ.) հետ այս նոր կայանները կտան 200.000 քվ. յեկեքտրական եներգիա. այսպիսով նրանց ուժը կկազմի ըստ մեր յենթադրած յեկեքտրոֆիկացիայի նախագծի մեծ ռաջոնական յեկեքտրոկայանների մի յոթերորդականը: Այս մասին վկայում է ընկ. Կրժիժանիւրի մի յոթերորդականը: Այս մասին վկայում է հանդիսանում: Նովսիին, վորը այս բնագավառում մասնագետ է հանդիսանում: Մենք այս տարի յեկեքտրոֆիկացիայի գործին հատկացրել ենք 50 միլ. ռ. վոր կազմում է նախապես Նիկոտի առնված գումարի 50%-ը: Ճշմարիտ է այս գումարի 24⁰/₁₀₀-ը, այսինքն, համարյա, կեսը հատկացրել ենք Վոլխովստրոյին, բայց հերթականության կարգով այդպես ել պետք է լինի: Գիտեք, թե ինչ նշանակու-

թյունն եր տալիս Վոլխովստորոյին Վլադիմիր Իլիչը՝ Սխալվում են խեղճներին գոռ տվող «ռազմագետները», վոր կարծում են, թե Լենինգրադի արդյունագործությունը պետք է ընկնի, վորովհետեւ Պետրոսը վատ ռազմագիտական կետում է հիմնել Լենինգրադը։ Այդ չակերտավոր «ստրատեգներն» ու «եվակվատորները» պաշտպանություն չեն գտնում կենտրոնական Կոմիտեյում։ Յերկուսից մեկը. կամ Վոլխովստորոյը մեզ պետք է, կամ նա մեզ պետք չէ։ Յեւ կարծում եմ, վոր Լենինգրադի արդյունագործությունը մեզ հարկավոր է. այնտեղ այժմ մեր պրոլետարիատի հոյակապ միջուկն է հավաքված։ Չնայելով վոչ մի արգելքի Լենինգրադի արդյունագործությունն արդեն լայն ճանապարհի վրայ յե դուրս գալիս։ Միջակ ուժի յեւեքտրոկայանների կառուցումը նույնպես առաջ է գնում։ Ընկ Կրժիժանովսկու տվյալների համաձայն, Թիֆլիսում, Տաշքենտում և Յերեվանում կառուցվում են ջրա-յեւեքտրակայաններ համապատասխանաբար՝ 13.000 քվ. 3.000 քվ. և 3.500 քվ. ուժով։ Յեկատերենբուրգում, Յարասլավլում և Նովո-Նիկոլակսկում կառուցվում են շոգեկայաններ՝ 6.000 քվ., 2.000 քվ. և 1000 քվ. գորությամբ։ Դյուդի յեւեքտրոֆիկացիան նույնպես նվաճումներ է անում։ «Յեւեքտրոկրեդիտի» և «Յեւեքտրոնեկապլոտացիայի» աջակցությամբ, տեղական խորհուրդների նյութական ոժանդակություննենով, նույնպես և տեղական ազդարնակությունը այս նպատակով կազմած կոոպերատիվների մեջ քաշելով, ներկայումս կառուցվում են 25 կայաններ՝ 7400 քվ. ընդհանուր ուժի. ծրագրվում է 70 կայան՝ 24.000 քվ. ընդհանուր ուժի և ընդարձակվում են 31 կայան՝ 9.000 քվ. ընդհանուր ուժի։

Տրանսպորտի գործն էլ ղեպի լավն է գնում. դեֆիցիտը կլոր թվով դեռևս 100 միլիոնի է հասնում: Ընդհանուր ոգուալ առաջ 500 միլիոն էր: Այնպես վոր հնարավորություն կա շարժվելու, աշխատելու, գործը բարելավելու: Բայց այն, ինչ վոր մենք ձեռք ենք բերել մինչև այժմ, անկասկած առաջադիմություն է և է. հոմիտեն հույս ունի, վոր այդ իսկ աջողությունների ոգնությամբ, մեր ունեցածից ավելին կստանանք:

Վազոնները որակաւ բեռնավորումը ընթացիկ տարում միջին հաշվով կազմում է 13,2 հազար վազոն, այսինքն՝ 40⁰/₀-ը 1913 թվի բեռնավորման: Անցյալ տարվա նկատմամբ այս տարվանը՝ 14⁰/₀ ավելի է:

Դուք գիտեք, թե ինչ հրաշալի արդյունք ե տվել ընկ. Դգեր-
ժինսկու աշխատանքը տրանսպորտում. այժմ ել ընկ. Ռուդզու-

տակի նշանակումը, համոզված ենք, լավագույնս երից մեկն է: Ընկ-
 Ռուդոլֆուտակը փայլուն կերպով կշարունակի այն, ինչ զոր այն-
 պես հռչակապ սկսել է ընկ. Դեբերժինսկին:

Ոգուտը.—Մենք առաջին անգամ մեր բյուջեյում մտցրինք, 53¹/₂ միլիոն ռ., այն է պետարդյունագործության և պետկապիտալի ձեռնարկներից՝ 25 միլիոն, առևտրից՝ 17 միլ., վարկային հաստատութիւններից—10 միլ. և կոնցեսիաններից՝ ոգուտի առաջին թիվը,—1 և կես միլիոն ռուբլի:

Սպառման ճգնաժամին անցած եւ Գուլցե մենք ընդհատաջ ենք
գնում մի նոր ճգնաժամի՝ ապրանքների պակասի ճգնաժամին,
մանավանդ, յեթե մեր տնտեսավարները ուժ չգտնեն արտադրու-
թյունն ընդարձակելու և վոչ դրա հակառակն անելու, ինչպես
այդ անում են այս կամ այն մարդիկ, վորոնք ապրանքների բա-
ցակայությունից ոգտվելով, գներն են բարձրացնում, փոխանակ
արտադրությունը զարգացնելու։ Այս հիվանդությամբ մասամբ
մեր ընկեր-տնտեսավարներն ել են տառապում. թեև նրանք հա-
կառակն են պնդում։ Վերջինք մանվածային արդյունագործնե-
րին. նրանք մեծ թվեր կարող են առաջադրել։ Փետրվարին
նրանք դավառ են ուղարկել 286 վագոն ապրանք, իսկ մայիսին —
800։ Սակայն մեր շուկայի ծավալի և պահանջի համեմատ, նրանք,
անշուշտ, յետ են մնացել։ Ֆինտդկոմը նրանց զոռով փող և տա-
լիս բամբակի համար, իսկ նրանք սահմանափակվում են գործը
թեթև կերպով ընդարձակելով և չեն ծավալվում, ինչպես հարկն
եւ Յես միայն սակավաթիվ որինակներ եմ վերցնում, բայց կար-
ծում եմ, վոր այդ հիվանդությունը կա, և կուսակցությունը
պետք և սահանջի՝ արտադրությունը զարգացնել թե լայնացնե-
լով և թե խորացնելով այն, և վոչ թե գները բարձրացնելու՝
սպեկուլյանցիան զարգացնելու միջոցով, փոխանակ՝ գների իջեց-
ման ուղիով գնալու։

Մեզ մոտ սկսել են աճել վարկային գործողությունները։ Արդյունագործության, առևտրի և դյուղատնտեսության վարկումը (кредитование) 1923—24 թվերին 400 միլիոնից ավելի յե. Դյուղի վարկումը թույլ և ընթանում, չնայած վոր մի քանի թվեր խրոխտ են հնչում։ Դյուղատնտեսական ընկերությունների վարկի հաշվեկշիռը աճել է 300 տոկոսով, այն է՝ 15 միլիոնից ավելի հաշվեկշիռը աճել է 300 տոկոսով, այն է՝ 15 միլիոնից (1 հոկտ. 23 թվ.) մինչև 47 միլ. (1 ապրիլի 24 թվ.)։ Յեթն (1 հոկտ. 23 թվ.) մինչև 47 միլ. (1 ապրիլի 24 թվ.)։ Յեթն վերցնենք սերմի ֆոնդը և այլն և համեմատենք այժմյան ունե-

ցածի հետ, ուղղակի պետք է ասենք, վոր այս առաջադիմութիւնն է: Սակայն, այնուամենայնիվ, գլուղը վարկելու գործում մենք յետ ենք մնացած:

ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՌԱՋ ՅԵՎ ԱՅԺՄ

Այս են այն թվերը—վերցնում եմ ամենաանհրաժեշտները,—վորոնք կարելի յի ձեզ առաջադրել: Սակայն կրկնում եմ, վոր միամտութիւն կլինի լիապես հավատալ նրանց՝ առանց շատ բան հաշիւի առնելու: Այս թվերի մեջ հաշիւի չեն առնված, մասնավորապես, տնայնագործի դերը: Առանց տնայնագործի, անշուշտ, անհնարին է մեր յերկրի գոյութիւնը:

Ծիծաղելի կը լինի, յետք վերավորվելինք, թե ինչու մեր Միութեան մեջ տնայնագործը դեռ գոյութիւն ունի: Հաշիւի առնել նրան մեր վիճակագրութեան մեջ անհնարին է, այն ինչ, կատեգորիան վորոչ դեր խաղում է:

Անշուշտ, վորպես կյանքի և աշխատանքի մարդիկ, դուք կը նայէք վոչ այնքան թվանշանների սյունակներին, վորքան իրական կյանքին, այնպես, ինչպես նա կա: Իսկ իրական կյանքում, չնայելով ամեն ինչի աճման, դժվարութիւններն ահագին են:

Կարիքներն աճում են: Վորքան շատ են բարեկամները, այնքան ել աճում են կարիքները, այնքան ել աչք է ծակում մեր չքավորութիւնը: Պետք է ասել, վոր մեծաքանակ ավելացումը մեզ մոտ կատարվում է կոշտ ու կոպիտ ձևով. թե մի բան ել աճում ենք, են ել գոռով: Մենք այդ լավ գիտենք: Յերբեմն կոպիտ միջոցներով մեր այս կամ այն տնտեսական որդանի կող ու կուշտն ենք ջարդում: Շատ բան դեռ ևս անվում է կոպիտ, սեւագիր, անճոռնի կերպով: Դեռ հարկավոր է հղկել, տաս անգամ փոփոխութեան յենթարկել: Չնայած ընդհանուր բարեկաման, գլուղի դրութիւնը դեռ ևս ծանր է. աշխատավարձի դրութիւնն ել բոլորովին բարեհաջող չի: Ուստի, կարծում եմ, դուք, վոր զանազան պատասխանատու աշխատանքներ եք տանում տեղերում, այս սյունակների մեջ անհրաժեշտ, համապատասխան ուղղումներ կմտցնեք: Բայց այս բոլորը մի կողմ դրած, կարծում եմ, դուք ել մեզ հետ միասին նայելով այս մի տարվա թվերին, վերցնելով նեպի հետեւանքների գումարը առաջին յերեք տարվա ընթացքում (իսկ Վլադիմիր Իլիչը մեզ սովորեցնում եր այստեղ տասնամյակ-

ներով հաշիւ տեսնել), պետք է խոստովանենք, վոր պատրաստականից առաջին դասարան մենք արդեն փոխադրվել ենք, և շատ կարելի յի, կը փոխադրվենք նաև յերկրորդ դասարան: Այս թվերը վորոչ բավականութիւն են պատճառում:

Այո, մեր առաջ դեռ մեծ դժվարութիւններ են կանգնած: Բայց համեմատեցեք այժմյան դրութիւնը անցյալի հետ: Առաջվա դժվարութիւնը—հաց չկար:

Այժմյան դժվարութիւնը—խիստ ցած են հացի գները: Այս ելան տարբերութիւնն է: Հացի գները շատ ցած են—այո, այդ դժվարութիւնն է. այդ ցույց տվավ այս աշուշտ: Մենք լուրջ միջոցներ ելինք ձեռք առնում այս դժվարութիւնը հարթելու, սակայն այնուամենայնիվ այս՝ այն դժվարութիւնը չի, յերբ բոլորովին հաց չկար, յերբ Վլադիմիր Իլիչը պարծենում եր, վոր Լենին ժաման վերջին վոսկով արտասահմանում հաց է գնել Լենինգրադի բանվորներին կերակրելու համար: Այժմյան դժվարութիւնն այն է, վոր արտահանել ենք վոչ թե 400 միլ. փութ, այլ առաժմ մոտ 200 փութ միայն: Այս ել նրանից առաջացավ, վոր արտասահմանում ցորեն ևս ուղում ուտել, այն ինչ՝ մեր ունեցածը հաճար մանում ցորեն ևս ուղում ուտել, այն ինչ՝ մեր արտահանութիւնը 400 է: Մենք կարծում ենք, վոր յեկող տարի արտահանութիւնը մինչև միլիոն փութ կը հասնի (գիտեք, վոր մեր արտահանութիւնը մինչև պատերազմ մի միլիարդ փութ եր հասնում): Սակայն համեմատեք ներկա դժվարութիւնները առաջվանի հետ, յերբ հարկամատեք ներկա դժվարութիւնները առաջվանի հետ, յերբ վոր եր վոսկով հաց գնել Մոսկվայի և Լենինգրադի բանվորների համար:

Ներկայի մի դժվարութիւն ևս — Դոմբասի (Դոնի ավազանի) պահեստներում 200 միլ. փութ ավելացուկ աճուխ կա: Դոմբասի յարիչները շուկա յեն վորոնում իրենց քարածուխը սպառելու համար: Նրանք շուկաներ են գտնում Իտալիայում, Կոստանտինոպոլում և, վերջապես, Լենինգրադում: Այստեղ կարգին դժվարութիւն կա: Սակայն համեմատեցեք այդ դժվարութիւնը նրա հետ, յերբ Լենինգրադը պետք է արտասահմանում վոսկով քարածուխ յերբ Լենինգրադը պետք է արտասահմանում վոսկով քարածուխ գներ, յերբ մենք լավագույն բանվորներին պետք է Դոմբաս ուղարկելինք, վորպեսզի մի կերպ, թեկուզ մի մարշրուտային գնացք, աճուխ բերելին:

Վերցրեք այս թիվը—100 միլիոն ուրբլու արտասահմանյան վալյուտա, վոր պետք է ռեալիզացիայի յենթարկել: Ֆինանսխոսները գլուխ են պատռում այդ խնդիրը լուծելու համար: Բանից

դուրս ե գալիս, վոր այնքան ել հեշտ չի արտասահմանյան վա-
լյուտան ռեալիզացիայի յենթարկելու:

Այս ել կարգին դժվարությունն է, բայց չի կարելի համեմատել այն դժվարությունների հետ, յերբ մենք պատրաստ ելինք «Թագավորություն» կեսը տալ մի գույար ձեռք բերելու համար, յերբ խոսք անգամ լինել չեն կարող արտասահմանյան վալյուտայի ավելցուկի մասին: Այժմ մենք 50 միլ. արտասահմանյան վալյուտա ենք հատկացրել արդյունագործական հում նյութի համար, վորպես զի արտասահմանից բամբակ բերել տանք և այլն: Մենք կիլ կը հատկացնենք և այնուամենայնիվ մեր հաշվեկշիռը ակտիվ կը մնա: Այս ծանր խնդիր է, բայց բոլորովին այն չէ, ինչ վոր յերկու—յերեք տարի սրանից առաջ:

Մի դժվարությունն եւ—խնչպիս անել, վոր չերերա մեծ
դրամական ռեֆորմը, վոր այնքան լայն ծրագրված ե Կենտրոնա-
կան նոմիտեյի կողմից: Այս հարցում յեթե տեղերում յերկաթի
դիսցիպլինա չանցկացնենք, ապա, անշուշտ, դժվարություններ
կլինեն:

Մենք ուզում ենք այնպես տանել այն, վոր ամեն ինչ գնա
կարծես թելի վրայով, առանց ժաժ դալու: Այս դժվարին ունֆորմ
ե: Արգելքներն ու դժվարությունները, բնականաբար, շատ են:
Բայց այնուամենայնիվ, համեմատեցեք այս դրությունը Նորհրդային
դրամանիշի այն դրություն հետ, վորպիսին մենք ունեյինք սրա-
նից մի քիչ առաջ: Հիշեցեք, ինչպես տարի ու կես առաջ Վլ,
Իլիչը հպարտորեն հայտարարում եր չորրորդ կոնգրեսսին, վոր
Նորհրդային դրամանիշը ահա քանի շաբաթ ե չի ջղայնանում,
կանգնած ե իր տեղում:

«Ինչ վոր իրոք կարևոր է, այդ ուղղու կայունություն խընդիրն է: Այս հարցի վրա աշխատում են մեր լավագույն ուժերը. այս խնդրին մենք վճռական նշանակություն ենք տալիս: Կը հաջողվի մեզ Վիբլի տեղական ժամանակով, իսկ հետագայում՝ ընդմիշտ, կայունացնել այդ ուղուին, նշանակում է մենք տարանք գործը: Այն ժամանակ մենք կարող կը լինենք մեր տնտեսությունը ամուր հողի վրա դնել և հաստատուն կերպով տանել:

Այդ հարցի վերաբերմամբ կարող եմ բավականին կարևոր և վճռական փաստեր մեջ բերել: 1921 թվին թուղթ ուղարկուեց կայունության ժամանակաշրջանը յերեք ամսից պակաս եր տևում: 1922 թվին այս ժամանակամիջոցը, թեև նա ղեռ ևս չի ավարտել, տևեց ավելի, քան հինգ ամիս»:

Դուք տեսնում եք այժմ, թե վորքան ենք առաջադիմել։ Կար
ժամանակ, յերբ մեզ մոտ, գործարաններում բանվորները չեյին
աշխատում և չեյին ել կարող աշխատել։ Այդ սպառնում եր կո-
րստյան մատնել ամբողջ հեղափոխությունը։ Իսկ այժմ. միայն
թե պատվերներ տվեք։ Ի հարկե, այժմ ել գործարաններում, դժ-
վարություններ կան, բայց ընդհանուր առմամբ, գործը գնում և
վոչ վատ, քան պատերազմից առաջ։ Յեթե մենք անհրաժեշտը
տանք, ապա գործը նույնիսկ ավելի լավ կը գնա, քան պատե-
րազմից առաջ։

«Մկրատի» բերաններին մի փոքր շղայնացում այժմ ել կա։ Բայց հիշեցիք սպառաման այն ճշնաժամային դրուժյունը, վոր մեզ մոտ կար։ Յեթե դուք այդ համեմատություններն անեք, ապա ամեն ինչ պարզ և ավելի շոշափելի կերպով կը տեսնեք, թե ինչպես մենք, այնուամենայնիվ, անշուղ կերպով առաջ ենք շարժվում։

Հ Ե Ր Թ Ը Մ Ե Տ Ա Ղ Ի Ն Ն Ե

Մեզ մոտ այժմ հերթը մետաղինն է։ Մենք այդ ասել ենք և կուսակցական նախորդ կոնֆերենցիայի բանաձևի մեջ, պետք է ասենք և այժմ, այս համագումարում։ Հերթը մետաղինն է, հերթը ծանր թր արտադրություն միջոցների բարելավմանն է, հերթը ծանր արդյունագործության բարձրացմանն է։ Առաջ մենք այդ մասին կարող եյինք միայն խոսել, առավել կամ նվազ աշխույժամբ արձակ բանաստեղծություններ կարգալ է պատիւ մետա-
թյամբ արձակ բանաստեղծություններ կարգալ է պատիւ մետա-
թյամբ արձակ բանաստեղծություններ կարգալ է պատիւ մետա-
թյամբ արձակ բանաստեղծություններ կարգալ է պատիւ մետա-
թյամբ արձակ բանաստեղծություններ կարգալ է պատիւ մետա-

Դագործության, ինչպես շատերն էին ասում, բայց վորեն լուրջ
բան մենք անել չէինք կարող։ Այժմ, յերբ նավթի գործը լավ է
գնում, ածուխի գործը լավ է գնում, տրանսպորտի գործը լավ է
գնում, յերբ դրամական ոնֆորմը շատ թե քիչ բարեհաջող կեր-
պով է զարգանում, մետաղագործության բարձրացման գործը այլ-
ևս ուտուպիա չէ. այժմ մենք այլևս վրտանավորներ չենք կարգա-
լու է պատիւ գեղեցկատեսիլ տիկնոջ—մետաղագործության, այ-
ժմ այդ՝ իրական հարց է։

Այո, այստեղ մենք ստիպված ենք մեծ զոհեր տալ: Ընկ-
նիդերթինսկին մոտավոր հաշիվ է արել և ասում է, վոր հարկա-
վոր է այս գործին 5 տարով տալ 100—150—200 միլիոն ռուբ-
լի վոսկով: Ի հարկե, այս ծրագրերը ղեռնա 20 անգամ կը մշակ-
վի և կը ստուգվի: Ընկ. Դերթինսկին այժմ գլխավոր ուշադրու-
թյունը այս հարցին է նվիրում: Բայց մենք, որինսակի համար
5

մի այդպիսի գումար պետք է աչքի առաջ ունենանք: Այո, առաջիկա հինգ տարին հանրապետութեանը հարկ կը լինի 100—200 միլ. ուրիշ հատկացնել մետաղագործութիւնը բարձրացնելու նըպատակին: Այդ անհրաժեշտ է, քանի վոր առանց դրան, մենք կախված ենք ողում: Սա այն հիմնական տնտեսական ողակն է, վոր վ. Իլիչը մեզ կտակեց վորոնեւ, վոր հետո ամբողջնպատակն էլ դուրս բերել կարենանք:

1) Ուշադրութիւն մետաղին—ահա՛ առաջին յեզրակացութիւնը. 2) Արտադրողականութեան բարձրացում—Սորմովոյի գործարանի որինակը պարզ ցույց տվեց այդ—այս եւ յերկրորդը. 3) «Մկրատոր»—հետեւել, վոր նա հարատեւ յերկրայթ չդառնա: 4) Սոցիալիստական պրոտեկցիոնիզմը մենք պետք է կիրառենք, առանց դրան անհնարին է ամրապնդել մեր տնտեսական վերելքը: Դուք գիտեք, թե ինչպես ցավելով են նայում մեր բանվորները այն պատկերներին, վոր մենք տալիս ենք արտասահմանում: Այլ հավասար պայմաններում, բանվորները անշահավետ կոնցեսսիան անգամ գերադասում են արտասահմանում պատկերներ տալուն, քանի վոր, կոնցեսսիաները, ինչ եւ վոր չնի, մեր տան մեջն են: 5) Ժամանակ եւ միջնապատերազմային իրողալը թիկունքում թողնել: Թող այս խոսքը առաջին անգամ այս համագումարում հնչի: Ի հարկե, մի—յերկու տարվա մեջ բոլոր ճյուղերում դեռես նախպատերազմային իրողալին չենք հասնի: Բայց ժամանակ եւ արդեն այս հարցը դնելու թե մեր է թե բանվորների առաջ:

Այսպես ուրեմն, այդ բոլոր թվերը, ըստ իս, բավարար պատասխան են տալիս այն հարցին, թե մենք պատրաստական դասարանից առաջինը, տնտեսական իմաստով, փոխադրվել ենք, թե՛ վոչ: Այո, մթերքների արտադրութեան, ապրանքների բանալի է այլ իմաստով, մենք, անշուշտ, փոխադրվել ենք:

ԴԵՊԻ ՈՒՐ ԵՆՔ ԱՃՈՒՍ

Հասկանալի չէ, սակայն, վոր այս դեռես գործի կեսն է: Այս դեռես լիակատար պատասխանը չէ: Չե՛ վոր, մենք պետք է պատասխանենք այս հարցին.—տնտեսութիւնը զարգացնում ենք կապիտալիզմի ոգտիւն, թե մեր պետական կապիտալիզմի, վոր պետք է սոցիալիզմի փոխվի: «Ո՞վ—ո՞ւմը»—ինչպես վ. Իլիչն էր հարցը դնում: Դեպի ո՞ւր ենք աճում: Չենք աշխատում արդոք նոր բուրժուազիայի համար: Բավական չէ միայն ապրանքների քանակութեան աճումը, պետք է դիտել ամբողջ սոցիալական հոլովածքը եւ վորոշել թե՛ դեպի ո՞ւր եւ զարգանում գործը: Մենք այժմ այս հարցին եւ պետք է պատասխանենք: Ճիշտ է, մեզ մոտ մթերքների քանակն աճել է. աճում են արտադրական ուժերը, բանվորների եւ դուրգացիների դուրսութիւնը բարելավվում է, Այս անվիճելի չէ: Բայց հարցն այն է, թե ո՞ւր ենք աճում մենք: Յեթե առաջին հարցին, թե՛ փոխադրվեցի՞նք մենք պատրաստականից առաջին դասարանը, 100 տոկոսով պարզ պատասխան ենք տալիս, ապա յերկրորդ հարցին,—«ո՞վ—ո՞ւմը»—այսպիսի պարզ, անառարկելի, անվիճելի պատասխան, ինձ թվում է, չենք կարող տալ: Կարիք չկա ցնորքներ կառուցել. վերածնման վտանգը կա, բուրժուազիայի վոչ համամատական աճումն էլ կա: Նա, ի հարկե սկսվում է աճել զյուղից: Յեւ մենք յերկրորդ հարցի պատասխանի նկատմամբ բոլորովին այնպես անառարկելի համոզված չենք: Այստեղ շատ բան կախված է մեր կուսակուլութեան անձնական ջանքերից, հարկավոր է վոչ այնքան դրացութեան անձնական ջանքերից, վորքան մատնանշել, թե վորտեղ պետք է կան կողմերն ընդգծել, վորքան մատնանշել, թե վորտեղ պետք է ամբողջ ուժով կաշնք: Մեր է «նրանց» (նոր բուրժուազիայի) միջև կռիվը դեռ նոր է սկսվում: Յեւ մենք կը կռվենք:

Ամենից առաջ անցնում ենք առևտրի հարցին:

ԱՌԵՎՏՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Գիտեք, վոր այժմ այս հարցը որվա չարիքը կազմող հարցն է: Յերկար ժամանակ այս հարցը պարզ չէր: Մենք սկզբում խոսում էյինք (նեպը մոցնելու ժամանակ) տեղական մասշտաբով

Մի քանի ամիս առաջ, մեր կուսակցություն Կենտրոնական Կոմիտեն անազան դժնեգրեց այն թվերի առթիվ, վորոնք ցույց են տալիս մասնավոր կապիտալի դերը պետական առևտրի մեջ: Բանից դուրս եր գալիս, վոր, յեթե վերջնենք մի կողմից կոոպերացիան և պետական առևտուրը, իսկ մյուս կողմից՝ մասնավոր կապիտալը, մենք կստանանք $\frac{1}{3}$ -ի հարաբերություն $\frac{2}{3}$ -ի նկատմամբ: Մենք ունենք $36^{\circ}/_{0}$, իսկ մասնավոր կապիտալը $-64^{\circ}/_{0}$: Այս թիվն ստիպում է խորհել այն մասին, թե՞ ուղիղ է դրած, արդյոք, մեզ մոտ ամեն ինչ. չի՞ կարող պատահել արդյոք, վոր առևտուրը վոստմամբ (ռիկոշետով) հարվածի արդյունագործությանը: Մենք վախենում եյինք, վոր նեպի հանգամանքներում մասնավոր կապիտալը չափազանց մեծ տեղ կը բռնի արդյունագործության մեջ: Բանից դուրս յեկավ, վոր մասնավոր կապիտալը արդյունագործության բնագավառը չգնաց, այլ գնաց առևտրի մեջ: Այս հանգամանքը շատ կարևոր նշանակություն ունի: Մենք խորհեցինք այս հարցի մասին: Գիտեք, վոր մենք առևտուր անել չգիտենք: Դուք հիշում եք, ինչպես ընկ. Լենինը լոգունգ տվեց. «Սովորիր առեկտուր անել»: Ապա նա ընդարձակեց այսպես. «Սովորիր կուլտուրականորեն առեկտուր անել»: Հետո ավելի ևս թանձրացրեց. «Սովորիր կուլտուրականորեն առևտուր անել կոոպերացիայի միջոցով»:

69

ԿՈՒՎ՝ ՎՈՉ ԹԵ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆԻՆ ՎՈՉՆՉԱՅ-
ՆԵԼՈՒ, ԱՅԼ ՆՐԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

[illegible]

թյուն առաջացնի նեպին վերջ տալու նպատակով: Մենշևիկները այս տարածում են լրջորեն: Բեկգրադում հրատարակվող սպիտակ զվարդիական արտասահմանյան թերթ՝ „Новое Время“-ն առաջադրում է մի այսպիսի հանճարեղ լողունդ. յեթե նրանք նեպին են վերջ տալիս, այդ դեպքում մենք ել կառավարենք նեպի փոխարեն «վեպ» սարքել («веп» — Всероссийский еврейский погром — համառուսական հրյական ջարդ) (ծիծաղ): Ինչպես տեսնում եք խիստ շատ յենթադրություններ կան նեպի՝ կարծեցյալ վերացման մասին: Սակայն, լուրջ խոսելով ընկերներ, պետք է ասել հետևյալը. վոչ մի կասկած չկա, վոր մենշևիկը վորոշ չափով արգարացի յե, յերբ ասում է, թե առևտրի ազատությունը նեպի հիմքերից մեկն է հանդիսանում. յեթե մենք վերացնենք առևտրի ազատությունը, դրանով իսկապես վոր նեպի հիմքերը խախտած կլինեյինք: Այս պետք է պարզ տեսնել: Սակայն ազատություն ել կա, ազատություն ել: Ախր, նեպը ինչպես է յեղել, միանգամայն հաշտվել է արտաքին առևտրի մոնոպոլիայի հետ: Սրանից յերևում է, վոր նեպը կապիտալիզմի պարզ կրկնությունը չէ:

Նեպը ներքին առևտրի սահմաններում պետական մոնոպոլիայի հետ հաշտվել չի կարող, վորովհետև ներքին առևտրի ազատությունը նեպի հիմքն է կազմում: Այս մտքով ցնորքներ ստեղծելու հարկ չկա: Յեթե մենք այստեղ ներքին առևտրի ազատությունը վոչնչացնել կամենայինք, պետք է ամենալուրջ փոփոխություններ կատարեյինք մեր ամբողջ տնտեսական քաղաքականության մեջ, և այս, հասկանալի յե, նոր մեծ քաղաքական յերևույթներ առաջ կը բերեր: Բայց մենք այդ ճանապարհով չենք գնում: Մենք մեր առաջ խնդիր ենք դնում կովել՝ վոչ թե մասնավոր առևտրականին վոչնչացնելու համար, այլ՝ նրան սահմանափակելու համար միայն: Այս ել պետք է միշտ աչքի առաջ ունենալ — միայն սահմանափակելու նրան. թե ինչ չափով, այդ մասին մենք կը մտածենք: Վլադիմիր Իլիչն ասում եր. «Պետական կապիտալիզմը մեզ մոտ այն կապիտալիզմն է, վոր մենք թույլ ենք տալիս այն չափով, վոր չափով մենք այն հնարավոր ենք համարում:

Մեզ մոտ այժմ մասնավոր և պետական առևտրի փոխ-հարաբերությունն այսպես է. 36 տոկոս — մեզ մոտ, 64 տոկոս — նրանց: Ինչո՞ւ հակառակը չանել. գուցե մենք արդեն այնքան ենք ամրապնդվել, վոր կարող կը լինենք հասնել 64 տոկոս — ին՝ մեզ համար և մի յերրորդը թողնել նրանց. կամ թե սկզբում հավասար կի-

սենք: Բայց, առևտուրը կրճատել չի կարելի: Հարկավոր է, վոր այժմյան 100 տոկոսը մնա և ավելանա: Առանց դրան, մենք դրամական ռեֆորմը կը սպանենք:

Քաղաքական իշխանություն մենք այնքան ունենք, վոր թեկուզ մի բան ել պահանջեցու, ելի մեզ վոչինչ չեն նստի գրչի մի շարժումով մասնավոր առևտրականներին զրկել կրակից ու ջրից: Խնդիրն այն չէ, վոր այս կամ այն դեկրետի ոգնությունը վոչնչացնենք մասնավոր առևտրականին, այլ այն, վոր տրնտեսական ասպարեզում, կոոպերացիայի ոգնությունը, որգանական ճանապարհով, պետություն ոժանդակությունը նրան նեղելով՝ դուրս բշենք:

Մենք պետք է պարզ տեսնենք, վոր այստեղ շոշափված է վոչ միայն խոշորագույն տնտեսական, այլ և խոշորագույն քաղաքական նշանակություն ունեցող մի խնդիր: Մեծ սխալ կը լիներ, եթե մենք ծայրահեղության դիմեյինք և մոռանայինք, վոր վորոշ սոսճամեններում մեր կողմից պահպանվող, կարգավորվող, թույլատրվող, տնորինվող յեվ վերահսկվող առևտրի ազատությունը — նեպի հիմքն է կազմում: Յեա կարծում եմ սակայն, տույնը — նեպի հիմքն է կազմում: Յեա կարծում է մեզ: Արտավոր այդ վտանգը հաղիվ թե լրջորեն սպառնում է մեզ: Արտավոր սահմանում Դանը և ընկ-թյունը գոռում են, թե նեպը վերացվում է, այն ինչ, մեզ մոտ Մոսկվայում, մոսկվայի վաճառականները նեպի վոչ մի վերացումն չեն զգում:

Ի հարկե, մեր արտաքսած նեպամանները շատ դժգոհ են դրանից, բայց, վոր իրոք առևտրական կապիտալը զգար, վոր մենք վճռել ենք նեպին վերջ տալ — այդպիսի բան չկա:

Մասնավոր կապիտալը դեռ ևս հաճախ ծիծաղում է մեզ վրա: Մենք դեռ ևս չափազանց հիմար ենք ու անշնորհք:

Յեա կուզեյի ձեզ պատմել Ռոսստովարի հետ պատահած մի շոշափելի որինակ, վորը ձեզ անհետաքրքիր չի լինի: Հենց այն բողային, յերբ մենք պատրաստվում եյինք մասնավոր կապիտալի վրա արշավել և յերբ վախենում եյինք, և այն՝ վոչ առանց հիմքի, ծայրահեղությունների մեջ ընկնել այս գործում, ձիշտ այդ բողային Քաղբյուրոյի ընթացիկ աշխատանքի մեջ հետևյալ միջադեպը կար: Յերկու տարի առաջ Մոսկվայում կազմվել եր մի ընկերություն Ռոսստովար անվան տակ, վորին մասնակցում եյին բացառապես ուսու վաճառականներ: Սրա նպատակն եր ազդել հացի գների և հացի մեծաքանակ վաճառքի վրա: Նրա կապիտալը ըստ կանոնադրության ընդամենը 100 հազար ռուբ-

նական խնդիրները: Նոր և այս, ի հարկե, միայն հարաբերական իմաստով: Սկզբունքորեն շատ բան արդեն առաջ ել ասված երբայց գործնականորեն մենք այս հարցն առաջին անգամն ենք այսպես պարզ կերպով դնում. և դնում ենք վոչ թե անող տարածություն մեջ, այլ մեր յետևում վորոշ փորձ ունենալով: Նոր, առևտրական քաղաքականություն—Ն. Ա. Ք.—«Ենտեպե», յեթե կրճատելու լինենք (Новая Торговая Политика—Н. Т. П) և նոր կոոպերատիվ քաղաքականություն—Н. К. П.—«Ենկապե» (Новая Кооперативная Политика)—ահա թե ինչն և ամենակարևոր ողակը հանդիսանում մեր աշխատանքի մեջ: Այս մասում մենք բազմաթիվ սխալներ ենք գործել, սրա վրա պետք և ուղղենք մեր ամբողջ ուշադր, ամբողջ վոգեկորությունը, ամբողջ թափը, մեր՝ վորպես բոլշևիկյան կուսակցության, կազմակերպչական ամբողջ ընդունակությունը: Այստեղ պետք և յուրաքանչյուր քայլ տան անգամ ստուգել, չափել ու կշռել փորձը, շարժվել լրջորեն, «մասսայաձև» կազմակերպված—ահա հենց այս և, վոր կը նշանակե, վոր մենք մեծացնում ենք մեր շանսերը այն հարցում, թե՛ «ո՞վ-ո՞ւմը կը հաղթե» և թե դեպի ո՞ւր ենք աճում: Առ այժմ առևտրի մեջ մենք մի քիչ ծուռն ենք աճում. պետք և ուղղենք այն: Այստեղ պետք և ընթացք տանք բոլոր լծակներին, և՛ կուսակցությունը, և՛ պրոֆմիությունները, և՛ ամբողջ բանվոր դասակարգը, այն ժամանակ մենք այդ ծուռ աճեցումը կուղղենք: Այս ապացուցում են այն արդյունքները, վորոնց մենք հասել ենք «մկրատի» բնագավառում: Բայց, եթե մենք այդ ծոված հասակը չուղղենք, այն ժամանակ, «Ո՞վ-ո՞ւմը»—հարցի պատասխանը անբարենպաստ կը լինի: Այս հարցը լուծում և մեր կուսակցության նոր առևտրական նոր կոոպերատիվային քաղաքականության սահմաններում, լուծվում և նրանով, թե ի՞նչ ձևով, ի՞նչ աջողություն, ի՞նչպիսի կազմակերպածություն մենք կը կարողանանք այս ուղիով առաջ շարժվել կոոպերացիայի սահմաններում:

ՄԵՆԲ ԶՊԵՏԲ Ե ՄԻԱՅՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԼԻՆԵՆԲ

Յեա մոտենում եմ արդեն գյուղում կատարելիք աշխատանքների հարցին: Մենք քիչ ենք ճանաչում գյուղը: Պետք և պարզ տեսնել, վոր այս խնդրում մենք գյուղին հետևող հատուկ լծակ չունենք վոչ կուսակցական գծով, վոչ ևլ խորհրդային գծով: Յեվ

մենք գյուղի մասին տեղեկություն ենք ստանում անուղղակի տվյալներով միայն: Գյուղի վրա ուշադրություն դարձնելը բացարձակապես անհրաժեշտ և և այս տեսակետից կարելի չե վողջունել գրականության սահմանում յերևան յեկած մի շարք մոնոգրաֆիաները, վորոնք գրված են մասամբ կուսակցական աշխատավորների, մասամբ խոշոր մասնագետների, մասամբ ևլ անկուսակցական մասամբ խոշոր մասնագետների, մասամբ ևլ անկուսակցական աշխատավորների ձեռքով: Այդ աշխատությունների թվին և պատկանում ընկ. Յակովլևի նորերս լույս ընծայած գրքույկը, Բոլշևիկի գրքույկը, հին ագրոնոմ Զուբրիլինի գրքույկը: Նրանցից ամեն մեկը հետադոտել և միայն մի գավառամաս, սակայն նրանց բերած տվյալները չափազանց հետաքրքիր են: Մենք, դեռևս բերած տվյալները չափազանց հետաքրքիր են: Մենք շատ քիչ ենք չափազանց քաղաքային կուսակցություն ենք. մենք շատ քիչ ենք ճանաչում գյուղը. այս պետք և միշտ աչքի առաջ ունենալ, այլապես մենք դատարկ տեղը կորցնելու յենք կապի (СМЫЧКА) մասին խոսքերը:

Հիմնականը, վոր գյուղին և վերաբերում, այդ այն և, վորի մասին այնքան խոսվեց վերջերս, վոր բոլորիս ականջներն ել գնաց. այդ շերտավորումն և: Վլադիմիր Իլիչը շատ անգամ եր ասում մեզ, թե գյուղը հարթվել և: Այժմ ինչ վոր նոր բան սկսվում և. նեպի հետևանքով գյուղը շերտավորվում և: Մեզ մոտ վում և. նեպի հետևանքով մասին: Այստեղ ևս պետք ի նկատի շատ են խոսում կուլակի մասին: Այստեղ ևս պետք ի նկատի ունենալ, վոր հարկ չկա յերկու կողմից ևլ ծայրահեղության մեջ ընկնել. վոչ պետք և 1) կուլակին գիշումներ անել և վոչ ևլ 2) կուլակ համարել նրան, ով բոլորովին կուլակ չի: Զի կարելի ևմեն, քիչ թե շատ ունեվոր և կուշտ ապրող գյուղացուն կուլակ անվանել: Իրավացի չե ժող. կոմիսար ընկ. Սմիրնովը, վոր պնդում և թե այս խնդրում մեր ընկերները անաչառ չեն:

Յեա կարծում եմ, վոր հասել և ժամանակը, յերբ պետք և մենք տարբերենք՝ կուլակին նախկին իմաստով և գյուղական նեպմանին, վոր ակնհայտ կերպով աճում և: Հիշում եք առաջ, համարյա ամեն մի ունեվոր գյուղացու հաճախ կուլակ եյին անվանում: Վլադիմիր Իլիչը մեզ սովորեցրեց տարբերել նրանց, աչքի առաջ ունենալով տեղը, հանգամանքները և ժամանակը: Միեիտում այդպիսի գյուղացին կուլակ չի, իսկ կենտրոնական Ռուսաստանում կուլակ և: Այնուամենայնիվ այժմ պետք և զգուշ մոտենալ: Գյուղում աճում և հասարակ նեպման-վաշխառուն, խանութպանը, մեծաքանակ առևտրականը. այնտեղ աճում և հենց այն նեպմանը, վորին ամեն կերպ մենք պիտի սղմենք: Այս դեռ

չի նշանակում, վոր մենք բոլոր կուշտ ապրողներին և իրենց տնտեսությունը կարգին վարողներին պետք է սղմենք: Բանն այն է, վոր ինչ էլ լինի «կուլակին» սղմենք մինչ անդգայությունն աստիճան, այլ բանն այն է, վոր թիկունք տանք միջին գյուղացուն, վորպիսի աղքատին պաշտպանած լինենք: Մենք աղքատին մասամբ տուրքերից ազատում ենք. բայց այդ բիչ և Աղքատ գյուղացին կոպերացիայի մեջ դեռևս քիչ ոգնություն կզգա. բայց յերբ կուսակցությունը իրեն առաջ գիտակցական նպատակ կգնի ժանդակել աղքատ և միջին գյուղացուն կոպերացիայի, վարկելու ու այլ ամեն ինչի մեջ, այն ժամանակ մենք այլ հետևանքներ կունենանք: Կարելի է կա թագցնելու մեղանիք. այժմ այնպիսի դրություն է, վոր աղքատ ու միջակ գյուղացին հաճախ անբավական են մեզնից: Այս առթիվ յես մի շարք նյութեր ունեմ. մասնավորապես, ունեմ ընկ. Սենցովի նամակը Իրկուտսկից: Յես անձամբ ընկ. Սենցովին չեմ ճանաչում. Իրկուտսկից նա գրել է ինձ այն մասին, թե ինչ է տեսել Սիրիերի գյուղում և շատ բան ճիշտ է նկատել:

«Գյուղում, գրում է ընկ. Սենցովը, տնտեսության արագ դիֆֆերենցիացյա է կատարվում. հետևաբար և ուժերի խմբավորումն՝ հեղափոխության «թեր» և «դեմ»:

1. Շոշափելի կերպով աճում ու աչքի յե զարնվում մինչ հեղափոխական կուլակի տիպը—իրեն հացի պաշարով, տասնյակ գլուխ անասուններով, վաշխառուական հմտությամբ և ուշիմուխությամբ՝ կուլակի մի տիպ, վոր արագությունը վերականգնում է իր ազդեցության կապերը գյուղում:

2. Ամրապնդվում է նաև միջին գյուղացին, վորի մեջ զարգանում է տնտեսական, հասարակական և քաղաքական գործերին ակտիվ մասնակցելու պահանջը:

3. Արագ աղքատացումն (պառուպերիզացիա) է կատարվում գյուղական չքավոր մասի մեջ, վորն արագորեն ընկնում է տնտեսական, հետևաբար, և քաղաքական կախման մեջ կուլակներից և միջնակ գյուղացիներից: Չքավոր դասի քաղաքական ակտիվությունը կուսակցության և իշխանության կողմից թե ու թիկունք չգտնելով, նվազում է:

4. Վարձկան բատրակությունը լքված է. մեծ ջանք է հարկավոր բատրակին հողանտառի պրոֆմիության մեջ քաշելու համար. կուլակ-տնտեսատերը չի ցանկանում պրոֆմիության անդամ բանվոր ունենալ և վոնգում է նրան ծառայությունից:

5. Կուլակության դեմ պայքարի և պարտիզանական խմբերի մեջ կրթված կուսակցական բժիշկները չեն կարողանում իրենց ձեռքն առնել բարոյացող գյուղական կյանքի ղեկավարությունը կոպերացիայի, գյուղական տնտեսության և խորհրդային աշխատանքի հարցերում, փորձված կուլակները «առաջ են տալիս մեր կուսակցական ընկերներին»:

«Ինձ աջողից, շարունակում է ընկ. Սենցովը, ծպտյալ կերպով ներկա լինել բժիշկների և անկուսակցական գյուղացիների մի քանի միատեղ հավաքություններին, Տուլուպի գավառում:

Քննվում է վարկային կոպերացիայի հարցը: Ակտիվ գործում է Ռ. Կ. Կուս-թյան գավառի տեղի ղեկուցանողը, ակտիվ մասնակցում են վիճաբանություններին կուլակներն ու միջին գյուղացիները, լուռ են մնում կոմունիստներն ու գյուղական չքավոր դասը:

Ընդհանուր առմամբ գյուղացիները հավանում են կուսակցությանն ու իշխանությունը, սակայն միայն կենտրոնում, նահանգում, նույնիսկ գավառում. բայց վոչ իրենց մոտ՝ գյուղում: Վարչության կազմի խնդրի քննության ժամանակ ընդհանուր լայտ—մոտիվն այս է. «Ձի կարելի ղեկավարությունը վստահել անփորձ, և չքաղոր կոմունիստին, ընդհակառակը, պետք է ընտրել առաջվա աշխատավորներին և հարուստ գյուղացիներին»:

Ահա ձեզ մի պատկեր Սիրիերի գյուղից:—Նրա հետ ես անձամբ 'Անկուսակցական Բոլշակովի գրքովիլը,—նրա հետ ես անձամբ զրուցեցի,—նկարագրում է մի գավառամաս Տվերի նահանգում (Ռուսաստանի բոլորովին մի այլ մաս): Նա էլ նույն յեղրակացությանն է գալիս: Նա ասում է. «Գյուղում քաղաքականությունը պարզ չէ. չքավոր մասը լուռ ծոծրակն է քորում, միջին գյուղացիները շվարած չգիտեն՝ գովին, թե պարսավեն խորհրդային իշխանությունը. իսկ ունեղրի կողմից յես էլ կասեմ.—չէ, չէ, բայց գովեստ ես լսում գոյություն ունեցող ռեժիմի մասին:

Այս լսելը շատ էլ դուրեկան բան չի. անշուշտ, սպիտակ-գվարդիականները կճանկեն այս ցիտատը: Թող անեն: Մենք գործը կուղղենք: Սակայն պետք է ցնորքներ ստեղծել. պետք է գործը կուղղենք: Մակայն պետք է ցնորքներ կարևորագույն հարցը գյուտեանել այն, ինչ վոր կա: Մեզ համար կարևորագույնն է յեղել: Մենք պետք է մեր ղական տնտեսությունը բարձրացնենք և յեղել: Մենք պետք է մեր ընթացքն ուղղենք գեղջուկի՝ փութաջան տնտեսատիրոջ կողմը:

Այս խնդիրն այժմ էլ մնում է: Այժմ էլ՝ կարևորը վոչ այն-քան կուլակին նեղելն է, վորքան խեղճերի և միջնակների լավա-

գոյն մասին յեռանդուն կերպով ոժանդակելն ե, վորպեսզի նրանց ել հնարավորութիւն տանք իրենց տնտեսութիւնն բարձրացնելու: Այլապես, մենք այն հետեանքը կստանանք, ինչ վոր տեսնում եք. խեղճը ծոծրակն ե քորում, իսկ կուլակը—չե-չե, բայց ե գոյում ե:

Գյուղացիները գյուղում քննադատական մեծ տրամադրութիւն են յերեւան հանում: Յես հիշողութիւնս մեջ մեխել եմ Գ. Ի. Պետրովսկու խոսքերը Կ. Կոմիտեյի նիստում, յերբ ընկ. Պետրովսկին պատմում եր, վոր իր ուղեորութիւն միջոցին Ուկրաինայում շատ գյուղացիներից այսպիսի հայտարարութիւններ ելսել. բանվորների համար, թե կուրորտ կա, թե կոոպերացիա, բանվորների համար «գիւղատնտեսութիւնն ել գիշում են անում» իսկ մեզ՝ գյուղացիներին համար վոչինչ չկա:

Տեսեք, մենք պահպանում եյինք բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան կապը, յերբ խոշորագոյն քաղաքական հարցեր եյինք վճռում. և կարողացանք պահպանել այն. իսկ այժմ այնպիսի ժամանակ ե, յերբ դեղատան ինչ վոր վորդորմելի գիշում, (այն ել կասկածելի) գյուղացու աչք ե ծակում, վորն այլ բաներով ավելի հարուստ ե, քան բանվորը: Յես այս բերում եմ, վորպես հայտանիշ այն տրամադրութիւնների, վորոնք կան գյուղացիների մեջ. մենք, վորպես բանվորական կուսակցութիւն, պետք ե այս պարզ տեսնենք, հենց նրա համար, վոր կապը պահենք ու պահպանենք: Մեր համագումարի հետագա աշխատանքների մեջ մանրամասնորեն քննութեան կառնենք այս հարցը: Պարզ ե, վոր այստեղ ի նկատի յեն առնվելու մի շարք միջոցներ: Մենք պետք ե խորհինք այն մասին, թե ինչպես թեթեւացնենք չքավոր գյուղացու վիճակը տուրքերի, գյուղատնտեսական վարկի խնդիրներում, թե ինչպես առաջ տանենք հողատնտեսարարութեան և անտառների հարցը: Մենք այս մասին քիչ ենք մտածում, մինչդեռ հողային շինարարութեան բացակայութիւնը և անկարգութիւններն անտառային հարցերում, շարունակվում են: Նամակներից, գրքույկներից, գեկուցումներից տեսնում ենք, վոր այս հարցերը մեծ գործնական նշանակութիւն ունեն մի ամբողջ շարք նահանգներում: Սրանք են, վոր մենք կարող ենք և պետք ե լուծենք:

«Կուլտուրական» մկրատը

Հետո, մենք պետք ե, ինչ ել վոր լինի, առաջ տանենք գյուղական ինտելիգենցիայի՝ ուսուցիչների, գաղաղամասային գյու-

ղատնտեսների հարցը, վորոնք մեր յետեից պետք ե գնան և կը գնան: Բացի այն մկրատից, վորի մասին շատ ենք խոսել, կա, ինչպես ճիշտ ե ասել իր հոգվածներից մեկում ընկ. Պանուրովը, «կուլտուրական մկրատ»: Այս չպետք ե մոռանալ: Քաղաքի և գյուղի կուլտուրաների մեջ յեղած հեռավորութիւնը դեռ մնում ե և տեղ-տեղ աճել ե Քաղ. լուս. գլխ. վարիչի գեկուցման մեջ դուք կը լսեք, թե Նադեժդա Կոնստանտինովնան, ինչ կասի ձեզ Լուս. ժող. կոմիտեյի հետագոտութիւնների մասին մի ամբողջ շարք նահանգներում: Դուք կը տեսնենք, ինչպիսի խավար ե տիրում մի շարք գաղառներում ու նահանգներում, հաճախ չքավորների յերեւանները դպրոց չեն գնում, աղջիկները՝ բոլորովին. դուք կը տեսնենք, թե ինչպես ձմեռը, վարժուհին ցնցոտիների մեջ պառկած ե վառարանի վրա և դաս ե պարագում և այլն և այլն: Կուլտուրական մկրատը աչքներին առաջն ե: Այս ամենակարեւոր հարցերի մի շարան ե: Կուսակցութիւնը այժմ կարող ե և պետք ե առաջ տանի գյուղական ինտելիգենցիային մոտենալու հարցը, և նա լուրջ հետեանքների կը հասնի: Մենք պետք ե նախնա, վոչ թե այն բանին, ինչ վոր սահում ե գյուղի մակերեսովի վրայով, այլ գյուղական միջաշերտերին. մենք գյուղը պետք ե շիտենք նեպի յերեք տարվա կտրվածքով: Մենք պետք ե կուսակցութեան ուղարկութիւնն այս հարցի վրա ուղղենք:

Պրոֆմիութիւնները գյուղում

Մենք կարող եյինք մի քանի հենակետեր ունենալ գյուղում նաև պրոֆմիութիւնների միջոցով: Գուցե դուք զարմանաք, ինչնպես յես զարմացա սկզբում, յեթե ասեմ, վոր մեզ մոտ, գյուղում պրոֆմիութիւնները ցույց են տալիս, գոնե թղթի վրա, մի միլիոնից ավելի անդամ: Այս անսպասելի յե թվում. բայց ահա աղյուսակը:

	Անդամների թիւը	Տոկոսները պրոֆմ. բոլոր անդ. թվինը կատմամբ
1. Լուսաշի (բանվ. դպր. գյուղ. վայր)	211.120	—
2. Հողանտառ. բանվ. միութիւն (1—1—24 թ.)	196.700	70 տոկոս
3. Շաքարարդիւն. (մշտակ. սեզոն գյուղ. վայր)	177.000	95 »
4. Պորհրդ. աշխատավորներ (բնիկ գյուղաց.)	120.000	—
5. Կառուցողներ (գյուղի հետ կապ. դրսի աշխ.)	100.000	50 »
6. Լեռնարդյունագ. (կապ գյուղի հետ)	100.000	30 »

կատմամբ: Բացի այս, հենց արտասահմանյան վալյուտայի պահանջը Արտաքին Առևտրի կոմիսարիատի մենաշնորհն է»:

Ահա ձեզ թշնամի տնտեսագետի ցուցմունքները, վոր վորո՞ւ և ուղղակի ասում է, թե՛ արտաքին առևտրի մենաշնորհը և ակտիվ հաշվեկշիռը դրամական ռեֆորմի աջողության անհրաժեշտ կողմերից մեկն է: Ահա, թե ինչը, ընկերներ, մենք յերբեք չպետք է մոռանանք:

Դրամական ռեֆորմի աջող ընթացքը անկասկածելի հայտանիշն է մեր ամբողջ ժողովրդական տնտեսության առողջացման: Անկարելի չէ մտածել, վոր մեզ կաջողվի դրամական ռեֆորմը, յեթե ամբողջ տնտեսությունն ընկնի: Այդպիսի հրաշքներ չեն լինում: Դրամական ռեֆորմը ամբողջ տնտեսության առողջացման հայտանիշն է:

Պ Լ Ա Ն Ի Հ Ա Ր Ց Ը

Հիշում եք վորքան սվիններ եյին ճոճվում «պլանի» առթիվ, յերբ «պլան» բառը շրթունքներից չեր հեռանում: Բայց այժմ տեսնում ենք, վոր լուրջ պլանը—վառելիքի, տրանսպորտի, դրամի և այլն դրությունները բարելավելու համար աշխատելն եր: Լավ դնել վարկի և դրամական ռեֆորմի գործը, առաջ տանել յեկեքտրոֆիկացիան, լավ դնել մետաղագործության հարցը—ահա տնտեսական պլան ստեղծելու իսկական աշխատանքը: Վոչ թե թղթի վրա, այլ՝ գործով: Երբ այս է լուրջ, գործնական պլանը, վորտեղ, գուցե սխալներ յեղել են, բայց նրանք բղիթել են ամբողջ հանգամանքներից: Յերբ մենք այս բոլորը կը լուծենք, կարող կը լինենք և պետք է շարժվենք առաջ և հեռուն՝ պլանային տնտեսության սահմաններում: Ընդհանուր առմամբ և ամբողջությամբ, յես կարծում եմ, վոր մենք հաշիվ տեսնելիս այստեղ պլյուս կունենանք:

ՆԵՊԻ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԳՈՒՄԱՐԸ

Այժմ մոտենում եմ նեպի քաղաքական հետևանքների գումարին: Այստեղ կա բան, վոր բոլորովին նոր է: Մենք սովորել ենք վերջերս ասել, վոր մեզ մոտ յերկու դասակարգ կա՝ բանվոր և գյուղացի, սակայն այդ արդեն ճիշտ չէ: Մեզ մոտ կա յերկու դասակարգ մի կոտորակի հետ, այդ կոտորակը նոր բուրժուազիան է: Ո՞վ կարող եր մեզանից, ընկերներ, հեղափոխությունից առաջ մտածել բուրժուազիայի տնտեսական և քաղաքական դերի մասին պրոլետարական հեղափոխությունից մի քանի տարի հետո: Մենք այդ մասին քիչ եյինք մտածում: Մարքսիզմից մեր գիտեցածը առ առավելն այս եր. տեսարանական վերաբերմունք դեպի մասնագետը (սպեցը) խոշոր սեփականատերերից յետ դնելու հարցը (ВЫКЛ), վորը յերբեմն դրվում եր. բայց թե՛ կոնկրետ կերպով այդ ինչպես կարտահայտվեր, թե ինչ կերպարանք կունենար բուրժուազիան պրոլետարական հեղափոխությունից հետո—Մարքսն այդ մասին վոչինչ ասել չեր կարող. և վոչ միայն Մարքսը, այլ և՛ Լենինը: Մենք հեղափոխության սկզբից գիտեյինք և ասում եյինք, վոր «պետք է խեղդել բուրժուազիային», կամ ավելի տեսական ձևակերպումով՝ հարկ է, վոր բանվորական պետությունը «ընկճի բուրժուազիայի ընդիմադրությունը»: Սակայն, ընկերներ, այդ այժմ քիչ է, այս բոլորը հանրահաշիվ է:

Այժմ արդեն մենք փորձառություն ունենք: Ինչ կերպարանք կունենա պարտված բուրժուազիան մեր հաղթությունից մի քանի տարի հետո: Ֆիզիքապես նրան չեն վոչնչացրել և չեն ել ուղել վոչնչացնել: Իսկ այստեղ նեպի շրջանը հասավ, և մենք զիջումներ արինք: Նոր բուրժուազիան զարգանում է, նա կա նաև գյուղում, բայց քաղաքում իհարկե, նա ավելի արագ է աճում: Մեր առաջն է նոր բուրժուազիան, և մենք պետք է լուծենք այն հարցը, թե՛ ինչպես վերաբերվենք այդ յերևույթին: Նոր կենցաղը, նոր կուլտուրան, նորագույն տեխնիկան, նոր դպրոցը մենք խրախուսում ենք, բայց նոր բուրժուազիային մենք

ճառերի սղագրություններն ունենաւ: Լենինգրադում կայացաւ ինժե-
ներների համագումարը, վոր հրավիրել էր պրոֆ. միությունը և
վորտեղ զանազան հարցերով էյին զբաղվում: Այդ համագումար-
ում Չոկվեցին յերկու, կամ յերեք խումբ: Առաջին խումբը—
խորհրդային իշխանության ազնիւ աշխատակիցներ, մեզ հետ ան-
կեղծորեն աշխատել ցանկացողներ, յերկրորդ խումբը—աշխատել
ցանկացողներ, բայց առաջին տեղը տնտեսական, նյութական շա-
հերը առաջ քաշողներ,—«ոռճիկս ավելացրո՛ւ», և յերրորդ խումբը
—քաղաքական խնդիրներ զնոյ, նոր բուրժուազիայի ավանգարդ
հանդիսացողներ:

Առաջին խմբի մասին յետ չեմ խոսելու, կարգամ ձեզ, թե
ինչ ե ասում յեկրորդ խմբի ներկայացուցիչը:

«Յեա պնդում եմ. մեր նյութական վիճակն այնպես է, վոր մեր միտքը չի կարող յերևան հանել այն մաքսիմումը, ինչ վոր կարող է յերևան հանել: Յեվ յեթե ցարական կառավարության ժամանակ հոգ եյին տանում ինլովիտյան անտառում զուբրերը պահպանելու մասին, նրանց վորսալն արգելվում էր, ապա մենք ել ինժեներներ չիին սերունդը, հենց նույն զուբրերն ենք, և հարկավոր է կրկնակի հոգատարություն, անհրաժեշտ պայմաններ, վոր տվյալ կացությունը հնարավորություն տա մեր զիտակցության յերևան գալուն (ծափահարություններ): Մետաղագործներ չիության վիճակագրության համաձայն, մետաղամշակույթի արդյունագործութեան տարբեր ճյուղերի բանվորներ չիջին աշխատավարձը հասնում է մինչպատերազմյան աշխատավարձի 68 տոկոսին, իսկ ինժեներների և տեխնիքական ծառայողների չիջին աշխատավարձը հասնում է 25—28 տոկոսի: Անշուշտ, կարող են մեզ առարկել, թե խաղաղ ժամանակ բանվորը ստանում էր անսահման ավելի քիչ, քան ինժեները: Այդ ճիշտ է. բայց այդ յերևութը պահանջում է վորոշ վերլուծություն, թե ինչո՞ւ էր նա այդպես ստանում: Ակնահայտ է, վոր նրա ինտելլեկտն այդպիսի վերաբերմունք է պահանջում դեպի ինքը»:

Ուրիշ խոսքով, այդ ինժեներն ուղղակի հավելման հարց ե
ղնում ու ասում, ավելացրո՛ւ 20—25 տոկոս: Այդ ճառախոսը վերջա
ցնում է հետևյալով:

«Սաբոտաժն անցավ պատմության գիրքը, ուստի, հարկ
չկա վիճելու թե յեղեւ ե այն, թե չ»։ «Սաբոտաժ» բառը պատ-
մական նշանակություն ունի, «Սպեց» բառն ավելի ևս վիրավո-
րական նշանակություն ունի»։

Նրանց մի մասը, ինչպես տեսնում եք, անկեղծորեն վիրավորվում ե այդ «սպեց» բառից, և, իսկապես, ժամանակ ե գործածությունից հանել այդ ծաղրական տերմինը բարեխիղճ աշխատավորներին նկատմամբ: Ինչ վերաբերում ե նրանց տնտեսական վիճակին, ապա, վորքան յես կարող եմ դատել, այժմ ամեն ինչ անվում ե այդ վիճակը բարելավելու համար:

Սակայն, շատ ավելի կարեւոր է մյուս հառախոս—ինքն
ներքի հետեւյալ հալտարարութիւնը:

հերի հետևյալ հայտարարությունը:
«Մեզ մոտ, մեր աշխատանքի մեջ ինչ վոր ալարկոտություն
և զգացվում»: Պատճառն ի՞նչ է: Այն է, վոր ապագայի հեռանկար-
ներ չունենք: Յես այսպես կասեյի. մեզ մոտ ինչ վժր «չի կաշում»,
մենք չենք կարողանում մի խոսքի գալ Կոմմունիստների հետ:
Ինչո՞ւմն է բանը: Յեթե մեզ հավաքել են այս համագումարում,
ապա այդ նրա համար է, վոր պարզվի, թե ինչու մեր աշխատան-
քը «չի կաշում» Կոմմունիստների աշխատանքի հետ: Այս հարցով պետք է
կարևոր հանգամանք է, և վաղ թե ուշ այս հարցով պետք է
զբաղվել և ասել, թե՛ բանն ինչումն է: Յես ինձ վրա յեմ վեր-
ցնում այդ խոսքն ասել: Հասարակ հարց է: Կոմմունիստները,
վորպես մատերիալիստներ, անհրաժեշտ են համարում առաջին
հերթին մարդկանց տալ առաջնակարգ անհրաժեշտությունները,
իսկ մենք, ինտելիգենտներս, ասում ենք, վոր առաջին հերթին
մարդուն իրավունքներ են հարկավոր: Ահա մեր հիմնական ծրա-
դիրը: Սրանումն է ամբողջ գորությունը: Մենք այժմ մարդու
այդ իրավունքները չունենք. և քանի գեռ մենք այդ չենք ստանա,
կյանք ինքուր: Ինտելիգենտներ: Իսկ թվ է ինտելիգենտ: Մի՞թե
նա միայն, ով գիտլում ունի: Ինտելիգենտ է ամեն, լինի նա
գյուղացի, լինի նա բանվոր, լինի նա գիտլամավոր մարդ. այդ
այն մարդն է, ով ամեն բանից վեր է դատում մարդու իրավու-
նքները, ով ընդունում է, վոր մարդը պետությունն է թույլ
ձր արժեքն է: Այդ մեզ մոտ չկա, ուստի ինտելիգենտի հետ: Մի կողմից, մենք
է աշխատում: Ինչպե՞ս կապել մեկը մյուսի հետ: Մի կողմից մենք հա-
մարդու իրավունքներ ենք պահանջում, մյուս կողմից մենք հա-
կանում ենք կոմմունիստների գրությունը: Վորտեղ է սխալը:
Ո՞վ է սխալվում. մենք, թե կոմմունիստները: Այս հարցը պետք
է պարզել: Յես կարծում եմ, վոր կոմմունիստներն են սխալվում:
Նրանք ասում են. կոմմունիստական կարգերը հավիտենական են:
Այս—որհասական սխալ է: Կոմմունիստական հասարակակարգը
մի ժամանակավոր տնտեսական միջոց է...

վորոնք մեզ հետ կը գան. մեր կողմը գրավել ինչ վոր առողջ ու գնահատելի յե պրոֆեսիոնալ ինտելիգենցիայի մեջ, աշխատել կենտրոնացնել բոլորին, ում կարելի յե կենտրոնացնել, աչքի առաջ ունենալով, վոր աստիճանաբար, նեպի հիմքի վրա կարող ե ձևակերպվել նոր թշնամին: Մենք աջողությամբ կը հաղթահարենք և՛ նոր բուրժուազիային, նոր թշնամուն, յեթե աչքաթող չանենք կատարվող մոլեկուլային պրոցեսները. յեթե պարզ կերպով տեսնենք, թե ինչպես են դասավորվում քաղաքական հանգամանքները. յեթե հինգ տարի չենք սպասի, այլ յուրաքանչյուր կիսամյակում աչքի կանցնենք անցած ուղին և հանգամանքներից բըղխող միջոցները ձեռք կառնենք:

ՆԵՐԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Անցնում եմ գիկուլցիա յեզրափակող մասին՝ ներկուսակցական դրությանը: Տեսանք, վոր կենտրոնական կոմիտեյի հաշվով՝ մեր միջազգային դրությունը դրական ե, տնտեսական դրությունը վատ չե, նեպի քաղաքական հետևանքների ընդհանուր գումարը վատ չի: Բայց գլխավորը, գլխավորը և գլխավորը—այդ՛ կուսակցության դրությունն ե: Յեթե այստեղ ամեն բան բարեհաջող լինի, մնացածը կը հարթվի: Բայց յեթե այստեղ վորեւե բան աչքաթող անենք, մնացածն ամբողջապես կարաքանդ կը լինի:

Մեր կուսակցության նախորդ կոնֆերենցիան և գիսկուսիան շատ բանով գերազանցեցին այս համագումարը: Այդ ել, ըստ ելության, հենց կուսակցության համագումարն եր: Յես կարող եմ կարճ խոսել գիկուլցիա այս մասում: Բայց այնուամենայնիվ համագումարը պետք ե ընդհանուր գումարի բերի այդ վեճերը: Հենց այնպես, մոռանալ այդ բոլորը անկարելի յե, վորովհետե սա դաս եր և՛ մեզ համար, և՛, ինչպես յերեկ լսեցիք, միջազգային կոմմունիստների համար:

Ընաջին անգամ, մեր հեղափոխության պատմության մեջ, համենայն դեպս հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո, մեզ մոտ այնպիսի դրություն ստեղծվեց, յերբ յերկու համագումարների միջև, տարվա կեսին փորձ արվեց՝ կա՛մ Կենտ. կոմիտեյի քաղաքականությունը հիմնովին փոխել, կա՛մ նույնիսկ հենց Կենտ. կոմիտեյի կազմի փոխել. — գնալու միջոցի՛, լծած ծիանները փոփոխել:

Յերեմին այնպիսի դրություն ե ստեղծվում, վոր այդ հենց անհրաժեշտ ե անել: Յեթե, որինակ, Կենտ. կոմիտեն կուսակցությունը դեպի կորուստ տաներ, յեթե նրա քաղաքականությունը ուղիղ չլիներ, ապա վո՛չ մի հեղափոխական սպասել չեր կարող, մինչև ժամանակը գար և կուսակցական հերթական համագումար հրավիրվեր, այլ՝ պետք ե պահանջեր արտակարգ համագումար հրավիրել, պետք ե պայքարեր ու կռվեր, յեթե դրա համար լուրջ հիմքեր կան: Տվյալ դեպքում մի խումբ ընկերներ, սկզբից մինչև վերջը յենեկով իրերի դրության սխալ գնահատումից, փորձ եյին անում փոխել՝ կամ Կենտ. կոմիտեյի քաղաքականությունը կամ Կենտ. կոմիտեյի կազմը:

Դեպի Կենտ. կոմիտեյի «անվստահության» հարցը Մոսկվայում, շնորհիվ ընդդիմադիրների հարձակումներին, որվա չարիքի հարց եր համարյա ամեն մի բջիջում, զինվորական յուրաքանչյուր բջիջում: Բոլորը գիտեն, յես այստեղ բոլորովին չեմ չափազանցում, վոր այդ մեր ամբողջ կուսակցության կյանքում մեծ ցնցումներ ատաջացրեց: Այդ ժամանակամիջոցին մենք շատ բան սովորեցինք: Կուսակցությունը յերկնելով հանեց իր յեզրակացությունները: Կուսակցությունը դողերոցքի մեջ եր: Կուսակցությունը գիշերները բուն չունեի: Հիշում եք այն վիճաբանությունները, վոր տեղում եյին ամբողջ գիշերներ, մինչև առավոտ: Կուսակցությունը ամենագործոն մասնակցությունն եր ունենում այդ վեճերին: Կուսակցությունը այդ վեճերին շատ բան և շատերին տեսավ նոր լուսի թյունը այդ վեճերին շատ բան և շատերին տեսավ նոր լուսի տակ: Կուսակցությունը հուզված եր մեղվի փեթակի նման: Մեր կուսակցության մեջ մտած բանվորական ամբողջ մասսան ականջ եր դնում վեճերին: Կուսակցությունը ցնցվել եր հիմն ի վեր: Այժմ պետք ե հետևանքները ընդհանուր գումարի բերել:

Վերցնենք միջազգային դրությունը: Արդարացի՞ եր, արդո՞ք, ոպպողիցիան այստեղ, «Դյուտ չե՛ր անում» արդո՞ք, նա միջազգային դրության և կոմիտեների քաղաքականության ամբողջ գնադային դրության և կոմիտեների քաղաքականության զիջելու խնդրում, հատուկյան մեջ, արտասահմանյան կապիտալին մի մասը: Պարզ ե, ինչպես այդ առաջարկում եր ոպպողիցիայի մի մասը: Պարզ ե, վոր «դյուտ եր անում»: Այժմ ամեն մեկն ել այդ տեսնում ե: Հարցերի մյուս խումբը: Տնտեսական հարցերը: Ազդակում եյին, թե մենք կորչում ենք, հոգս ցնդում, անակընկալ աղետ, և այլն: Դրա պատասխանը.

Դրամական ռեֆորմ:

Մկրատի սեղմումն:

մանիա): Գերմանական սխտուացիայի կրքնությունը դեպքում — հարձակվել:

Ներքին քաղաքականության հարցերում — նեպոլ մոտ է վոչ այնքան «նրանց» սղմել, վորքան բարձրացնել «մերը» — բանվորա-գյուղացիական պետության բաժինը:

Սովորեր առևտուր անել վոչ թե՝ «առհասարակ», այլ կուլտուրայական առևտուր անել. սովորեր առևտուր անել կոոպերացիայի միջոցով:

Գները ցած: Կոոպերացիան բարձր — սրանով կը հաղթես:

«Ամեն ինչ կոոպերացիային» — յեթե միայն այդ մոդայից չի յեկնում:

Ռմբակոծիր նոր բուրժուազիային որինակելի կոոպերատիվի վաճառասեղանի յետևից: Խորհրդային յերկրում այդ տեղին յե:

Եժան և լավ ապրանքը կուսակցության համար ճանապարհ է բանում դեպի գյուղը:

Ընդարձակիր գյուղական շուկան ապրանքների եժանությունում:

Նավթից ու Դոնավազանից (Донбасс) հետո — հերթը մետաղագործության բարձրացմանն է:

Պաշտպանենք զրամական ռեֆորմը ինչ ել վոր լինի: Պատրաստվիր դժվարությունների, պատրաստ յեղիր սպառազինված դիմավորելու այդ դժվարություններին — այն ժամանակ զրությունը չի յերերա:

Թափ տուր պետապարատը (կոոպերացիային տիրապետելուց հետո) այնպես, վոր թոթափվի բոլոր փտածը: Սակայն, հիշիր Իլիչի խոսքերը, թե՝ պետապարատը կոմունիստական վոգով վերաշինելու համար տարիներ են հարկավոր:

Արտադրության մինչպատերազմյան մակարդակը իդյալ եր մինչև այժմ: Ժամանակ է այդ ուղենիշը յետևում թողնել և առաջ գնալ:

Թեթևակշիռ լավատեսությունը ֆրասակար է. բայց հիշիր՝ նաև Իլիչի խոսքերը լքման ֆրասակարության մասին:

Ժամանակաշրջանի նշանաբաններն են. համակիր, կազմակերպություն մամենքին և ամեն ինչ. կազմակերպվիր ավելի հաստատուն, ավելի ստույգ, ավելի մանրակրկիտ: Ավելի լավ է ավելի քիչ, բայց ավելի լավ:

Կազմակերպվիր գյուղում այն ամենը, ինչ վոր քիչ թե շատ մերն է. նայիր գյուղի վոչ թե վերին շերտին, այլ ներքինին:

Հիշիր, վոր մանր բուրժուազիան պտույտ է գալիս չորս կողմից. նա ներթափանցում է շրջապատի ականջները, աչքերը. աննկատելի կերպով թափանցում է սիրտն, ուղեղը: Պահպանիր դրանից ամենից առաջ մեր յերիտասարդությունը, վորի վրա դարձրու բոլոր ուշադրությունը ու սերդ:

Հիշիր տնտեսական և կուլտուրական «մկրատները» մասին. —

Կուսակցության մի միլիոն անգամ, վորից 900 հազարը՝ կայանքից (ստանոկ):

Արտասահմանյան կապիտալի վրա հույս դիր, բայց ինքդ անսխտի մի՛ լինիր. իսկ ավելի ճիշտը — հույս մի՛ դնիր:

Ընկերներ, վաղիմիր Իլիչը իր վերջին ճառում — այս նրա կարապի յերգն եր — Մոսկվայի խորհրդում, նկարագրելով նեպոլ զրությունը, բողոքում եր նրա հիմունքների վերաբնման դեմ. նա խոսքը վերջացրեց այսպես.

«Նեպոլի Ռուսաստանից այնուամենայնիվ դուրս կը գա Սոցիալիստական Ռուսաստանը»: Ահա, ըստ իս, վաղիմիր Իլիչի հիմնական ավանդը մեզ համար: Նա սովորեցնում եր, թե պետք է հիմնական ողակը վորոնել: Գնեթե այժմ վորոնենք հիմնական ողակը, ինտելեկտը, ընդհանրացնողը, ապա այդ ողակը — Լենինիզմն է:

Յեթե վորոնենք տվյալ ժամանակաշրջանի թանձրացյալ ողակը, ապա ժամանակաշրջանն այժմ այնպես է, վոր չկա մի ողակ, այլ կան մի քանի այդպիսի ողակներ: Նախագծելով վորոշումը, պետք է հաստատուն կերպով տանել սեփական դիժը հարցերը դնելուց ու վճռելուց հետո դեպի շարքեր ու գծեր:

— Այնուհետև սկսվում է իսկական Բոլշևիկյան կարգապահութիւնը:

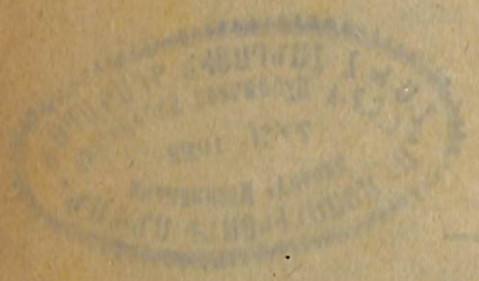
Խոսում են միութեան մասին: Այս դահլիճում չկա մեկը, վոր պատրաստ չլինի ամեն ինչ տալու, միայն թե մեր կուսակցութիւնը մի լինի, վորովհետև այս միակ լուրջ նախադրեալն է թե հեղափոխութեան բոլոր հետագա աջողութիւնների և թե կոմիւնիստների բոլոր հետագա աջողութիւնների:

Բոլորս ել մեզ պարզ հաշիվ ենք տալիս, թե՛ ինչ հսկայական, ինչ գերմարդկային պատասխանատվութիւն է կուսակցութեան յուրաքանչյուր շարքային ղեկավարի վրա այժմ, յերբ պետք է ղեկավարել ամբողջ կոմիւնիստները, վոր վճռական փուլի մեջ, հսկայական ճակատամարտերի շերտն է մտնում, ղեկավարել բոլորը—առանց Վլադիմիր Իլիչի: Ամեն մեկը հասկանում է, թե՛ ինչ առաջնակարգ, վճռական նշանակութիւն ունի մեր կուսակցութեան միասնութիւնը: Մեզ հարկավոր է վոչ թե համարակ միութիւն, այլ միութիւն՝ հիմնված լենինիզմի վրա, այն հայացքների վրա, վորոնք յերկնելով ծնել է կուսակցութիւնը վիճաբանութեան մեջ, վորոնք այս համագումարը պետք է վորոշակի, տառ առ տառ, ամբողջութեամբ ու լիովին հաստատի՝ համագումարի անունից (ծափահարութիւններ):

Այսպես ուրեմն, ընկերներ, նեպ-ի Ռուսաստանից, նեպի Խորհրդային Հանրապետութիւնների Միութիւնից դուրս է գալու Սոցիալիստական Միութիւնը: Այս խոսքերը մեր ուսուցչի հիմնական ավանդն են. նրանք պետք է փարոս կանգնեն մեր ամբողջ աշխատանքին: Յեկեք, աշխատենք և ուղղենք սխալներս: Մեր կենտկոմիտեն, ինչպես դուք լավ գիտեք, սովորել է Վլադիմիր Իլիչի մոտ: Յեթե նա բաղադրական լուրջ սխալներ աներ, նա կը խոստովաներ այդ բացարձակորեն, ինչպես վայել է հեղափոխականներին՝ հեղափոխականների ժողովի առաջ: Իհարկե բացեր յեղել են: Բայց, ընկերներ, ընդհանուր առմամբ և ամբողջութեամբ գործն ուղիղ է ընթացել: Դժվար է լինում յերբեմն ղեկը պահել, մանավանդ աշնանը, յերբ մեզ վրա գրոհ եյին տալիս կուսակցութեան ներսից, բայց մենք տարանք այդ: Շարունակեցեր ոգնել

մեր կենտկոմիտեյին, վոր գործում է առանց Վլադիմիր Իլիչի. ոգնեցեք նրան այդ ղեկը պահելու, և այն ժամանակ վոչ մի թշնամի սարսափելի չի լինի: (Բուռն, յեռուն ցույց, յերկար անընդհատ ծափահարութիւններ, պատվիրակները կանգնում են և յերգում «Ինտերնացիոնալը»):

2013

Главлит № 1547.

Тираж 2000.

Փ. Տ. Գ. Խ. Պոլիդր. Բաժ. 4-րդ տպարան, Պուշկ. փ. 3

<< Ազգային գրադարան

2013

NL0035600

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

	Գ Ի Ն Ն Ե
1. Կովալենկո.—Քաղաքական գրագիտություն.	25 կ.
2. Ս. Կասյան.—Հայաստանի տնտեսական - դասա- կարգային ստրուկտուրան.	15 կ.
3. Ա. Մարտունի.—Հովհ. Թումանյանի ստեղծա- գործության սոցիալական արժեքը.	15 կ.
4. Հովհ. Քաջազևունի.—Հ. Հ. Դաշնակցությունն անհիշք չունի այլևս.	75 կ.
5. Դեպի նոր կյանք—պիես.	.
6. Կարմիր սաղմերի հուշատետրը.	.
7. Լիլինա.—Կոմունիստական ընտանիքից դեպի կոմ. հասարակություն.	75 կ.
8. Վ. Միկոյանի.—Ինչպես ոգտագործել կենդանի- ների աղբը լավագույն կերպով.	20 կ.
9. Ն. Կուլագին.—Մեղուներին կերակրելը.	40 կ.
10. Մ. Փ. Դավանով.—Գյուղատնտեսական թռչունի անուշումը և գիրացումը.	20 կ.
11. Վ. Խարչենկո.—Հորթերի խնամքը.	15 կ.
12. Ն. Կուլագին.—Շրջանակավոր փեթակի ընտրու- թյունը.	15 կ.
13. Վ. Խարչենկո.—Վ. Ի. Լենին.	20 կ.
14. Լ. Բ. Կամենյեվ.—Ռուսաստանի Կոմունիստական Կուսակցության պատմությունը և Վ. Ի. Լենինը.	35 կ.
15. Պ. Պ. Զվարիկին.—Բաղմամյա մանդատու խոտա- սերմերի կուլտուրան.	25 կ.
16. Ն. Յանուշևսկի.—Անդրկովկասում բամբակ մշա- կելու ձևանարը.	20 կ.
17. Դ. Ս. Դեպու.—Հողի մշակումը.	25 կ.
18. Գյուղացիական խաղաղու փոխառություն	.
19. Կ. Ա. Գորբաչև.—Մեղուների փախաթը.	30 կ.
20. Յե. Բոգդանով.—Ինչպես եթանացնել կաթի ար- տադրությունը.	30 կ.
21. Ընկ. Զինովյեվի գեկուցումը XIII Համագումարում.	.

Դրամ

Издательство „Мартакоч“.
Тифлис, ул. Троицкого № 6.

